

eylem

Dç. Dr. SENCER DİVİTÇİOĞLU
İktisadî Mesele, Sistemler ve Sınıflar

Prof. İSMET SUNGURBEY
Toplu Sözleşme Konusunda..

AYDOS TOROS
Eğitim Reformunu Zorlayan Etkenler

NEBİL VARUY
Anayasa Mahkemesinde
İş Kanunu Yargılandı

BERTRAND RUSSELL
H. Bombası
Çev : Memduh Balaban

ROGER GARAUDY
Franz Kafka'nın Dünyası
ve Yabancılaşma
Çev: Selâhattin Hilâv

JUAN GOYTISOLO
Sizin Bir Milli Damlacığınız
Dünyanın Okyanusları Değildir
Çev. : Ali Dilber

MAX BEER
Savaş Olmadı
Çev: Babür Kuzucu

PIERRE SIMONITSCH
Sosyalist Alman Gazeteleri
Kağıt Tüccarı Basına Karşı
Çev: Nurkalp Devrim

ŞÜKRAN KURDAKUL
Günümüzün Olayları Önünde
«31 Mart Vak'ası»
Tiyatro Olayı Karşısında
Aydınların Görüşü
Dış ve İç Olaylar

eylem

AYLIK DÜŞÜN VE EYLEM
DERGİSİ

SAYI : 2 CİLT : 1

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

Yazı işlerini fiilen idare eden :

ÖMÜR CANDAŞ

Her ayın başında İstanbul'da yayımlanır. Sayısı 250 kuruştur. Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Havaleler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez.

İlan Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.

Tam sahife tek renk: 1000 TL.

Basıldığı yer :

Ekin Basımevi - İstanbul

Kapak baskısı :

ERSA Matbaacılık Koll. Şti.

Baskı tarihi : 2 Nisan 1964

Bu Ayın Olayları

● Şehir Tiyatrosuna Yapılan Baskın

● Aydınların Tepkisi

BURHAN ARPAD, MUZAFFER BUYRUKÇU, EDİP CANSEVER, MEMET FUAT, VEDAT GÜNYOL, ORHAN KEMAL, AFŞAR TİMUÇİN v. b.

● Mart Ayı Gericilik Olayları

● T. İ. P. İzmir Gültepe Seçimlerini Kazandı

● A. Crosland'ın Mektubu

● Kıbrıs Konusunda Gelişmeler

● Bin Bella'nın Nutku

(48 - 64. sahifelerde)

İktisadî Mesele, Sistemler ve Sınıflar

"İnsan özgürlüğü problemi aynı zamanda toplumsal ve tarihi bir problemdir. Özgürlük, toplumun çeşitli biçimleri içre gerçekleştirdiği ve insanın tabiata karşı yaptığı bir savaş olarak tarihi ve toplumsal oluşumunda kavranmadıkça somut bir muhteva kazanamaz ve zorunluk ile diyalektik bir bağlantı kuramaz. Demek ki, özgürlüğün tarihi ve toplumsal oluşumunu, insanın tabiat güçleri ve insanla tabiat arasındaki savaştan doğarak bir ikinci tabiat haline girmiş olan toplum biçimleri karşısındaki ilk başeğışinden kalkarak açıklamak gerekir."

G. LUKACS.

"Existentialisme ou Marxisme?"

Doçent Dr. Sencer DİVİTÇİOĞLU

- 1.1. Yaşamak için yemek, yemek için de emek sarfetmek (çalışmak) gerekir. Nitekim insanoğlu durmadan yer, dinlenmeden çalışır. İlkel topluluklarda yemek ihtiyacını gidermek için tabiata yönelen bu basit emek eylemi

---

(1) Temel Hakları Yaşatma Derneği'nin tertiplediği konferanslar serisinden.

insanın tabiat üzerindeki hâkimiyet sürecinin ilk adımıdır. İnsanoğlu kendi tarihini "çalışma" ile kurmaya başlar.

- 1.2. İşbölümü ve ihtisaslaşmaya dayanan toplumlarda emek-yemek ilişkisinin kapsamı daha geniştir. Zaman akımı içinde sürekli olarak yeni ihtiyaçlar yaratılmakta, bu ihtiyaçları tatmin etmek için yeni araçlarla yeni mal ve hizmetler üretilmektedir. Böylece insanın salt emeği yerini üretilmiş araca, yemek de yerini üretilmiş mal ve hizmetlere bırakmıştır. Artık insanoğlunun karşısından tabiat silinmiş, yerine üretilmiş nesneler geçmiştir. Emek-yemek ilişkisi, insan-nesne ilişkisine dönüşmüştür.
- 1.3. Toplumsal bir varlık olan insan, insan-nesne ilişkisi yanında insan-insan ilişkisini de kurar. Bu birinci ilişkinin kaçınılmaz bir sonucudur. Çünkü, mal ve hizmetlerin üretilmesi için insanlar arasında bir işbirliğine ihtiyaç olduğu gibi, üretilen malların yoğaltılması için bunların mübadele edilmesi de şarttır.
- 1.4. Böylece insanın tarihsel gelişiminde insan-nesne ilişkisi insan-insan ilişkisi ile diyalektik olarak bütünlenir. Emek süreci ile hayvanlıktan kurtulan insan, tarihsel gelişimini ancak toplum içinde gerçekleştirir.
- 2.1. Toplumda yaşayan birey, önce insan-nesne ilişkisinden dolayı:
  - i) Bugünkü ihtiyaçlarını karşılamak için hangi mal ve hizmetleri alacağını (dağılım),
  - ii) Bugünkü ihtiyaçlarını tatminden vazgeçtiği takdirde, yarınki ihtiyaçlarını hangi seviyede karşılayacağını (büyüme),
  - ve sonra da, insan-insan ilişkisinden dolayı,
  - iii) Üretime katılmasının payının ne olduğunu (bölüşüm) bilmek ister.
- 2.2. Toplum hayatında insan-nesne ve insan-insan diyalektiğinden doğan; kaynakların dağılımı, iktisadî büyüme ve gelirin bölüşümü adları altında toplanan bu üçlü *iktisadî mesele*, insanın tabiata hâkimiyet sürecinin ve dolayısı ile insanoğlunun gelişiminin bir *sine quo non*'udur (insan onsuz olamaz!). İktisadî mesele, insanın tarihi ile başlar, yoksa tarihin bir sonucu değildir.
- 2.3. Bundan dolayı her insanın kendi iktisadî meselesi ile yakından ilgilenmesi tabiidir. Birey, iktisadî meselesini halletmeye - hem de bunu optimum (en uygun) bir tarzda halletmeye çalışır. Bunu yapmaya muktedirdir çünkü, insan akıllıdır, hesap yapabilir. Öyle ise, toplumda herkes; i) kaynakların mal ve hizmetler arasında optimum dağıtmaya; ii) bunları zaman içinde optimum ayırmaya ve iii) yaratılan üründen optimum bir

pay almaya çalışır. Birey, bunu başardığı nisbette iktisadî refahını, yahut başka bir deyişle, iktisadî dengesini gerçekleştirmiş olur.

2.4. Bireyin kendi refah yolunu bulmak için iktisadî hesabını yapmada yardımcı bir hesap makinasına ihtiyacı vardır. İhtiyacı vardır, çünkü, çözmek zorunda olduğu iktisadî hesap sayısız bilinmiyenli, sayısız denklemler halindedir. Kullanılacak makine, hem bu sayısız değişkenli denklemleri çözmeli, hem de bunları optimum çözebilmelidir. Yani, bu hesap makinasına göre birey kaynaklarını israf etmeden kullanmalı, gelecek uğruna bugünü feda etmemeli ve topluma kattığının altında bir pay almamalıdır.

2.5. Hemen söyliyelim ki, modern toplumlarda bireyin refahını gerçekleştirme yolunda yapacağı iktisadî hesabı çözecek makine bir değil, iki tanedir. *Piyasa ve Plânlama*. Bu olgudan ötürü, birey her iki makine arasında bir seçim yapmalıdır. Seçim kendisinin en tabii bir hakkıdır, çünkü refaha gidecek yolu ancak kendisi bilir (iktisadî meselesini sadece kendisi halleder).

3.1. Dağılım, büyüme ve bölüşüm üçlüsü olarak gösterilen bireysel iktisadî mesele, piyasa ile nasıl çözülür?

Birey geliri verilmiş iken piyasadaki fiatlara göre optimum bir mal-hizmet birleşimi talep eder. Piyasa fiatlarının göstergesine uyularak gelir, mal ve hizmetler arasında dağıtılır. Bu gelirin zaman içindeki dağılımında da böyledir. Faizin göstergesine göre tasarruflar (analiz klâstiktir!) artar veya azalır. Yani, faize göre bugünkü yoğaltımdan vazgeçilir, yarını besliyecek yatırımlar için. Nihayet üretim faktörlerinin sahibi olarak birey, yine fiatların (ücret, faiz, rant ve kâr birer fiat değil mi?) göstergesine göre çalışacağı ya da, kaynağını çalıştıracığı üretim dalını seçer. Böylece piyasa makinası, bireyin her an yapmaya mecbur olduğu iktisadî hesabı yapmada yardımcı olur.

3.2. Piyasa, ancak belirli bir soyut sistemde (*) işler. Bu sistem, öyledir ki, *homo oeconomicus* olan birey yoğaltım ve üretim kesiminde sadece piyasada oluşan fiatlara göre mal ve hizmet talep eder veya üretir. Bu son noktada, sistem özel teşebbüs fikrini içermektedir. İktisadî meselenin hali için gereken bu liberal zihniyetin tam olarak işlemesi, ancak mal ve üretim faktörlerinin özel mülkiyette oluşuna bağlıdır. Oysa, özel mülkiyet kapitalist sistemin ayrılmaz bir parçasıdır. Öyle ise, kendi iktisadî meselesini halletmek için piyasayı seçen birey ister-istemez kapitalist sistemi seçmiş olur.

3.3. Dağılım, büyüme ve bölüşüm üçlüsü olarak nitelendirilen iktisadî mesele, plânlama ile nasıl çözülür?

Bireyin muhakkak tatmin edilmesi gereken ihtiyaçları (**) gelirine bakılmaksızın plânlama tarafından ve ekonominin takadı nisbetince bazen bedelsiz olarak, fakat çoklukla bir bedel karşılığında giderilir. Bu ihtiyaçlar sırayla barınma, eğitim, sağlık ve bazen de yiyecek olabilir. Herkes bu gibi ihtiyaçlarının tatmininde toplumsal gelirden payına düşeni alır. Yoğaltım kesiminde kabul edilen plânlamaya -göre- dağılım ilkesi üretim kesimi için daha belirlidir. Üretim faktörlerinin çeşitli sanayi dallarına kayması, ancak plânlamanın göstergesine göre yapılır. Bu ilke, kaynakların zaman içindeki dağılımında da uygulanır. Ekonominin belirli bir büyüme haddine erişmesi için plânlama, gelirden tasarruflara aktarılacak kısmı tâyin eder. Kaynakların gelirlerinin belirlenmesi ise şöyledir: Plânlama emek-dışı faktörler için "muhasefe fiatları" tesbit eder ve bunların gelirini tâyin eder. Emek için tesbit edilecek reel ücret haddi ise tabiatıyla işgücü arz ve talebine bağlı olmadan ekonominin gelir seviyesine göre hesap edilir.

3.4. Plânlama, ancak belirli bir soyut sistemde işleyebilir. Bu sistem öyle olmalıdır ki, Hegel'gil anlamı ile toplumla yeniden-tamlaşan (*réintégre*) birey, bilim ve teknolojiye dayanan plânlamanın göstergelerine göre mal ve hizmet yoğaltır (büyük istisnaları olabilir) ve üretir. Bu toplumcu zihniyet ancak üretim araçlarının millîleştirilmesi ile beslenince istenilen ortam yaratılır. Millîleştirme ise sosyalist sistemin aslî bir unsurudur. Öyle ise, kendi iktisadî meselesini halletmek için plânlamayı seçen birey, ister-istemez sosyalist sistemi seçmiş olur.

3.5. Kaynakların dağılımı, iktisadî büyüme ve gelir bölüşümü üçlüsü bireyin olduğu kadar, toplumun da iktisadî meselesidir. İçinde yaşanan her çağdaş toplum, belirli bir dönemde, kaynaklarını optimum dağıtmak, ekonomiye optimum bir büyüme haddi sağlamak ve millî gelirini halk arasında optimum bölüştürmek ödevindedir. Çünkü, bunun aksi israf, dengesizlik ve hakkaniyetsizlik olur. Her çağdaş toplumun görevi, kendi vatandaşlarına optimum refahı getirmek; onların bireysel dengesini sağlamaktır. Bu bakımdan, toplumun iktisadî hesabını yapmak için seçeceği makine (piyasa ya da plânlama) ve dolayısı ile benimsiyeceği iktisadî sistem (kapitalizm ya da sosyalizm) birey için önemlidir. Bu toplumu teşkil eden bireylerin hayatî bir meselesidir *par excellence*.

4.1. Okuyucu herhalde dikkat etmiştir. Yukardaki analiz, yeryüzüne yeni inmiş Merihlilere göre yapılmıştır. Dünyada şimdiye kadar hiç yaşamamış yaratıklara sizin, denmiştir, dünyada insan-nesne ve insan-insan ilişkilerinizden dolayı şöyle bir iktisadî meseleniz olacak ve bunu halletmek için de şu veya bu makinayı (dolayısı ile şu veya bu sistemi) seçeceksiniz! Ve onlar da yeryüzündeki tarihlerine iktisadî sistemlerini seçerek başlayacaklardır. Fakat bu analiz tarzı, bireyin dilediği iktisadî sistemi seçme hakkı bakımından *gerekli* ise de, *yeterli* değildir. Çünkü, insanoğlu, Merihli-

nin aksine, tarihine seçerek başlamaz, fakat tarihinin bir sonucu olarak seçer. Tarihinin başlangıcında olan iktisadî meselesi, tarihinin sonucunda halledilir (halledilmeye yönelir). İnsan halihazırda, herhangi bir sistem içinde yaşadığından, sistemi *à posteriori* yargılayabilir. Öyle ise, birey ile sistem arasındaki diyalektik gerçek, ancak insanın belirli bir sisteme oturtulması ile anlaşılır.

- 4.2. Verilmiş bir sistem içinde, önce, insan-nesne ilişkisinden dolayı bireyin iktisadî meselesinin halli yolunda kullandığı araç ve amaçlar, toplumun diğer bireylerinin araç ve amaçları ile çatışma haline geçebilir. Sonra da, insan-insan ilişkisinden dolayı birey, toplumun diğer bireyleri ile zıdlık haline girebilir. Her iki halde de, toplumda bazı kimselerin iktisadî optimumları gerçekleşmemiştir. Buna karşılık, benimsenen iktisadî sistemde iktisadî optimumları zedelenmemiş bireyler de vardır. Tabiatıyla birincilere göre seçilen hesap makinası ve dolayısı ile iktisadî sistem kusurlu, ikincilere göre mükemmeldir.
- 4.3. Birey, seçilen sistem içinde, kendi iktisadî refahının gerçekleşmediğine (ya da, gerçekleştiğine) inandığı an, toplumda kendisi ile aynı durumda olanlarla menfaat birliğine gider. Toplumda bireyler arasında menfaat birliğinin kurulması *iktisadî gurup veya sınıfların* doğuşuna sebep olur. Artık iktisadî sistem içinde halledilmesi gereken iktisadî mesele, bireysel olmayıp, gurup ve sınıfların iktisadî meselesidir. Böylece insan-nesne ve insan-insan ilişkileri ortadan silinip toplumdaki yerini sınıf-nesne ve sınıf-sınıf ilişkilerine bırakmıştır. Bundan böyle, her gurup ve sınıf kendisinin iktisadî refahını sağlayacak sistemi seçmeğe, ya da diğerine kabul ettirmeye çalışacaktır. Bu, her sınıfın en tabii bir hakkıdır.
- 5.1. Tarihin sonucu olarak iktisadî sınıflar sistemlerini seçer. İçinde yaşanılan sisteme itirazlar yükseldiği anda, seçim başlamıştır. Seçimin başlaması ile o sistem aşılmaya doğru yönelmiştir bile. Aşılma süreci, içinde yaşanılan toplum karmaşığının bir fonksiyonu olup, her bünyede değişik şekillerde belirir (evrim, ya da devrim halleri).
- 5.2. Yukarda sözü edilen Merihliler, belki de az-gelişmiş ülkelerin halkıdır. Onlar da derebeylik sistemi üzerine kurulmuş geri bir ekonominin insanları olduklarından henüz her iki sistemde tam olarak yaşamamışlardır. Maamafih, Merihlilerden farklı olarak bildikleri şey, insanlık tarihidir. Bundan dolayı seçim, kapılarına dayandığı vakit, insanlık tarihini gözönüne bulundurarak, benimsiyecekleri iktisadî sistemi seçmelidirler.

(*) Soyut ya da *à priori* sistem ile kastedilen mükemmel bir "model" dir. Gerçek hayatta bu mükemmel modelden daima sapmalar olabilir. Ne var ki, sapmalar analizi değiştirmeyip, herhangi bir *à priori* sistemin ağır bastığı bir karma durumu gösterir.

(**) Diğer bireysel ihtiyaçların tatmininde "talep fiatının", yani piyasanın görevi kabul edilebilir. Fakat bu plânlama ile bir çelişme değildir.

İŞ KOLUNDAKİ TOPLU SÖZLEŞME KARŞISINDA İŞ YERİNDE TOPLU
SÖZLEŞME YAPMA YETKİSİ — TOPLU SÖZLEŞMEDE
“ÖZELLİK İLKESİ”

— Değerli yazar, Şükran Kurdakul'a —

Yazan :
Prof. Dr. İsmet SUNGURBEY

I. İş Kolundaki işçilerin çoğunluğunu temsil ettiğini ileri süren (temsil etmediği de iddia edilmektedir) “Türkiye Şişe Cam ve Seramik Sanayii İşçileri Sendikası”, iş kolunda bir toplu sözleşme yapmıştır. Buna karşılık, “Türkiye Seramik, Şişe ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası” ise, 7.1.1964 günlü “İşçi Postası” gazetesinde, iş kolundaki bu toplu sözleşmenin, iş yerinde çoğunluğunu temsil ettiği “binlerce işçiyi inletecek korkunç bir sözleşme” olduğunu belirterek, işyerinde çoğunluğunu temsil ettiği bu işçilerin haklarını koruyacak ayrı bir toplu sözleşme yapmak istemiştir. Gelgelelim, İstanbul Bölge Çalışma Müdürlüğü’nün 26.2.1964 gün, 256 sayılı kararı ile İstanbul 13. Asliye Hukuk Mahkemesinin bu kararı onayan 964/28 günlü kararına göre, iş kolunda toplu sözleşme yapıldıktan sonra artık iş yerinde toplu sözleşme yapılamıyacağı kabul edilmiştir. 15.7.1963 gün, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, md. 11, I e göre de, bu denli önemli bir konudaki mahkeme kararlarına karşı Yargıtay’a başvurma yolu yazık ki, kapalı tutulduğundan, iş yerinde toplu sözleşme yapmak isteyen sendika için, (iş kolunda toplu sözleşme yapmış olan sendikanın, gerçekte iş kolundaki işçilerin çoğunluğunu temsil etmediğini ileri sürerek yargılamanın yenilenmesini — iade-i muhakeme istemek dışında) çıkar yol kalmamıştır. Görülüyor ki, sözü geçen md. 11, I in bir an önce değiştirilerek bu denli önemli bir konudaki mahkeme kararlarına karşı Yargıtay’a başvurma hakkının tanınmasında büyük zorunluluk vardır.

Bu yazımızda, ilkin iş kolunda toplu sözleşme yapıldıktan sonra iş yerinde toplu sözleşme yapılıp yapılamıyacağı sorununu (aşağıda II), sonra da birden çok toplu sözleşme bulunması durumunda bir iş yerinde bunlardan hangisinin daha önce uygulanacağı sorununu (toplu sözleşmede “özellik ilkesi” ni) (aşağıda III) inceliyeceğiz.

II. 15.7.1963 gün, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu md. 7, sayı I e göre :

“Bir iş kolunda çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil eden işçi federasyonu veya iş kolu esasına göre kurulmuş işçi sendikası, o iş kolundaki iş yerlerini kapsıyan toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkilidir.

Bir veya birden fazla iş yerinde çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil eden sendika, o iş yeri veya iş yerleri için toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkilidir.”

Görülüyor ki, bu madde, iş kolunda çoğunluğu temsil eden sendikaya toplu sözleşme yapmak yetkisini verdiği gibi, iş yerinde çoğunluğu temsil eden sendikaya da toplu sözleşme yapmak yetkisini vermiş

olup iş kolunda toplu sözleşme yapıldıktan sonra artık iş yerinde toplu sözleşme yapılamıyacağını asla söylemiş değildir.

Maddede böyle bir kural bulunmadığına göre, yukarıda I de sözü geçen İstanbul Bölge Çalışma Müdürlüğü ile bu müdürlüğün kararını onayan İstanbul 13. Asliye Hukuk Mahkemesinin, iş kolunda toplu sözleşme yapıldıktan sonra, artık iş yerinde toplu sözleşme yapılamıyacağını kabul ederken, 15.7.1963 gün, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nu hazırlayan Geçici Komisyonun raporuna dayanmış oldukları anlaşılmaktadır. Gerçekten, bu raporda aynen şöyle denilmektedir:

"... Fransız hukukunda iş yeri veya işletme esasına göre yapılan "convention d'établissement", toplu iş sözleşmesi, yani "convention collective" sisteminin sadece tamamlayıcı bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Toplu iş sözleşmesi sisteminin tanzimî fonksiyonunu ifa edebilmesi, bu sözleşmelerin iş kolu esasına göre yapılmasının esas olması takdirinde mümkün olabilir. Bu itibarla komisyonumuz, tasarıda yer alan iş yeri - ve muhtelif iş yerleri ve bu arada muhtelif iş yerlerinden mürtakkep bir işletme - esasına göre toplu iş sözleşmesi yapılması imkânını saklı tutmuş; ancak, asıl olarak da, toplu iş sözleşmesinin iş kolu esasına göre yapılması ilkesini kabul etmiştir..." (1).

Buna uygun olarak, Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 25.9.1963 gün, 8498 sayılı kararında da: "Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, bir kural olarak iş kolunda iş sözleşmesi yapılmasını kabul etmiş, iş yerlerinde yapılacak sözleşmeleri bunun tamamlayıcısı olarak benimsemiştir." denilmiştir.

Gerçekte ise, Fransız hukukunda iş yerindeki toplu sözleşmeler (accords d'établissement), iş kolundaki toplu sözleşmelerin yalnızca bütünlüyicisi olarak ortaya çıkmamakta, tam tersine olarak, iş yerindeki toplu sözleşmelerle iş kolundaki toplu sözleşmelerdekinden daha yeni, işçiler için daha elverişli kurallar konabilmektedir. Gerçekten, Fransız İş Kanunu, Kitap I (11.2.1950 günlü Kanun, Bölüm III), md. 31 n, II-IV e göre:

"İş yeri sözleşmeleri, ulusal, bölgesel ya da yöresel toplu sözleşmelerin kurallarını, başlıca verim üzerine ödenen ücretlerin, kişisel, gerekse toplu verimlilik primlerinin kazanılma, hesaplanma yolunu, ilgili iş yeri ya da iş yerlerinin özel koşullarına uydurur.

Bu sözleşmeler, yeni ya da işçiler için daha elverişli kurallar koyabilir.

Ulusal, bölgesel ya da yöresel toplu sözleşmeler yoksa, iş yeri sözleşmeleri ancak ücret ile eklerine ilişkin olabilir."

Geçici Komisyonun sözünü ettiği, toplu sözleşmenin yalnızca bütünlüyicisi olan "convention d'établissement" (Betriebsvereinbarung, işletme anlaşması), Fransız hukukunun değil, Alman hukukunun kabul ettiği bir kavram olup işçi sendikasıyla değil, işçileri temsil eden "Betriebsrat = İşletme Kurulu" nca yapılması; yalnız sendika üyelerine değil, iş yerindeki bütün işçilere uygulanması; ancak yasayla ya da toplu sözleşmeyle

düzenlenmemiş olan konularda yapılabilmesi yönlerinden toplu sözleşme-
den ayrılır (2). Görülüyor ki, Geçici Komisyon, Fransız hukukunda da
iş kolundaki toplu sözleşmenin yalnızca bir bütünleyicisi niteliğinde ol-
mayıp iş kolundaki toplu sözleşmedekinden daha yeni, işçiler için da-
ha elverişli kurallar koyabilen iş yerindeki toplu sözleşmeyi (accord
d'établissement), Alman hukukundaki iş kolundaki toplu sözleşmenin
yalnızca bütünleyicisi olan, ancak toplu sözleşmede düzenlenmemiş ko-
nulara yapılabilen "işletme anlaşması" (Betriebsvereinbarung, convention
d'établissement) sanarak bağışlanmaz bir yanlış yapmıştır.

Ne var ki, "yasa gereçleri" ndeki düşüncelerin, üstelik bağışlanmaz
yanlışların bağlayıcı gücü olmaması, yerleşmiş bir yorum ilkesidir. Bun-
dan dolayı, Geçici Komisyonun tersi düşüncesine karşın, iş yerinde sen-
dikaca yapıp kural olarak yalnız sendika üyelerini bağlayan toplu söz-
leşmenin, iş kolundaki toplu sözleşmenin yalnızca bütünleyicisi olan "con-
vention d'établissement" (Betriebsvereinbarung, işletme anlaşması) nite-
liğinde bir sözleşme olmadığı, iş kolunda toplu sözleşme yapıldıktan son-
ra da iş yerinde toplu sözleşme yapılabileceği, gerekse iş kolundaki top-
lu sözleşmedekinden daha yeni, işçiler için daha elverişli kurallar koya-
bileceği açıktır.

III. Şimdi, iş kolunda toplu sözleşme yapıldıktan sonra, iş yerinde
de yapılması durumunda, iş yerinde bunlardan hangisinin daha önce uy-
gulanacağı sorununu inceliyelim. İş hukuku alanının büyük otoriteleri
H u e c k / N i p p e r d e y'in "Lehrbuch des Arbeitsrechts" adlı yapıt-
larındaki bu konudaki bilgiyi olduğu gibi çevirerek sunmayı yararlı gö-
rüyorum:

"b) Toplu sözleşmeler yarışmasının (çokluğunun) çözümünde
i k i n c i i l k e — önceki hukuk bilimi ile uygulamasının ortaya koy-
duğu gibi — ö z e l l i k i l k e s i denilen ilkedir. Başlangıçta Toplu
Sözleşme Tüzüğü, § 2 nin söylemi (lâfzı) ile bundan çıkan hukukî so-
nuçlara dayanılarak geliştirilmiş, Genel İş Kanunu için de haklı olarak
bu ilkeye bağlı kalınmıştır. Genel hukuk anlayışı olmuş bulunan bu iş-
letmece, uzmanlıkça, kişice, yerce yakınlık
ilkesi, teker teker işletmelerle bunların işçilerinin özelliklerinin, özel ge-
reksinmelerinin (ihtiyaçlarının) en iyi bir yolda gözetilmesi olanağını
vermektedir. Bu ilke, toplu sözleşme hukukunda lex specialis'in (özel
yasanın) lex generalis'e (genel yasaya) önceliği demektir. İşletmeye;
işletmece, uzmanlıkça, kişice, yerce en yakından ilişkin bulunan toplu
sözleşme uygulanmak gerekir... Bu, toplu sözleşmenin meslek birliklerin-
ce mi, yoksa daha alt birliklerce mi, yoksa teker teker işverenlerce mi
yapıldığı sorusundan bağımsız olarak böyledir.

Bundan şu sonuçlar çıkar :

aa) İşletmece, uzmanlıkça daha dar olan toplu sözleşme, daha ge-
niş olan sözleşmeden önce uygulanır; bu ikincisi, yerce daha dar sınır-
landırılmış olsa bile. Bu durumlarda ilkin i ş l e t m e c e, u z m a n-
l ı k ç a yürürlük çevresine bakılacaktır. Böylece, örneğin, çilingirler
toplu sözleşmesinin, genel maden işçileri toplu sözleşmesinden, balık lo-
kantaları toplu sözleşmesinin lokantalar toplu sözleşmesinden, firma top-
lu sözleşmesinin birlik toplu sözleşmesinden, ya da bir uzmanlığa ilişkin

işverenler birliği toplu sözleşmesinin karma işlere ilişkin işverenler birliği toplu sözleşmesinden önceliği vardır.

bb) Kişice daha dar toplu sözleşmenin, kişice daha geniş toplu sözleşmeden önceliği vardır; örneğin, müstahdemler toplu sözleşmesinin, işveren ile müstahdemler için yapılmış toplu sözleşmeden önceliği vardır.

cc) Yerce daha dar olan toplu sözleşmenin, yerce daha geniş olan-
dan önceliği vardır. Bu kural da, özellik ilkesinden çıkar. Yersel (mahal-
li) bir düzenleniş, herbir işletmenin özelliğini, özel gereksinmelerini, mer-
kezî toplu sözleşmeden daha iyi gözetebilir." (3).

★

Görülüyor ki, Bölge Çalışma Müdürlükleri ile mahkemelerimizin, iş kolunda toplu sözleşme yapıldıktan sonra da iş yerinde toplu sözleşme yapılabileceğini, gerekse bu durumda "özellik ilkesi" nin uygulanacağını kabul etmeleri gerekmektedir.

---

(1) *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem 1, Cilt 16, Toplantı 2, 74 üncü Birleşim, 17.4.1963, S. sayısı 132, s. 14. — Geçici Komisyon raporunda bundan sonra gelen: "Böyle olunca, iş kolunda toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi, asıl olarak o iş kolunda işçilerin çoğunluğunu temsil eden federasyona ve ancak federasyon yoksa, aynı vasıftaki sendikaya tanınmıştır." yolundaki cümlelerin ilişkin olduğu Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu Tasarısı, md. 7, sayı 1 in: "Bir iş kolunda çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil eden işçi sendikası, aynı nitelikte işçi federasyonu yoksa, o iş kolundaki iş yerlerini kapsıyan toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkilidir." yolundaki 2 nci fıkrası, yasalaşmamıştır.

(2) Bakınız: *D u r a n d*, *Traité de droit du travail*, cilt 3, Paris 1956, s. 405 (No. 145), not 1, s. 677 (No. 241), not 2; *H u e c k / N i p p e r d e y*, *Lehrbuch des Arbeitsrechts*, cilt 2, Berlin-Frankfurt a. M., 1957, 6. bası, § 65, III, 1, § 67, 1, 4; *N i k i s c h*, *Arbeitsrechts*, cilt 2, Tübingen 1959, 2. bası, § 79, V, 2.

(3) *H u e c k / N i p p e r d e y*, adı geçen yapıt, s. 464-465; ayrıca bakınız: *N i k i s c h*, adı geçen yapıt, § 86, III, 5.

EĞİTİM REFORMUNU ZORLAYAN ETKENLER

Aydos TOROS

Halkımız, 1961 yılından sonra yeni bir Anayasa ile, siyasî Devlet görüşünü terkederek sosyal Devlet görüşünü benimsedi. Gerçekler ve Anayasa yasama, yürütme organlarını eski Devlet örgütü ile yenisinin kısa zamanda yer değiştirmelerine zorluyor. Hükûmet bu zorlama karşısında basında bir reform kampanyasına girdi. Gerçek reformlara gidilip gidilemeyeceğini zaman gösterecekse de, daha şimdiden, bazı belgelere dayanarak, aydınlar arasında bu tutumla reformlara gidilemeyeceğini, yapılan işin genel seçimlere bir yatırım olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. Aydınlar çoğunluğunu umutsuzlandıran nedenlerin başında, yasama ve yürütme organlarının yapısı gelmektedir. Toprak ağalarından toprak, sermaye ağalarından da vergi reformu beklemenin, halkçı ölçülerle, bir hayal olduğu ileri sürülüyor.

Durum böyle olmakla beraber, ticaret ve sanayi ağaları, kendi kuruluşlarını sağlamak için derebeylik düzeninin artıkları olan toprak ağalığını demokratik yollardan süpürmek zorundadırlar. Aslına bakılırsa, toprak ağaları yalnız tarım bölümüne değil, sanayi ve ticaret bölümlerine de el atmış durumdadırlar. Bu yönden, ticaret ve sanayi sahipleri ile toprak ağaları arasında bir çatışma da gözle görülür durumda değildir. Gözle görülen tek bir gerçek varsa o da, seçmenlerin yasama ve yürütme organlarını ele geçirenlerden mutluluk istemeleridir. Bu istek her gün biraz daha ağırlığını arttırıyor. Milyonlarca köylü nüfusun topraksızlığı, aynı zamanda eğitim haklarından yoksunluğu, tam vergi alınamadığı için kamu görevlerinin yapılamaması şimdilik su yüzüne çıkan reform sorunlarının başında geliyor. Bir grup öğretmen kitlesiyle birlikte aydınlar, eğitim hizmetlerinin reforme edilmesinin ivedilik ve öncelikle gerçekleştirilmesi gerektiği üstünde kararlıdırlar. Eğitim hizmetleri reforme edilmeden, öteki reformların gerçekleşmesinin güç ve geç olacağını savunuyorlar, ki biz de aynı kanıdayız.

Eğitim reformunu geniş anlamı ile gerçekleştirmeyen, "ilk öğretimi olmıyan memlekette orta çağ idaresi bütün şekilleri ile devam eder. Resmî kanunlar ne derlerse desinler, ne kadar haklar vatandaşlara tanırılsa tanısın, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmazsa, haklar ve vazifeler canlanamaz, gönüllere ve yüreklere sinip yerleşemez. Bilmiyen, siyasî ve ekonomik kudret sahiplerinin elinde, ortaçağda olduğu gibi köle hayatı sürer... İlköğretimi dâvası, insan olmak, millet olmak dâvasıdır." Sayın İsmet İnönü bu yargıya köy eğitimine kamu görevleri arasında ivedilik ve öncelik tanındığı zamanda varmıştı.

İsmet İnönü, yeniden iktidara geldiği zaman, Millî Eğitim Bakanlığına getirdiği Dr. İ. Öktem'e, eğitim konusunda 1946 dan önceye dönmekten başka çıkar yol olmadığını öğütlemişti. Öktem, bu amaçla Köy Enstitüsünü bitirenleri elinde tutmaya, onların isteklerini yapacak gibi görünmeye çalışırken, 1946 dan beri gelişen ve Devlet eliyle geliştirilen tutucu

ve gerici bir havanın da etkisinden kendini kurtaramıyarak çelişmeler içine düşmek zorunda kaldı. Bir yandan İmam-Hatip Okulu çıkışlıları lâik okula öğretmen olarak görevlendiriyor, öte yandan da İmam-Hatip Okullarının karşısına çıkıyordu. Böylece, T. İleri'nin başaramadığı bir görevi Dr. Öktem başarmış oluyordu. Dr. Öktem, eğitimde Kuva-i Milliye ruhuna bir köprü atacağını söyleyip dururken, farkında olmadan lâik okulu dinamitlemek için hazırlananların geçitlerine köprü attı. Artık, Dr. Öktem'i de yutmuştu eski düzen. Nitekim, Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu'nun, geçen aylarda yaptığı yönetim kurulu toplantısında aldıkları ve Millî Eğitim Bakanı Dr. İbrahim Öktem'e sundukları bildiri de bunu gösteriyordu. Bakan, lâik eğitime, iş eğitimine, milyonların iyi aydınlanmalarına, okullardan din derslerinin kaldırılmasına doğru bir çalışma göstermediği takdirde, bundan sonra, kendisine yardımcı olunamayacağı açıkça bildirilmiş, devrimci öğretmenleri yanıltamayacağı kesin bir dille söylenmişti.

Gerçek bu olmakla beraber, eğitim reformunu zorlayan etkenler de bir yandan güçlerini arttırıyor, eğitimden yoksun olan halk yığınları gerici ve tutucu kuvvetlerin elinde suç işleme aracı haline geliyor. Artık yıllardan beri halka karşı kurulmuş olan ortaklık ayrılmak zorundadır. Eğitimde bir reforma gidilmeden, yığınların mutluluğunu gerçekleştirmek bir hayal olmaktan ileri gidemeyecektir. Ancak bu eğitim reformunun nasıl anlaşılması oldukça önemlidir. Konunun bir tanımı yapılmadan aydınlığa ulaşmanın güç olacağı kanısındayız. Biz eğitim reformunu şöyle tanımlıyoruz :

Siyasî Devlet yapısına göre, örgütlenmiş eğitim düzenimizi, fırsat eşitliği içinde, toplumsal ve kişisel mutluluğu arttırmak amacıyla çağdaş eğitim, bilim ilke ve metodlarına bağlı, sosyal Devletin ekonomik, politik yapısına uygun, halkın da katılımıyla yenibaştan yaygın olarak örgütlemeye eğitim reformu denir.

Eğitim reformunu tanımladıktan sonra konumuza döner, reformu zorlayan etkenleri birer birer inceleyebiliriz :

1 — *Siyasî etkenler* : Yukarıda da açıklandığı gibi, Türkiye, yeni bir Anayasa düzenine girmiştir. Bu Anayasa eski Anayasa'dan ileri ve değişik haklar ve görevler getirmektedir. Yeni Anayasa'nın getirdiği gerek kişisel, gerekse toplumsal haklar ve görevlerin yapılarında da bir hayli değişiklikler vardır. Eski Anayasa ile kişiye tanınan hakların hiçbirisinin gerçekleşmesi için Devlet, hakkın aracını da birlikte sunmak zorunda değilken, yeni Anayasamız, hakları yalnız ilân etmekle kalmıyor, Devlete hakların kullanılması için gerekli ortamın da hazırlanması görevini yüklüyor. Aslına bakarsanız, köprü altında yatana konut dokunulmazlığı, düşünce eğitimi almamış olanların düşünme özgürlüğü, köyünde ve kentinde ilk, orta öğretim kurumları bulunmayanların yüksek öğretim görme hakları, ekonomik gücü ve güvenliği olmayanların siyasî hakları olduğunu ilân etmek, sorunlara hiç bir çözüm yolu getirmiyordu.

Yeni Anayasa ile Devlet, kişinin temel hak ve özgürlüklerini kişi mutluluğu, toplumsal adalet ve hukuk Devleti ilkeleriyle bağdaştırmayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve toplumsal bütün engelleri kaldıran insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartla-

rı hazırlayan kişi dokunulmazlığını, kişinin güvenliğini koruyan bir örgüt olmuştur.

Devlet, kişinin maddî gelişmesine çelme atan mülkiyet hakkının kötüye kullanılmasına engel olur. Topraksızlara toprak verir, işsizlere iş bulur. Emekçiyi emek satın alana karşı korur. Ekonomik ve toplumsal hayatı adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık onuruna yararlı bir yaşayış ortamı sayılacak biçimde düzenler. Bunları gerçekleştirmek, Devletin önde gelen ödevleri arasındadır. Görülüyor ki, Devlet bir mutluluk Devletidir.

Mutluluk Devletinin gerçekleşmesi de yönetimde bir düşünce reformu gerektiriyor. Osmanlı düşüncesiyle yetişenler I. Cumhuriyeti nasıl çıkmaza soktular, ulusal kurtuluşumuz için can veren, kan dökenlerin çocuklarını, torunlarını okuma-yazmadan, bir karış topraktan, -ki, bunlar toprağı savunurken ölmüşler, yaralanmışlardı-, çalışacak işten bir süre sonra yoksun bırakmışlarsa, siyasî Devlet düşüncesiyle yetişmiş "hak var, gözünü açsın kullansın" diyen kimseler de, yeni Anayasayı uygulayacak düşünce ve inanç gücüne sahip değildirler. Bunun için, yeni düşünce ile halktan, Anayasadan yana olan ve Anayasanın uygulanmasını zorlayacak bir kuşağın yetişmesi kaçınılmaz bir gerçek haline gelmiştir. Yeni kuşağı da ancak Devlet eğitim kurumlarında bir reform yapmakla yetiştirmek mümkün olacak sanıyoruz.

Büyük halk yığınlarının 16 milyonun okuma-yazma bile bilmemeleri, onların siyasî haklarını gereği gibi kullanmalarına sürekli olarak engel olduğu gibi, siyasî partiler içinde bilenlerin aracı olmaktan kurtulmalarını da bir çıkmaza sokmaktadır. Çoğunluğu teşkil eden bu insanların hep seçmen durumunda kalmaları, kamu görevlerine başka yollardan da katılamamaları demokratik düzeni soysuzlaştırmaya götürmektedir. 1930 - 1935 yıllarında olduğu gibi, gene Cumhuriyet ilkelerinin halka mal edilmemesinden dolayı Devlet temel düzeni tehlikeye düşmektedir. Anayasa ilkeleri ile yoğurulmuş bir eğitim reformuna gitmek zoru karşısındayız.

2 — *Ekonomik Etkenler* : Aşağıda görüldüğü gibi, kişi başına düşen ulusal gelir, sürekli şekilde azalma göstermektedir.

Nüfus Başına Ulusal Gelir

YILLAR	NÜFUS	CARİ FİATLA	SABİT FİATLA	F a r k	
				CARİ F.	SABİT F.
1948	20.049.000	440	440		
1949	20.487.000	387	388		
1950	20.947.000	428	434	+ 41	+ 52
1951	21.634.000	494	485	+ 66	+ 51
1952	22.219.000	559	513	+ 65	+ 28
1955	24.065.000	757	513	+ 208	+ 0
1956	24.771.000	856	532	+ 99	+ 21
1957	25.498.000	1.044	549	+ 179	+ 17
1958	26.247.000	1.291	597	+ 147	+ 48
1959	27.017.000	1.546	604	+ 265	+ 7
1960	27.810.000	1.595	600	+ 49	+ 4
1961	28.602.000	1.623	579	+ 27	+ 31

Bu sayılar, bize ekonomimizin çökmek üzere olduğunu, kişi başına düşen ulusal gelirlerin, hem carî, hem de sabit fiyatlarla azaldığını, soforalarda ekmekler bitip, alev bacayı sarmadan bir çözüm yoluna gidilme-

sinin kaçınılmaz olduğunu açık ve seçik olarak gösteriyor.

Ulusal gelirin gerek toptan, gerekse kişi başına düşen kısmının çoğaltılabilmesi üretime katılacak emeği çoğaltmak, üretimi teknik araçlarla yapmak, kâr payını emek aleyhine, belli ellerde toplamamakla olur. Üretime katılacak emeği çoğaltmak, beklemekte olan emeği değerlendirmek demektir.

Üretime katılacak emek miktarını çoğaltmanın bir eğitim işi olduğunu eğitim yoluyla bir yandan topluluğun bilgi-görgüsünü arttırırken, ihtiyaçlarını da çoğalttığımızı unutmamalıdır. İhtiyaçların çoğalması, emek arzını da çoğaltacaktır. Böylece ulusal gelirin arttırılması için katılacak emeğin oranı yükselmiş, dolayısıyla da gelir artmış olacaktır. Ancak ihtiyacı çoğalan emekçilere Devlet iş bulamadığı takdirde, emek, bugün olduğu gibi, dış pazarlara akacak ve bundan topluluk pek az faydalanacaktır.

Halk yığınlarının bugünkü tutumla ihtiyaçlarını yükseltmek, yürürlükteki eğitim düzenine güvenmekle gerçekleşemez. Eğitim düzenimizi bir reformdan geçirmek zorundayız. Devlet okullarında iş eğitime dayalı bir eğitim uygulamak, tüketici yetiştiren okulların yerine, teknik okulları güçlendirmek, gereksiz olarak bazı mesleklere olan yığılmaları önlemek başlıca sorunlarımız arasındadır.

Ekonomik etkenler sırasında kişi başına düşen gelirler arasındaki farkların büyüklüğünü de sayabiliriz. Büyük yığınlar bir kazanırken, küçük bir azınlık 22 bin kazanmakta ve çocuklarının eğitimi daha iyi başarmaktadır. Nitekim, bunu yabancı memleketlerde eğitim gören kimse-ler sayısını incelediğimiz zaman iyice görüyoruz. 1960 yılında Devlet pa-rası ile yabancı memleketlerde eğitim görenlerin sayıları 383 olduğu hal-de, kendi parası ile eğitim görenlerin ki 3665 dir. Bunların dönüşlerinde kendi düzenlerinin savunucuları olduklarını, halk çıkarına bir görev ka-bul etmediklerini görüyoruz. Sanki orada harcadıkları paraların karşılı-ğı ulusal ekonomiden ve halkın cebinden çıkmıyormuş gibi.

Anayasamızın ekonomik anlayışına uygun bir ekonomik görüş ile yenibaştan okullarımız reformdan geçirilmeden en iyi niyetli yöneticiler bile bir süre sonra görevini yapamaz hale gelir.

3 — *Toplumsal etkenler* : Büyük halk toplulukları, kurdukları ve yürütülmesine katıldıkları Devletten görevlerine karşılık haklar da iste-mektedir. Kamu görevlerine vergi ödiyerek, askerliğini yaparak katılan-lar, kendi çocuklarının eğitim görme haklarından yoksun bırakılması kar-şısında bir huzursuzluk duymaktadırlar.

1959-1960 öğretim yılında bu halk yığınlarının eğitim durumu şöy-ledir :

OKULLAR :	SAYI	ÖĞRETMEN	ÖĞRENCİ	KAPALI O.
İlkokul :				
a) Şehirde	2.121	22.235	926.410	5
b) Köyde	19.157	28.596	1.583.399	865
c) TOPLAM	21.278	50.931	2.489.809	870
Orta Okul :	713	10.977	239.001	
Liseler :	182	3.108	54.862	
Öğretmen Ok.	52	872	31.141	
Orta, Teknik ve Mes. Ok. :	497	7.189	95.211	
Fak. ve Yüksek O. :	59	3.682	52.060	

Askerî okullar ile sağlık ve ticaret okullarını bir yana bırakırsak, 5.420.752 öğrencinin okullara devam ettiklerini, bunun da ancak okuma çağında olanların (ilk, orta, teknik, lise için) yüzde otuz ilâ kırkı olduklarını hesaplayabiliriz.

Bu beş milyonu aşkın öğrenci, genel nüfusumuzun % 20 si eder ki, uygar uluslarınkine göre oldukça düşüktür. Kaldı ki, sayıyı kabartan ilköğretilerin özellikle köylerdeki durumu hiç te iç açıcı değildir. Köy çocuklarının, ilkokulu bitirenlerinin; 100 kişisinden 80 i köyde kalıyor. Bunlardan orta okula gidenlerin yarısı sınıf geçiyor, 2 - 3 liseye ulaşıyorsa da, orayı bitirenlerden yüksek okula girebilenler ya bir kişi, ya da hiç olmuyor. Bugün fakülte ve yüksek okullara girebilen köy çocukları da öğretmen okullarını yatılı olarak bitirip dışarıdan lise sınavlarına girenlerdir. Görülüyor ki, yirmi milyon köylü ve işçi topluluğun çocukları, yüksek öğrenime kavuşamıyorlar. Biz eğitimin yaygın ve eşit fırsatlar içinde olmasından, büyük halk yığınlarının da yararlanmasını anlıyoruz.

Eğitimde fırsat eşitliğine sahip olamayanlar, memleketimizde siyasî, iktisadî, kültürel gelişmemize de engel olmaktadır. Bunlar, gerici ve tutucu düzenden yana olanların ağlarına kolaylıkla düşmekte, temel kamu düzenini sarsmaktadır.

Eğitim reformunu zorlayan etkenlerden bir ötekisi de, aile çatımının sarsılmaya başlamasıdır. Kurulan yuvalar, bilgisizlik yüzünden bir süre sonra çözülmektedir. Nitekim, boşanma sayımlarına göre, boşanan kadınların çoğunun okuma-yazma bilmedikleri görülmektedir. Bu yuvalar dağılmaları bile, topluma olan görevlerini yapacak bir eğitim kazanmadıkları, çocuklarını gereği gibi aile içinde yetiştirememektedirler. Ailede gerekli eğitimden yoksun olan çocuklar, okul eğitimi de görmemişlerse hayatları oldukça güç geçmekte, topluma faydalı olacakları yerde, yük olmaktadır. Gün geçtikçe böylelerinin sayıları çığ gibi artıyor, birinin öteki ile dayanışması ve bağlaşması olmıyan bir topluluk doğuyor.

Topluluklar ve kişiler arası dayanışmaların gevşemesi, toplulukta bir kurt-kuzu düzeninin gelişmesine, toplumsal ahlâkın çökmesine etkili oluyor. Son yıllarda yayınlanan çocuk kitapları, bu toplumsal çekişmeleri çoğaltıyor. Basın hürriyeti adı altında yayınlanan bu kitaplar, çocukların ciddî ve değerli kitaplarla uğraşmalarına vakit bırakmıyorlar. Okul çocukların seveceği eserlerin, onlara, okumayı ve sevdirmeye kolaylığı içinde sunulmaması, öğretmenlerin çoğunluğunun ders kitapları dışında bir dünyadan yoksun olmaları, yeni kuşakların toplumsal Devlet vatandaşı olarak yetişmelerine gelme atıyor.

Okullara giren ders kitaplarının öteki kusurları bir yana, ilkin memleket gerçeklerine bilimsel açıdan yer ayırmamaları, öğretmenlerin görevlerini ders kitabında bulunan bilgileri aktarma olarak anlamaları Devletin milyonlar akıttığı eğitim kurumlarından gerekli insanın yetişmesine engel oluyor. Böylece, okulun toplumsal yapısında da bir reform ihtiyacı kendini gösteriyor kanısındayız.

4 — *Dış etkenler* : Bir Devletin uluslararası değeri ekonomik gücüne bağlı olduğu kadar, kültürlü ve eğitim görmüş vatandaşlardan meydana gelmesine de bağlıdır. Ulusun geleceğinden sorumlu olan kimseler, göstermelik de olsa, vatandaşlarının eğitimleriyle ilgilenmek zorunda ka-

ır. Gerek kendi memleketinde, gerekse başka memleketlerde başka ulusların insanları ile yanyana gelen sorumlular, yönettikleri insanların bilgisiz ve eğitimsiz kalmalarından doğan bir ezici baskı altından kendini kurtaramazlar. Uluslararası bağlaşma ve anlaşmalarda güçlü olan ulusların delegelerinin, temsilcilerinin daha ağır bastıkları hemen görülür. Bu ezikliğin verdiği bir küçüklük duygusu ile yönetenler, kendi halklarının da aydınlanmasının gerektiğine inanarak halkın eğitimi ile ilgilenmeye başlar. Savunma için de eğitimin kaçınılmazlığı meydanda.

Böyle bir duygu, kişinin bencilliğinden geldiği için, bir süre sonra etkisini yitirir halkın eğitimi ile gene ilgilenilmez. Yöneticiye yön veren, güc kazandıran duygu, aşağıdan gelen duygudur. Aşağının sesini dinleyen yönetici, her zaman başarılı olmuştur.

Yönetici her şeye karşı yürütmeye çalıştığı düzenin değişmemesi, gelişmemesine inanmışsa, durum başka şekilde gelişir. Bu düşünce, ulusun varlıklarını tüketme eylemini yapmaktan başka yola çıkmaz. Bizim tarihimize her türlü değişme ve gelişmelere direnen yöneticilerin tipik örneklerini görüyoruz. Bunlar, Devletin dostları kalmadığı zaman yönlerini halka dönmüş, onların eğitimi ve mutluluğu için savaşmışlar, Devletin dış güvenliğini sağladıkları zaman, halktan kopmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğunda yenileşme hareketlerini başlatan nedenleri birinciye, Kırım Savaşı ve Paris Antlaşmasından sonraki halka ilgisizliği de ikinciye örnek gösterebiliriz. Bu anlaşma ile Devletin dış ve iç güvenliği sağlanınca, saray, halkı unutmış, böylece de Kırım Savaşında dökülen kanların bir anlamı kalmaz olmuştur. Cumhuriyet devrinden de bir örnek verebiliriz: İkinci Dünya Savaşının hazırlıkları başladığı yıllarda, Devlet, dış dostlarını yitirmeye başlayınca, içeride halka yüz dönmüş ve bu dönüşten Köy Enstitüleri hareketi gelişmiş, köy sorunlarını kamu görevleri arasına sokan ve savunan bir kuşak doğmuştur. Ne zaman ki, Devlet, Nato Anlaşması ile dış güvenliğini sağlamış, o zaman halktan yüz dönmüştür. Bu bakımdan, 1952 de Nato birliğine girilmesi ile 1954 de Köy Enstitülerinin hukukça kapatılmaları arasında sıkı bir bağ vardır.

Uzun atışlı silâhların bulunmaları, siyasî savaşın yerini, ekonomik ve teknik savaşın alması, ulusların eski politikalarında bir değişme yapmalarını zorunlu hale getirmiştir. Böylece, dün Devletimizin dostları olan devletler, birer birer anlaşmalarına olan ilgilerini zayıflatmış ve yardımlar kısılmaya başlanmıştır. Bir süre sonra Devlet gene yalnız kaldığı zamandaki politikasını koğuşturarak halka dönmek zorunda kalacaktır. Bunun izlerini şimdiki reform çabalarında görüyoruz.

Görülüyor ki; Türk halkının özgürlük içinde yaşaması için siyasî, ekonomik toplumsal ve dış etkenler ağır basmakta, eğitim reformunu kaçınılmaz hale getirmektedir.

ANAYASA MAHKEMESİNDE İŞ KANUNU YARGILANDI

Av. Nebil VARUY

Kanunlar Yargılanıyor

9 Temmuz Anayasası kabulüne değin yürürlükte bulunan kanunların, yargılanmasını öngörmüştür. Dâva hakkı sınırlı olarak belli müesseselere ve sınırsız olarak siyasî partilere tanınmıştır. Bir yönden siyasî partileri "demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları" olarak tanımlıyan Anayasanın yapısı bunu gerektirdiği gibi; diğer yandan partilerce uzun yıllar çift Meclis ve Anayasa Mahkemesinin politik hayatın tek meselesi gibi ele alınması da bunu gerektiriyordu.

Anayasa, Anayasa Mahkemesinin göreve başladığı tarihte yürürlükte olan kanunlar hakkında iptal dâvası açılabilmesi için altı aylık bir süre tanımıştı. Partiler, bu sürede Anayasa Mahkemesinde, dayandıkları menfaat açısından çeşitli dâvalar açtılar.

T.İ.P. İptal Dâvaları Açıyor

Anayasa vazgeçilmez unsuru siyasî partilerin, Anayasa Mahkemesince dâva açma yetkisini şöyle sınırlandırmıştır :

Ya son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde onunu alacak, ya da Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunacak...

Türkiye İşçi Partisi, genel seçimlere girmemiştir. Fakat dâva açma süresinin bitimine 18 gün kala 10.2.1963 tarihinde, Ankara Senatörü Ni-yazi Ağırnaslı'nın şahsında Türkiye Büyük Millet Meclisinde ilk temsilcisini kazandı.

Ve, T.İ.P. si Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın imzasını taşıyan 23 kanunun 65. maddesinin Anayasaya aykırılığı dolayısıyla iptali istemini havî beş dosya halinde dâva dilekçeleri, sürenin son günü Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğine verildi.

Demokrasi Bir Denge Rejimidir

T.İ.P. emeğinden başka, gücü olmıyanların ekonomik - politik - kültürel haklarının savunucusu, tek siyasî örgütü olduğunu iptalini istediği kanunlarla da ispatlamıştır.

Bu yazımızda, T.İ.P. nin 3008 Sayılı İş Kanununun bazı maddelerinin iptali istemi dolayısıyla verilen 21.10.1963 günlü Anayasa Mahkemesi Kararı üzerinde duracağız.

Anayasa Mahkemesinin bu önemli kararı, meseleyi anlayış ve çözüm tarzı, diğer taraftan hukukî açıdan sert tenkitlere konu olacak nitelikte-

dir. Öte yandan, kendisine bağlanan umutların aksine, kendi yetkilerini de sınırlandırmak yolunu tutmuştur.

İptali istenilen İş Kanununun bazı maddeleri, dâvadan sonra yürürlüğe giren Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile yürürlükten kaldırıldığı için, bu istem hakkında karar vermeye lüzum kalmamıştır.

Bunun dışında, dâva dilekçesinde İş Kanununun üç maddesine ilişkin iptal isteminde bulunuluyordu. Bunlardan yalnız 38 inci maddenin birinci fıkrası, Anayasaya aykırı olduğundan, iptaline diğer taleplerin reddine karar verilmiştir.

Şekil Önde Gider

İş aktine dayanarak işyerinde, fikrî çalışması bedenî çalışmasına üstün işçiyi, İş Kanunu kapsamına almamaktadır. Bu husus, İş Kanunun 1. maddesinin 1. fıkrasından çıkmaktadır. T.İ.P. si bu durumun Anayasanın; sosyal adalet, eşitlik, iktisadî ve sosyal hayatın düzenlenmesi, çalışanların korunması, sosyal güvenlik gibi temel ilkelerine aykırı düşüğünü ileri sürmüştür.

Anayasa Mahkemesinin red kararının gerekçesinde "bir kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğunun iddia edilebilmesi için, söz konusu olan hükmün METİN OLARAK, Anayasanın koyduğu esaslara aykırı bir kural koymuş olması gerektir. İş Kanunu, bir iş yerinde bedenen veya bedenen ve fikren çalışan kimseye işçi adını vermektedir. Anayasada bu durumda olan kişilerin işçi sayılamıyacağı hakkında bir hüküm bulunmadığına göre, bu fıkranın Anayasaya aykırılığı söz konusu edilemez." denilmektedir.

Anayasalar gerçek anlamını temel ilkelerinden alırlar. Anayasa metinlerinin kısa, umumî ve elâstikî olmaları Anayasa Mahkemesine, geniş bir yorum sahası bırakmaktadır. Bu itibarla, Anayasa ihtilâfını çözmek geniş ölçüde sosyal-politik bir mesele hakkında cephe almayı gerektirir.

Sorumlulukları büyük olan Anayasa Mahkemesi üyelerinin sosyal eğiliminin, tatbikatta alışageldikleri şekli hukukçuluğa ağır basması gerekmektedir. Zira, Anayasamızın en ağır basan tarafı, sosyal yönüdür.

Halbuki, Anayasa Mahkemesi, ilkeleri yorumlamaktan kaçınmış ve iptali istenen maddeye karşı Anayasada bir metin aramak ve metinleri karşılaştırmak yolu ile şekilci bir hukuk anlayışına gitmiştir.

Değil Anayasa, Medenî Kanun bile ruhile temas ettiği bütün meselelerde mer'idir.

Anayasaya Aykırılık Değil, Uygunluk Denetlenir

Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesinde, kendi yetkilerini sınırlamakta ısrar etmektedir :

"İstemde, söz konusu hükmün iptali değil, daha geniş bir alana yayılmak sureti ile uygulamada kalması amacı bulunmaktadır ki, bu suretle istemin kendisi dahi, mevcut hükümde bir AYKIRILIK değil, ancak, dâvacının düşüncesine göre, bir eksikliğin bulunduğunu ifade etmiş olmaktadır." denilmektedir.

Siyasal Bilgiler Fakültesi, Anayasa tasarısının aksine, Anayasa Mahkemesi kanunların Anayasaya AYKIRILIĞINI değil, UYGUNLUĞUNU denetler. Anayasa Mahkemesi, istemin Anayasaya aykırılık değil, uygun-suzluk iddia ettiğini kabul etmesine rağmen, denetleme görevinden çekinmiştir.

Gene de, Anayasa Mahkemesi gerekçesinde istemi red ederken, Anayasa ile bir uygunluk aramış ve böylece bir çelişmeye düşmüştür. Anayasa Mahkemesi, devletin iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevini, dâva tarihinde yerine getirip getirmediğini tetkik dışı bırakarak, memleketin iktisadî ve malî gelişmesini izleyerek talebin yerine getirileceği hakkında âdeta ümidini açıklama ile yetinmiştir.

T.İ.P. nin Bir Başka İstemi

İş Kanununun on işçi çalışan iş yerlerinde uygulanması hükmünün; Bakanlar Kuruluna verilen yetki içinde şehir nüfusuna göre yapılan ayrımlarla 4 - 9 işçi çalıştıran bazı iş kollarının İş Kanunu kapsamına alınmasının; memleketimizin esas üretim kolu olan tarım alanında çalışanları ve bir aile yanında çalışanları kanunun kapsamı dışında bırakılması hükümleri iptal konusu olmuştur.

Bu hükümlerle, işçiler arasında eşitsizlik yaratılmakta, iktisadî hayatın adalet esaslarına göre düzenlenmesi gerektiği ilkesine aykırı bir durum meydana getirilmekte, insanca yaşamının sağlanması ve çalışma hayatının kararlılık içinde geçmesi için alınmış olan sosyal, iktisadî ve malî tedbirlerden bir kısım çalışanlar yoksun bırakılmakta ve yeterli sayılmama bile, bir dereceye kadar güvenlik sağlayan İş Kanununun bir kısım çalışanlara uygulanmamak sureti ile sosyal güvenlikten yoksun bırakılmakta olduğundan, bu hükümlerin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesine dayanılmıştır.

Anayasa Mahkemesi, Sosyal Adaleti Yorumluyor

Anayasa Mahkemesince, sosyal adalet ilkesi, işçi ile birlikte işvereni de himayesi altında tutmaktadır. İmkân varmış gibi, sosyal adaletin tarifinin yapılmadığından yakınıldıktan sonra, şöyle devam edilmektedir :

“Sosyal Adaleti sağlayıcı kurallar (sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler) bölümünde gösterilenlerden ibaret değildir. Bunların dışında, demokrasi ve hukuk devleti anlayışı içinde başka gerekleri ve sonuçları olan kurallar da bulunabilir.

Bu şekilde Anayasa Mahkemesi, Anayasanın en büyük eğilimini unutmamış görünüyor: Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir. Sosyal adaleti yorumlarken, demokrasi ve hukuk devletinin yanında devletin SOSYAL niteliği unutulursa, sosyal adalet, işvereni de himayesi altında bulundurur gibi çok orijinal bir yargıya varılır.

Gerekçede Bir Kaynak : Danıştay Tanzimat Dairesinin 1934 Tarihli Mazbatası

Anayasa Mahkemesinin kaynak olarak aldığı 1934 tarihli mazbatada

şöyle denmekte imiş: “Ziraat işlerinde bu kanun hükümlerinin uygulanmasına imkân bulunmamaktadır. Ziraat işçileri için de ayrı bir lâyiha hazırlanmak üzeredir.”

Anayasa Mahkemesi, Devletin iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevini, memleketin iktisadî ve malî gelişmesini izleyerek yerine getirme imkânını tanıyan 53. maddeye sık sık dayanmaktadır. Ziraat işçileri misalini de bu görüşüne bir örnek olarak sunmaktadır. 1934 yılından bu yana geçen süre içinde, memleketin iktisadî ve malî gelişmesi, ziraat işçilerini İş Kanunu kapsamına alacak dereceye henüz gelmemiştir. Ve bu durum Anayasa Mahkemesince, sosyal adalet ilkesine de aykırı düşmemektedir (!).

Liberalizm mi Savunuluyor?

Anayasa Mahkemesi, iradî hukukun kaynağı liberalizmi savunmaya girişmiştir. Gerçekten, eleştirdiğimiz kararının bir yerinde aynen şöyle demektedir :

“Herhangi bir kişi, İş Kanunu kapsamına giren bir iş kolunu ve iş yerini seçtiği zaman, İş Kanununa tabi olacak, bunun dışında kalan iş kolunu veya iş yerini seçtiği zaman, da bu Kanuna tabi olmayacaktır. Şu duruma göre, bir vatandaşın İş Kanunundan yararlanıp yararlanmaması, seçtiği iş koluna veya iş yerine bağlı olduğuna ve böylece olayda kişinin iradesi hâkim bulunduğuna göre, ortada Anayasanın 12. maddesindeki (Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.) şeklinde ifade edilen eşitlik ilkesine aykırı bir durum söz konusu bulunmamaktadır.”

Temel ilkesi sosyal olan Anayasamızın bu çeşit yorumlanması, Anayasanın bir başka yöne doğru zorlandığı kanısını vermektedir.

Angarya Yasaktır

Anayasa Mahkemesi dâva konusu İş Kanununun 38. maddesinin birinci fıkrasında yer alan ve fazla çalışmanın bir saatinin günlük iş ücretinin içinde sayılmasına ilişkin hükmü iptal etmiş bulunmaktadır.

Gerçekten bu hüküm ile işçi, angaryaya tâbi tutuluyordu. Bu hüküm ile işçi, belli şartlar içerisinde, günlük normal iş saatleri dışında ve mecburî olarak çalıştırıldığı halde, kendisine fazla çalıştırıldığı ilk saat için herhangi bir ücret verilmemekte idi.

Bunun adına, angarya denir. Fakat Anayasa Mahkemesi kararında da denildiği gibi, Türkiye Cumhuriyetinde angarya yasaktır.

Diğer partiler bu maddeyi hatırlarına bile getirmediklerine göre, hükmün iptali için T.İ.P. si harekete geçmeseydi, daha uzun yıllar işçiler angaryaya tâbi tutulacaktı.

Aynı maddenin başka bir hükmü ise iptal edilmemiştir. İstemde bulunan, belli şartlar içinde fazla süren çalışmalarla geçecek saatlerin herbiri için normal ücretin mukannen saatlere nisbetinde ödenen ücretten fazla çalışmalardaki ölçü içinde ayrıca bir zam verilmemesini Anayasaya aykırı bulmuştur.

Başkanın da bulunduğu altı üyenin muhalefet şerhinde karar, en iyi şekilde eleştirilmektedir :

"İş Kanununun 58. maddesi, işçiyi esas prensibe uygun olmayan bir şekilde fazla çalıştırmaya zorlamakta ve fazla çalışılan saatlerin ücretinin normal çalışma saatlerinin ücreti gibi ödenmesini kabul etmektedir. İşçi, ister iş yerinin istihsalini arttırmak, isterse iş yerindeki bir ârizayı gidermek maksadı ile çalıştırılmış olsun, çalıştığı her fazla saatin ücretinin kendisine yükselti olarak ödenmesi gerektir. İş yerindeki bir âriza dolayısı ile, işverenin bir zarara dûçar olması, işçinin fazla çalıştığı saatlerin ücretinin zamsız olarak ödenmesini hiç bir zaman haklı gösteremez. Fazla çalışarak normalin üstünde yorulan bir işçiye, bu emeğinin karşılığının tam ödenmesi doğru olur. Malî durumu işçinin malî durumundan kat, kat üstün olan bir işverenin iş yerinde meydana gelmesi muhtemel olan veya meydana gelen bir ârizayı önlemek veya gidermek için rızası alınmaksızın fazla çalıştırılan işçilerin fazla çalıştıkları saatlerin ücretlerinin zamsız ödenmesi sosyal adalet prensibine uygun olmaz."

Sözlü Açıklamalar Dinlenmelidir

Anayasa Mahkemesi, Türk halkının geleceği ile ilgili kararlar almaktadır. Bu kararlar alınırken, ilgililerin sözlü açıklamalarının dinlenmesinde elbette ki büyük faydalar vardır. Fakat en önemli kararların alınmasında dahi nedense bu yol seçilmemiştir.

Anayasa Mahkemesinin hiç olmazsa bundan böyle, önemli dâvalarda ilgilileri çağırarak sözlü açıklamalarını dinlemelerini yürekten dileriz.

H BOMBASI

Yazan : Bertrand RUSSELL
Çev : Memduh BALABAN

Bu yazıda H. BOMBASI'nın bir savaş aracı olarak kullanılmasının doğuracağı korkunç sonuçları anlatan ünlü düşünür B. Russell, tek çıkar yolu bir dünya hükûmetinde gördüğünü belirterek diyor ki:

"Bu dünya hükûmetinin işi, devletler arasındaki, bütün anlaşmazlıklar üzerine eğilmek, çözüm yolları önermek ve gerekiyorsa önermelerini uygulattırmak olacaktır."

WYATT — Lord Russell, size göre, bir H bombası savaşı olursa, ne-ler olacaktır?

RUSSELL — Bu soruyu yanıtlamak çok güç; hem bu yanıtın, olayların sinamasına girmesini de hiç istemem doğrusu. Ama bir H bombası savaşı olursa, çok olasıdır ki, Kuzey yarımküresindeki bütün insanların ve Güney yarımküresindekilerin de çoğunun ölümü olacaktır bu. Öyle bir durumda hiç bir insan en ilkel gereksinmelerini sağlayamayacaktır. Tutunabildiğimiz her şeyin sonu olacaktır bu.

WYATT — Bu savaşta hiç kimsenin yengi (zafer) kazanamayacağını mı söylemek istiyorsunuz?

RUSSELL — Tamamiyle. Yeni bir yengi tanımınız varsa o başka. Şunu demek istiyorum ki, böyle bir savaşın sonunda belki Batı yönünde altı kişi, Rusya'da dört, Çin'de de dört kişi sağ kalabilecektir. Bu da Doğu blokuna salt bir çoğunluk verecektir. Siz de buna yengi diyebilirsiniz, dersiniz. Ama güzel bir yengi olmayacaktır bu.

WYATT — H bombalı bir savaş olasılığına inanıyor musunuz?

RUSSELL — Bütün yüreğimle böyle bir savaşın olmamasını dilerim ama, sanıyorum ki, işler bu durumda kaldıkça çok olasıdır bu. Başlıca neden şurdadır ki, asker kişiler - onların görüşlerince tümüyle doğaldır bu - derhal bir misilleme için hazır olma önem veriyorlar. Bize büyük tehlike olasılıkları getiren nokta da şu oluyor: Basit bir yanlış anlama, hattâ belki doğal bir olay her şeyi harekete geçirebilir. Kimsenin bir savaşa niyeti yokken, karşıda bulunanlar öbür yanın istemli olarak bir H bombası savaşına girişmiş olduğunu sanacaklar ve her şeyin dizginini çezeceklerdir. Bu, hiç de olmayacak bir şey değildir.

WYATT — Silâhlanma yarışına girildiği andan beri savaşın kaçınılmaz olduğunu söyleyenler var. Siz ne düşünüyorsunuz?

RUSSELL — Şu "kaçınılmaz" sözcüğünü hiç sevmiyorum ben. Ama, genel olarak doğrudur, silâhlanma yarışı savaşa götürür. Silâhlanmanın savaşla sonuçlandığı birçok durumları tarih bize gösteriyor. Psikolojik olarak bu da çok doğaldır; çünkü silâhlanan bir hasım korku, kin ve hasımdan daha fazla silâhlanmak isteğini uyandırır. Karşıdaki geride kalmak istemez, silâhlanma yarışı kızıştıkça kızışır; insanlar gitgide daha sinirli olurlar ve bu gerginlik onlarca katlanılmaz olduğu zaman da, savaştan başka bir çözüm yolu göremez olurlar. Silâhlanma yarışının bu sonucunu 1914 den önce de görmüştük.

WYATT — 1951 de Batı, geniş bir silâhlanma programının içine girdi. Bu tedbirlerin Rus'ları durduracak nitelikte olduğunu, yengilerinin ne öyle çabuk, ne de kolay olamayacağını onlara duyurduğunu (hissettirdiğini) ve onların cesaretini kırdığını düşünmüyor musunuz?

RUSSELL — Belki. Sovyet yöneticilerinin o zaman kafalarında geçmiş olan şeyleri bilmekten ve onların bir saldırı savaşına kararlı olup olmadıklarını söylemekten daha güç bir şey de yoktur. Herhalde diyebilirim ki, eğer hükümetler silâhlanma yarışını sürdürmekten başka yapacak bir şey bulmazlarsa, çarpışmayı biraz daha ileriye atmaktan (geciktirmekten) başka bir şey yapmamış olurlar. 1914 den önce, uçurum kenarı politikasının bizi içine attığı bunalımlara benzer bunalımlar görülmüştü ve bunalımlar da 1914 de ancak savaşa yol açmıştı. İnsanlar ise, "Hele silâhlanmada bir dengeyi koruyalım da, savaşı önleriz." diyorlardı. Ama yanılıyorlardı; çok korkarım ki, gene yanılmış olmasınlar..

WYATT — H bombasından yana, hiç değilse, bunun varlığının hükümetleri ürkütmiye yettiğini, felâketi önlemek için ellerinden gelen her şeyi yaptıklarını - çeşitli Berlin bunalımları boyunca olduğu gibi -, oysa başka koşullarda bir savaşa girişmiş olabilecekleri söylenemez mi?

RUSSELL — Siz bunu söyleyebilir, yeniden söyleyebilirsiniz. Bana gelince, ben, tarihin hize karşı tanıklık ettiğini düşünüyorum bir kez daha. Nobel barış ödülünü kuran, bir barış tutkunu olan Nobel'in dinamiti de bulmuş olduğunu herkes bilir. Dinamitin savaşı çok korkunç kılacağını, daha artık savaş olmayacağını sanıyordu o. Ama hiç de bu sonuca varmadı. H bombası için de durumun aynı olmasından çok korkarım.

WYATT — Bununla birlikte H bombasının tümüyle yeni nitelikte bir silâh olduğu gerçektir. Daha önce bildiğimiz bir dizi içinde daha güçlü bir silâh değil bu yalnızca, bütünüyle değişik bir şey bu.

RUSSELL — Doğrudur, ama insanlar da her şeye öyle aşırı bir kolaylıkla alışverişiyorlar ki. Hiroshima ve Nagasaki üzerine bir atom bombası atıldığı zaman, bütün dünyaya korku salmıştı ve "Bu, bu gerçekten müthiş!" deniliyordu. Ama şimdiyse atom bombası tâbiye (taktik) silâhlar sınıfına sokulmuştur; ok, yay gibi modası geçmiş, önemsiz herhangi bir şey gibi.

WYATT — H bombası tehlikesi karşısında, size göre, uygulama alanında ne yapılabilir?

RUSSELL — Birçok şeyler. Birincisi ve en kolayı, denemeleri durdurmaktır. Bu gerçekten büyük bir adım olurdu. Bu, önce, uzmanların söylediklerinden çok daha zararlı olduğu belli olmuş olan, şimdiden uğursuz sayılabilecek şu çeşitli çekişmelere bir son vermek olacaktır. Ama burası en önemli nokta değildir. Denemelerin durması, birçok başka devletlerin H bombasını edinmelerini önlemek olanağını özellikle verecektir. Kolayca kestirebilirsiniz ki, eğer herhangi bir hükümetin elinde sorumsuzca bir eylemde bulunabilmek araçları olsaydı, tehlikeler çılgınca büyüyecekti. Bundan başka silâhları yasaklamak gittikçe güçleşirdi. Bunun içindir ki, denemeleri durdurmakta anlaşmanın çok önemli olduğunu ileri sürüyorum. Bu görüş gerçekçi bir politikanın görüşüdür ve bugün bu görüş, dikkate alınmaktadır. Daha sonra, yeni hiçbir devletin H bombasını edinmeyeceğinde anlaşmak gerekir. Ve eğer bu anlaşmayı kolaylaştırmak için H bombasından vazgeçmek gerekiyorsa, böyle bir koşula boyun eğmenin çok sağduyuca bir iş olacağını sanırım.

WYATT — Böyle bir anlaşmaya varmak için ne yapılmalıdır? Fransa'yı ve yüksek bir sanayi gücü bulunan öbür ülkelerin kendi H bombalarını yapmalarına nasıl engel olmalıdır?

RUSSELL — Amerika'yla Rusya arasında varılacak bir anlaşmayla. Bunlar o zaman, belirtilen yolu izlemekte öbür ulusları ikna etmek için ekonomilerinin ve propagandalarının bütün gücüyle ağır basacaklardır.

WYATT — Görüşünüze göre, Büyük Britanya H bombasından tek yanlı olarak vazgeçmelidir öyleyse?

RUSSELL — Evet, ama yalnızca bir Rus - Amerikan anlaşması koşuluyla. Eğer bu iki devlet H bombalarını elde bulundurmakta yalnız kalacak olurlarsa İngiltere: "Kabul, biz de küçük devletlerin yanına katılıyoruz," diyebilir.

WYATT — Sizin burada önerdiğiniz, bir uzlaşmadır öyleyse: Eğer İngiltere bombasından vazgeçerse, bütün öbür ülkeler bundan vazgeçmeli; Amerika'yla Rusya da, bu uzlaşmanın böylece sürüp yürümesine göz kulak olmalıdırlar.

RUSSELL — Bu sağduyuca bir iş olurdu. Ama bu ancak birinci adım olacaktı. Bu uzlaşma umulan sonuçları sağlama bağlıyacak değildir, ama hiç değilse bir ilerleme olacaktır bu.

WYATT — Ama H bombasını Amerika'yla Rusya'nın ellerine bırakmanın da tehlikeli olabileceğini sanmıyor musunuz?

RUSSELL — Elbette tehlikeli olacaktır bu ve yeni politika tedbirleri alınmamış oldukça tehlikenin ortadan kalkmayacağını anlamamız gereklidir. Bununla birlikte, kimsenin H bombası olmasa bile, bu bombanın nasıl yapılacağı bilinmektedir. Bir savaş patlasın, iki karşı yan da derhal bunu yapmaya koyulacaklardır. Bu bakımdan bu tehlikeyi yok etmek için, bütün araçlarla savaşın önlenmesi gereklidir. Benim düşünceme göre H bombası eğer yalnız bu iki devletin elinde bulunursa, savaş tehlikeleri çok azalmış olur, bir kaza (yanlışlık) sonucu bir savaş tehlikesi çok daha az beklenir olurdu. Bu nedenden ötürü, bir başka tehlike de, bir savaşın kendisine yararlı olabileceğini sanan bilmem hangi çılgın bir hükümetten doğabilecek tehlike de çok daha az söz konusu olurdu. Bütününde, karşılıklı konuşmalar da çok daha kolay olur, daha sağlam bir uzlaşma kurmaya yönelebilirdi bu konuşmalar.

WYATT — Bugüne değin devlet adamlarına ve hükümetlere sunulan olanaklar ve bu olanaklara onları inandırmak gibi bir uygulama alanındaydık biz. Şimdiyse artık bir başka alana, devlet adamlarının ve hükümetlerin araştırmayı istiyebilecekleri, ülküsel olan hususun ne olacağı alanına geçmekte değil miyiz?

RUSSELL — Hayır, daha değil. Aşağı yukarı oradayız ama, ben çok önemli ve tümüyle elverişli bir şeyi gözlemlemekteyim. Bu da, iki karşı yanın da bir anlaşmaya varmanın yararını anlamakta oluşlarıdır. 1945 den bugüne değin Doğu ile Batı bir anlaşmaya varmakta pek az bir çaba gösterdiler. Her biri, kabul edilemez olduğunu pekâlâ önceden bildiği birtakım tasarıları ileri sürmekle vaktini geçirdi; ama bu tasarıların reddi, reddeden karşı yanı tiksiniç kılmıya yetti. Böylece hiçbir şeye varılamamış olması çok doğaldır. Hükümetlere, önemli olanın, karşılıklı konuşmak için konuşmak olmadığı, ama bir anlaşmaya varmak olduğu anlatılabilirse, bu büyük bir ilerleyiş olacaktır. Ve biz bu noktada politikacıların uygulama alanındayız.

WYATT — Böylece, H bombası ile ortaya çıkan gerçek sorun, savaşları önlememiz gerektiğidir. Çünkü bir kez savaş başladı mı, H bombasının kullanılmasına, hattâ daha önce vazgeçilmiş olsa bile, yapılmasına başlanılacaktır.

RUSSELL — Tamam. İşte bunun içindir ki, atom çekirdekli silâhlar-
dan vazgeçme üzerine anlaşmalar, bazılarının bu anlaşmalara verdikleri ölçüde önemli değildir. Böyle anlaşmaların başlıca yararı, gerginliği azaltması, sürekli bir uzlaşmaya varılması için gereken koşulları yaratmasıdır. Gerçek şudur ki, dünyanın bugünkü durumunda yalnızca atom çekirdekli silâhları değil, H bombası denli sonuçları tehlikeli olabilecek biyolojik ve kimyasal silâhları da göz önüne alınca, çıkabilecek savaşları önlemenin yolunu kesin olarak bulmadıkça, insan soyunun daha fazla yitirecek zamanı olmadığıdır.

WYATT — Bu çıkar yolun ne olabileceğini sanıyorsunuz?

RUSSELL — Ancak bir çıkar yol görebiliyorum, o önemde silâhları tek elde bulundurabilecek bir dünya hükümetidir, bu çıkar yol. Bu dünya hükümetinin işi, devletler arasındaki, bütün anlaşmazlıklar üzerine eğilmek, çözüm yolları önermek ve gerekiyorsa önermelerini uygulattırmak ve hiçbir âsi devletin ona kafa tutamayacağı ölçüde elinde gücü bulundurmak olacaktır.

WYATT — Çeşitli hükümetlerin ellerinde bulunduracakları kara, deniz, hava güçleri ne olacaktır o zaman?

RUSSELL — İç düzeni korumak için gerekli olacaktır. Polisin ödevleri için ve hükümetin kararlarını ulusal düzlem üzerinde yürütmek için yeter araçlar ama, komşu ülkeye saldırmak için yetmiyecek derecede araçlar bırakılacaktır her bir devlete.

WYATT — Demek istiyorsunuz ki, Rusya, Amerika, İngiltere kendi sınırlarının içinde bir ayaklanmayı bastırabileceklerdir ama gerçekten kendi ülkeleri olmıyan yerlerde, örneğin Rhodesia gibi ülkelerde duruma el koyamayacaklardır.

RUSSELL — Evet, öyle. Rhodesia'lılarla ya da herhangi bir başka devletle uğraşacak olan bir devlet değil, uluslararası güç olacaktır. Her ulusun, başka ulusların eğilimleriyle çatışan birtakım özel eğilimleri vardır. Bu çeşit sorunlar daha güçlü bir ulus yoluyla değil, uluslararası bir güç yoluyla çözülmüş olacaktır.

WYATT — Uluslararası gücün kararlarına uymayı reddeden bir ulus çıkarsa, buna karşı atom çekirdekli silâhların kullanılmasını düşünecek miydiniz?

RUSSELL — Üzerinde bir şey söylememeyi yeğ tutacağım çok nazik bir soru bu. Kesin zorunluluk durumları için evet diye yanıt verilebileceğini düşünüyorum. Zorluk şurada ki, atom silâhları yalnız atıldıkları ülkeye değil, dünyanın istisnasız bütün ülkelerine zararlar veriyorlar. Bu bakımdan bu silâhlar, daha önceki bütün silâhlardan değişiktirler.

WYATT — Bu H bombası sorununu çözmekte ulusların ve hükümetlerin tutumunu incelerken iyimser misiniz?

RUSSELL — Bazı anlar var ki iyimser oluyorum, bazan da öyle değil. Yöneticilerin sağduyusunun nereye değin gidebileceğini kimse söyleyemez. Ama sonunda uğraştıkları sorunları zamanla anlamıya varacaklarını umabiliriz.

FRANZ KAFKA'NIN DÜNYASI VE YABANCILAŞMA

"Kafka'nın Dünyası ve Yabancılaşma" Roger Garaudy'nin "Kıyısız Bir Gerçekçilik Üzerine" adlı son kitabından alınarak özetlenmiş ve çevrilmiştir. Toplumcu düşüncenin sanat görüşü konusunda geçirdiği büyük bir değişikliği dile getiren bu eser için yazdığı önsözde Aragon şöyle diyor: "Bu kitap büyük önem taşıyan bir olaydır bence."

Gerçekten de, Garaudy şimdiye kadar toplumcu sanat görüşünün, inkâr etmekle ya da görmezliğe gelmekle yetindiği belli sanat akımlarını ve Picasso, Saint-John Perse, Kafka gibi sanatçıları geniş bir gerçekçilik açısından ele alarak değerlendirmekte ve açıklamaktadır. Toplumcu düşüncenin ve özellikle toplumcu sanat görüşünün yarım-yamalak bilindiği ve yanlış yorumlandığı ülkemizde (Kafka'nın ya da Sartre'ın eserlerinin basılmamasını isteyen toplumcularımız bile vardır) Garaudy'nin bu denemesinin ayrı bir önem taşıdığına inanıyoruz.

Yazan :

Rober GARAUDY

Çeviren :

Selâhattin HİLÂV

Kafka'nın dünyası, içinde yaşadığımız dünyadan başka bir dünya değildir. Kafka'nın yaşadığı dünya ve kurduğu dünya tek bir dünyadır. Yani, insaniliğini kaybetmiş, boğucu ve yabancılaşmış bir dünyadır. Ama bu dünyada yabancılaşmanın (1) bilinci de vardır; bir umud kapısının açık bırakılmış olduğu da doğrudur.

Bu derin ve canlı birliği duyabilmek için, Kafka'nın eserini, herhangi bir sisteme zorla uydurmağa çalışmamak ve bu eserde herhangi bir tezin, roman diliyle anlatıldığını sanmamak gerekir.

Teoloji bilginleri, Kafka'yı İsrail'in son peygamberi diye tanıtmaya kalktılar. Öte yandan, sözde-marksçılar, Kafka'yı, kimi zaman kötümser ve kokuşmuş bir küçük-burjuva, kimi zaman da sadece başkaldırmakla yetinmiş ve sosyalizmi benimseyememiş bir kimse olarak ele aldılar. Varoluşçular, Kafka'da, Sisyphe'in çabasını ve Heidegger'in "boğuntu" sunu buldular. Psikanalizciler, *Mektup*'a (2) dayanarak, Oedipus kompleksinin en sağlam örneklerinden birine Kafka'da rastladıklarını ileri sürdüler. Doktorlar da işe karışarak, 1913 ve 1914 te yazılmış *Değişim* (3) ve *Dâva*'yı (4) 1917 de kendini gösteren verem hastalığı ile açıklamaya kalkıştılar!

Bütün bu açıklamaların ortak yanı, Kafka'nın romanlarını, birer kapalı kutu sanmaları ve bu kutunun anahtarını, teolojik bir dogmada, ya da farkına varmadan tuttuğu sosyolojik bir görüşte, ya da devrimci bir programda, ya da marazî bir belirtide aramalarıdır.

YİRMİBEŞ

Bu açıklamaların herbirinin, hakikatin bir parçasını dile getirmiş olması kabildir. Ama bu parça, eserin tümünü açıklıyormuş gibi ileri sürülünce, yanlışlığa düşülmüş olur.

Kafka'nın eserinde, dinî bir yaşantı bulunduğu; içinde yetiştiği toplumsal sınıfın Kafka'nın görüş ufkunu sınırlandırdığı; varoluş duygusu bakımından Kierkegaard ile arasında bir benzerlik görüldüğü doğrudur.

Ama Kafka'nın eseri, bu tezlerden herhangi birine indirgenemez! Bir roman, ya da bir epope, istiarelerle süslenmiş soyut bir fikir değildir; yeni gerçekleri gösteren bir mit'tir; göğün ve yeryüzünün, içinde tek bir gerçek olarak görüldüğü hayatın bir imgesidir (imajıdır). Bu imgede, hayatın bütün boyutları vardır: Aile ve meslek, evlilik ve din, makineleri ve bürolarıyla sonsuz bir şehir, hamhayal ve ortadan-kaldırılamiyan, malsalsı ve günlük gerçek.

Kafka'nın evreni, hayatının yapıldığı maddeden kurulmuştur. *Bir Savaş Tasviri*'nde, Prag'ın büyüleyici varlığının bulunuşu; *Mektup ile Yargı'nın* ve *Değişim*'in havası arasındaki yakınlık; memurluk yaşantıları ile *Dâva'nın* göksel ve yersel bürokrasisi arasındaki bağıntılar, *Şato* ile *Milena'ya Mektuplar* (5) arasındaki ilişki, bunu açıkça gösterir. Bu dünyanın her bucağında, insan; insanî-olmayanın içine batmış, şeyleşmiş ve işleyişi önceden hesaplanabilir bir makinenin çarkı haline girmiştir. Kimliği bilinmeyen bu toplumda, insan, tikelliğini kaybederek, esya haline girmekte, kişilik taşımayan garip ve zavallı bir varlık'a dönüşmektedir. Ama kendi varlığının tikel yanını, genel gerçekliğin içine oturtmak, hayatın anlamını ortaya çıkarmak istemektedir. Başkaldırma ile inancın, başeğış ile boğuntunun, alayın ve sorunun, Kafka'nın eserlerinde birbiri içine geçmesi, ya da çarpışıp durması bundan ötürüdür. Kafka'nın dünyası, içinde bulunduğu dünya ve içdünyası birbirinden ayrı değildir; bir başka dünyadan sözetmeğe başladığı zaman, bu başka dünyanın bu dünyada olduğunu, hattâ bu dünyadan başka şey olmadığını sezdirir bize. Çünkü, dünyanın eksikliğini duyduğu her şey yine insanın dünyasının bir parçasıdır. Dünyanın olumsuzlanması (négation) dünyanın bir uğrağıdır (moment). Kafka da bu uğraklardan biridir. "Çağımın, bana pek yakın olan olumsuzluğunu taşıyorum ben. Bu olumsuzlukla savaşa hakkım yok, ama onu dile getirmeğe hakkım var. Cılız bir olumluluğa da, olumluluğa geri dönen aşırı olumsuzluğa da yatkın değilim... Ben bir geçidim, ya da bir başlangıcım." (6).

Kafka, bir mudsuz değildir. Bir tanıktır.

Kafka, bir devrimci değildir. Ama bir uyandırıcıdır.

Kafka'nın eseri, dünya karşısındaki tavrını açığa vurur. Bu eser, dünyanın başeğmişlik taşıyan bir kopyası değildir; dünya üzerine yapılmış bir ütopya da değildir. Sadece dünyanın yetersizliğini sezdirenen ve bunun aşılmasını isteyen bir eserdir. "Sana eksik olan şeyi değil, bir şeyin eksik olduğunu göstermek istiyorum."

Bu amacı gerçekleştirmek için, Kafka, bu dünyanın hakikati olan bir başka dünya yaratmıştır. Çünkü, bu başka dünya, kendi olumsuzlanışını kendi içinde taşımakta ve köküne işlemiş insan-dışılığını ortaya dökmektedir. Bu, yabancılaştırmanın içinde yabancılaştırma ile savaşmak demektir. Ya da Spinoza'nın sözünü genişleterek söyleyecek olursak, bunun, yabancılaştırmanın nedenlerini bilmeyen ve bu yabancılaştırmayı nasıl aşabi-

Bu vadede "eksikliği göstermeyi", Zola'ca bir postolu tut
naturalizmden ayrılmak gereklidir.

Burada Rimbaud'un "Un saison en enfer", in
ansınah doğnu olur: Je fixais des vertiges, je n'avais l'impression

leceğini de göremiyen bir yabancılaşma bilinci olduğunu söyleyebiliriz.

Hayat ile eser arasındaki bağıntı problemini ele alabilmek için, Kafka'nın eserinin ve hayatının iç diyalektiğini izlememiz gerekir.

Gerçek dünya ile Kafka'nın dünyası arasında tam bir birlik olduğunu söylemiştik. Yaşanmış dünya ve bu dünyanın çatışmaları düzeyinde ele alınacak olursa, bu birliğin diyalektik bir ikileşme ile çözüldüğü görülür. Böylece, yabancılaşmanın dünyası ve yabancılaşmanın bilinci ortaya çıkar. İkileşmiş insanların dünyasıdır bu. *Dâva*'nın kahramanı gibi, Kafka da, hem "imzaya yetkili memur" hem de "sanık" tır. Bu dünyaların birine "mâlik-olmanın dünyası", ötekine de "varolmanın dünyası" diyebiliriz.

Bu ilk çelişme, bir ilk karşı-gelme ile, yani bir ilk olumsuzlama ile aşılr. Bu olumsuzlamanın sonucu olarak, insan, mâlik-olma dünyasının pasifliği karşısında, kendini, kendi öz faaliyeti içinde kayrar. Ama kendini birlik içinde ve içdünya düzeyinde yeniden bulan (kavrayan) özne (sujet), birliğin yeni bir bölünüşüne yol açar. Çünkü, bu sefer, yabancılaşmanın bilinci ve bu bilincin özne ile nesne arasında (varolma ile malik-olma arasında) yarattığı gerilimin anlamı apaçık değildir; bu, dinî bir şey midir, yoksa başkaldırma mıdır, bilinmez.

Bu ikinci çelişme de, başkaldırmanın ve dinin çözülmez karşıtlığını aşmağa çalışan bir tasarı (projet) içinde aşılr. Bu tasarı, çatışmanın sanat yaratışı içinde nesneleştirilmesidir. Çünkü, böyle bir tasarı; hem din gibi, dünyanın anlamının yaşanmışlığını ve bu dünyanın yetersizliğini; hem de başkaldırma gibi, bu dünyanın aşılması gerektiğini içinde taşıyan bir tasarıdır. Sanat yaratışının ürünü olan kurulmuş dünyada da bir çelişme ortaya çıkar. Bu, dil ile mit arasındaki çelişmedir. Ve bu çelişme, esere hem canlılığını, hem de birliğini vermektedir. Kafka'nın gerçekleştirmek istediği son iş şudur: Aşkınlığı belirtmek. Ama bu iş, Kafka'yı dil bakımından gerçekleşmesi kabil olmayan bir ödevle karşı karşıya bırakır. Kafka, bu ödevi şöyle anlatıyor: "Ben, her zaman, başkasına anlatılamayan bir şeyi anlatmağa, açıklanamaz bir şeyi açıklamağa çalışıyorum."

Çözülemeyen bu çelişme, Kafka'nın alınyazısı ve bildirisi: "Benim peşinde koştuğum amacın yolu, insanî-olanın dışına çıkıyor. Bu edebiyat, sınırlara saldırmaktan başka şey değil..." (7).

★

Hayatın anlamını ararken, Kafka'nın geçirdiği en temel yaşantı, "yabancı" olmak ve varlığın içinde kendine bir yer yapabilme ihtiyacını duymaktır. Kafka musevidir, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun boyunduruğundaki Çekoslovakya'da yaşamaktadır ve konuştuğu dil Almanca'dır. Bütün bu gerçekler, Kafka'nın derin bir yalnızlık ve köksüzlük duygusuna kapılmasına yol açmıştır. Ayrıca, Kafka, hem bir inanç konusu, hem de bir topluluğun hayat şartı demek olan Musevi dininden de kopmuştur. Sinagog'umuzda adlı hikâyesi, Kafka'nın musevi dininden kopmuş olduğunu açıkça gösterir. Musevi dininden uzaklaşan Kafka, hem gökyüzüyle, hem de yeryüzüyle, yani hem Tanrı ile, hem de insanlarla butün ilişkisini kaybetmiştir. Hiç bir dayanağı kalmamıştır Kafka'nın.

Ama "toprağın, havanın ve yasanın bulunmayışından" acı duymaktadır. "Bunları kendim için yaratmam gerek. En özgün iş de budur." (8).

Kafka, soyut bir yazar değildir: Hiç bir yerden gelmeyen ve hiç bir yere götürmeyecek gibi görüne n bu adam, insanların üzerinde yaşadığı toprağa kök salmak, orada yerleşmek istegindedir. Kafka'nın asıl isteği budur ve bu istekle ilintili olmayan her şey önemsizdir onun için.

Kafka, bir "kara" yazar değildir. Yani, Kafka, insanlardan kaçan, umudsuz, karamsar bir yazar da değildir. Kafka, normal-olanı ve sıhhatliyi arayan, insanların arasına katılıp mutluluğa ermek isteyen bir kimse dir. Bu istek, *Bir Köpeğin Araştırmaları*'nda açıkça dile gelir.

Kafka, toplumsal bağlantıları ve musevi oluşunu, aile hayatında derinden derine yaşamıştır. Babasıyla arasındaki ilintiler, anormal, ya da marazî değildir, ama kendisi ile musevi topluluğu arasındaki gerilimin şiddetlenmesine yol açmıştır. Psikanalizciler, Kafka'nın babasıyla çatışmasında, daha sonraki çatışmalarının tohumunu bulduklarını ileri sürerler. Oysa, babası ile çatışmasının, duyduğu toplumsal gerilimi (çatışmayı) genişlettiğini söylemek gerçeklere daha uygun düşer. Toplumsal düzeyde, Kafka ile babası arasındaki çatışma, çocukluğundan beri çalışarak, kendi gücüyle zengin olduğunu söyleyen adam ile bu adamın şair oğlu arasındaki çatışmanın ta kendisidir. Kafka, babasını üstün bir kimse gibi görür, ama onun gibi olmayı aklından bile geçirmez; istemez bunu. İnsanın, insan tarafından baskı altına alınmasını ve sömürülmesini ilk olarak babasının işinde çalışırken görmüştür. Kafka, içinde yaşadığı toplumun yabancılaşmasını da babasıyla arasındaki bağlantıda ilk olarak duymuş ve yaşamıştır. Nitekim, bütün yazdıklarına "Babanın etki alanından kaçış" adını vermek istediğini, dostu Max Brod'a açıklamıştır. Ama, bunlara bakıp da, Kafka'nın eserini bir (psikanaliz belgesi) sanmak yanlışır. Çünkü, Oedipus kompleksinde olduğunun tam tersine, burada her şey, pırıl pırıl bir bilinç içinde geçmektedir. Ayrıca, "babanın etki alanı" soyut bir bağlantıyı değil, Kafka'nın uzun zamandır yaşadığı, toplumsal ve dinî yabancılaşma bağlantılarını dile getirmektedir. Kafka ile babası arasındaki bağlantılar, toplum ve din ile arasındaki bağlantılar gibi karmaşıktır. Yani, bu bağlantılar, hem sevgiden hem de korkudan, hem başkaldırmadan hem de özlemde kurulmuşlardır.

★

Kafka'nın memurluk hayatı, yabancılaşmayı daha derinden duymasına yol açmıştır. İçine girmiş olduğu büyük bürokrasi makinesinin bir çarkı haline geldiğini ve varlığında taşıdığı özelliklerin, yani kişiliğinin tikel yanının ufalanıp gittiğini görmüştür. İnsana aykırı olan bu yaşamın, yani yabancılaşmanın, sadece genel ile tikel arasında bir karşıtlık olmadığını ama iki toplumsal sınıfın karşıtlığını da içinde taşıdığını anlamıştı Kafka. Nitekim, Janouch'a, kapitalizme özgü yabancılaşmayı açıklarken, bu yabancılaşmanın insanlardan değil, kapitalist düzenin kendisinden doğduğunu söylüyordu: "Kapitalizm, içten dışa, dıştan içe, yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya yönelmiş bir bağlılıklar sistemidir. Bu düzende her şey basamak, basamak sıralanmıştır; her şey zorla bağlanmıştır. Kapitalizm, dünyanın ve insan ruhunun belli bir halidir." (9).

Bürokrasi içinde çalışmak zorunda kalan Kafka, öz düşüncelerine ve isteklerine karşıt işler yapmak zorunda kalıyordu. Kendi kendini durmadan yalanlıyordu. Bir yandan, bu hale başkaldırarak, anarşistlerle dostluk kuruyor, öte yandan derin bir "günah-islemişlik" duygusuna kapılıyordu. Herzen'i, Kropotkin'i, Dostoyevski'yi, Tolstoy'u, Gorki'yi okuyordu. Anarşist bir başkaldırma da metafizik bir kabahatlilik duygusu da doyurmu-yordu Kafka'yı. Kimi zaman, kol gücüyle çalışarak, insanlar arasına ka-rışmak, onların topluluğunda yer etmek isteğine kapılıyordu (1). Kimi zaman da, insanların kendilerine yasaklanmış bir rolü, sanki estetik bir cennetteymiş gibi oynadıkları tiyatro dünyasında bir kurtuluş bulmaya çalışıyordu.

Kafka, yabancılaşmanın içinde, yabancılaşmaya karşı sonu gelmez bir savaşa girerek kendini tüketiyordu. Şiir, onun içinde yaşadığı kapa-lı dünya ile bağdaşmaz bir şeydi. Sanat yaratışı, yabancılaşmanın tam karşıtıydı. Mesleği, kafasında oluşan sınırsız şiiri dökmesine engel olan bir şeydi. "Bu, dayanılmıyacak bir hayat. İkiye bölünmüş olan bu haya-tın sonu, çıldırmaktır." diyordu.

Kafka, dünyaya yerleşmesini sağlayacak, yabancılığını dindirecek şe-yin (aşk) olduğunu düşünmüştü. Ama aşkta da iki karşıt yan görüyordu. Bir yandan, "aslolanın araştırılması, yalnızlığı, insanın bütün güçlerini bir araya getirmesini gerektirir" diyor, öte yandan, aşk aracılığı ile dün-yaya kök salabilme ve mutlu olma umudunu besliyordu. Kafka'nın, aşkı ve evliliği gerçek var olmaya götüren bir ilinti olarak görmesi, onun, varoluşçuluk açısından yorumlanmasının doğru olmadığını açığa vurur. Çünkü Kafka'ya göre, özgürlük ilintidedir, yoksa kopuş'ta değildir. (Sartre'nin aksi)

Ama Kafka'nın bu çabası da sonuç vermiyordu. "Kendimi paralıyorum," diyordu Kafka. "Sevdiğim ile kendi öz benliğim çözülmez bir çatışmaya girdi. Vücudumu paralıyor bu." (11).

Hastalığını bile bu açıdan yorumluyordu. "Ciğerimi kemiren hastalık, yüreğimdeki hastalığın taşmasından doğdu. İlk iki nişanlanışımдан bu yana, dört, beş yıldır hastayım ben." (12).

Kafka, sürekli bir gerilim, boğuntu ve korku içinde yaşıyordu. Bütün varlığını ezen sorumluluğu derinden duyuyordu. Bu sorumluluk, ha-yatın gerçek anlamını açığa vurmasını, hakikati söylemesini istiyordu ondan. Ödevini yerine getiremeyecek diye korkuyordu. "İnsanların çoğu, bireysel sorumluluklarından habersiz yaşıyorlar. Bütün düşkünlüklerimi-zin nedenini bunda aranmalıdır bence. Günah, insana verilmiş ödev karşı-sında insanın gerilemesinden başka şey değildir. Kavrayırsızlık, sabırsız-lık, ihmal; işte budur günah. Yazarın ödevi, bir kenarda kalmış ve ölü-me adanmış şeyi sonsuz bir hayata kavuşturmak; rastlantıyı, yasaya uy-gun bir gerçek haline getirmektir. Yazarın ödevi, peygamberce bir ödev-dir." (13).

Ama Kafka, bu ödevi yerine getirmeye gücünün yetmediğini farke-diyor ve sorumluluğunun altında daha da eziliyordu. "Ben, bana kimsenin vermediği bir ödevden başkasını yüklenemem. Ancak böyle bir çelişme-yile yaşayabilirim." diyordu.

Gerçekten de, Kafka, gidilecek yeri gösteremediği halde, bu dünya-nın saçmalığını ve iç düzensizliğini gösteren olumsuz bir peygamberdir. Bu peygamber, dışına atıldığı dünyanın ağırlığı altında ezilmektedir.

Kaos'tan dışarı çıkan yolu gösterememektedir. Bu Kaos'un varlığı, onu suçlamakta ve yargılamaktadır.

★

Kafka'nın dünyasının çelişmeleri ve kendi ölümüne yol açan hayatının çelişmeleri bunlardır işte.

Acaba, Kafka, tanıklığı sadece bireysel anlam taşıyan olağanüstü bir varlık mıdır? Kafka'nın eseri, gerileme halindeki toplumsal zümrelerin ve özellikle hem geleceği, hem de oğünkü durumu bakımından başında tehlikeler dolayan ve duyduğu boğuntuya metafizik bir anlam veren küçük-burjuvazinin ruhsal durumunun yansıması mıdır, sadece?

Kafka'nın olağanüstü bir insan olduğundan şüphe edilemez. Ama bu olağanüstülük, sairin ve yazarın olağanüstülüğüdür. Öte yandan, Kafka'nın dünya görüşünün, bağlı olduğu toplumsal sınıfın sınırlarıyla belirlenmiş olduğu; çelişmelerden ve kaypaklıktan sıyrılmamış bulunduğu da doğrudur. Bundan ötürü, Kafka, yabancılaştırmanın özüyle temellerine saldırarak, savaşılamamıştır. "İnsanın rüyasında bir görüntüyü kovmak için eli ni sallıyarak" savaştığı gibi savaşılmıştır sadece. Ama bu yabancılaştırılmış dünyanın üzerimize abanan kâbusunu güçlü bir biçimde anlattığı ve yabancılaştırma dünyasının yükünü bir yana devirdiği için, bize bir başka dünyanın varolabileceğini göstermiş ve bu dünyaya karşı önüne geçilmez bir özlem duymamıza yol açmıştır. Kafka'nın yaptığı iş, sözde bir "insan-hali" ni metafizik bir ilke haline getirmeksizin, belli bir bireyi ve bu bireyin bağlı olduğu sınıfın sınırlarını aşarak, (yabancılaştırılmış bir biçim içinde olsa da) çağımızın en temel yasalarından birinin bilincine erebilmiştir.

Kafka'nın eserleri dikkatle okunacak olursa, insanî bir dünyayı arayışında yalnız olmadığını sezdiği ve bu dünyayı yalnız kendisi için aramadığı görülür. Kafka, insanı bir nesne haline indirgeyen yabancılaştırmaya karşı çıkıyordu. İnsan hayatının her boyutunun insana verilmesini istiyordu. Bu konuda tam bir umudsuzluğa da bırakmıyordu kendini. "Yağmura bırak kendini; bırak çelik okları vücudunu delip geçsin... ne olursa olsun, bulunduğun yerde kal; üzerine ansızın yağacak olan sonsuz güneş aydınlığını dimdik bekle."

★

Bu yüzden

Kafka, bir devrimci yazar değildir. Gerçi, onun eseri, insanları, içinde bulundukları yabancılaştırmanın bilincine ulaştırır ve bu bilince ulaştırdığı için yabancılaştırmayı dayanılmaz ve kabullenilmez bir şey haline sokar, ama yabancılaştırmaya karşı açılacak savaşa çağırmaz insanı, ya da yapılması-gerekeni söylemez. Çünkü, Kafka, açığa vurduğu bu korkunç dramın nasıl çözüleceği konusunda herhangi bir fikir ileri sürememektedir. Prag'da, işçiler sokağa döküldüğü zaman, şöyle der Kafka: "Bu insanlar, kendilerinin ne olduğunu biliyorlar; neşelerine de diyecek yok! Sokakların egemenliği onlarda şimdi. Dünyaya da egemen olduklarını sanıyorlar." (14). Sonra şunları da ekliyor: "Ama aldanıyorlar." Kafka, kitlelere inanmıyordu. Kitlelerin savaşının ardından Napolyonvârî bir dik-

tatörlüğün, ya da bir bürokratik baskının geleceğine inanıyordu. Ama Kafka, bir gerici de değildi. Baskı yapan kurumların ve bu kurumların güçlerini tanrısal bir kaynaklardan aldıklarını ileri sürmelerinin karşısına dikilmişti. Kafka, bir mit ortaya koyarak, içinde yaşadığı düzenin öldürücü ve insana-aykırı özelliklerini açığa vurmak istiyordu sadece. Nitekim, aynı yıllarda, yurtdaşı Hasek, *Aslan Asker Şvayk* adlı romanında, toplumsal kurumların ve insan bağıntılarının dışgörünüşi altında yatan korkunç gerçekleri açığa vurmuştu. Charlie Chaplin de *Modern Zamanlar* adlı filminde aynı gerçekleri dile getirmişti. Bu çalışmalar, insanın, yabancılaşmış bir dünyaya karşı çıkışının sanat diliyle ortaya konuluşundan başka şey değildi.

Kafka bir tanrıtanımaz da değildi. Çünkü, küçüklüğünden beri, musevî dininin öğretisiyle, Pascal'ın ve Dostoyevski'nin eserleri ile yetişmişti. İnanç dünyasının, gerçek dünyayı bir aşma aracı olarak, Kafka üzerinde gösterdiği etki sonsuzdu. Ama Kafka, bir mistik de değildi. Çünkü Kafka'nın eserlerinde tanrı, yüzünü hiç bir zaman göstermez. Yani, kendini, olumlu bir varlık olarak hiç bir zaman ortaya koymaz. Kafka'da tanrı, bulunmayışı ile tanımlanır. İnsan hayatına etkisi, bulunmayışı dolayısıyladır. Başka bir deyişle, Kafka'nın tanrısı, mistiklerin tanrısı gibi olumlu bir varlık değil, sadece, insanların özlemlerinin ve isteklerinin ters yönü, gerçekleşmeyişi, yani olumsuzluğudur. (*negation*)

Kafka, bu içdünyasının kaypaklığından, sadece sanat yaratışıyla, yani bir mit ortaya koymakla kurtulabileceğini biliyordu.

Acaba, edebiyat yaratışı, Kafka'yı bu varoluşsal çıkmazdan kurtaracak ve yabancılaşmayı ortadan kaldıracak bir yol muydu? Kafka, edebiyat alanında eser vererek insanî-olmayan'dan kurtulabilecek miydi? Sanat, dinî inancın yerine geçebilecek miydi? Kafka, edebiyat yaratışı ile, üzerine düşen peygamberlik ödevini yerine getirebilecek miydi? Bu soruların cevapları ne olursa olsun, biz, Kafka'nın, ölüme karşı böyle bir bahse tutuştuğunu biliyoruz. "Herşeye rağmen, yazacağım; hiç bir şeye aldırmıyacağım," diyordu Kafka. "Yaşayabilmek için bu savaşı vermem gerek." (15).

★

Kafka, "edebiyat" ı kötü anlamda kullanıyor ve "edebiyat" ın bir kaçış sanatı olduğunu söylüyordu. Kafka'ya göre, "edebiyat" gerçeklikten kaçıştır.

Kafka, "hayale dayanan romana, ya da hikâyeye", yani "fiction'a" önem veriyordu. Edebiyat, bunun tam tersine, bilinçli hayatı avutan, ortadan kaldıran bir çeşit uyuşturucu maddedir, diyordu. Buna karşılık, Kafka'nın gözünde, şiir *uyandırıcı* bir şeydir. Kafka, sanatı, amacı kendinde bulunan bir çaba olarak görmüyordu. Ve bu bakımdan, Flaubert'den ayrılıyordu. Onun gözünde, sanat, bir gerçeğin ve daha üst dereceden bir hakikatin hizmetindeydi. Sanatın biricik gerçek anlamı, hakikî varlığa katılmayı sağlamasıydı.

Sanatın amacı, Kafka'ya göre, hayatın alışlagelmiş çerçevesini paralamak ve yıktığı dünyanın aralıklarından, daha üstün bir gerçekliğin çağrısını, varlığını ve özlemini duyurmaktır. "Bizim sanatımız, hakikatin ay-

dınlığıyla insan gözünün kamaşmasıdır.” diyordu Kafka. Sanat, bir içe-kapanış değil, içdünyanın dışlaşmasıydı. Aynı zamanda, başka-insanlarla-karşılaşma çabasıydı.

Kafka’ya göre, sanat apaçık bir bildiri sunamazdı. Ama sanatın ödevi, insanları uyandırmak ve onları hakikatin görünür imgeleri haline getirerek harekete geçirmektir.

Ortada olanı söylemekle yetinmeyen, ama onun hareketini ve özlemini de dile getiren mit’in gücü işte burda aranmalıdır. Ama, Kafka, sadece içdünyasını açıklamakla ve yabancılaştırmanın dünyasına taban tabana karşıt bir dünya yaratmakla yetinmek istemiyordu. Söylediklerinin, bu söylenenleri duymaları gerekenlere ulaşmasını da istiyordu. Sanat, o zaman, ödevini yerine getirmiş olacaktı. “*Köy Helcimi* gibi yazılarım, bana doygunluk veriyor... ama gerçek mutluluğu, bütün insanları, hakikatin, katkısızın ve sürüp-gidenin alanına sokmak için ayaklandırıdığım zaman duyabilirim ancak.” (16).

Kafka’nın eserleri, kendi içlerine kapanık ve birbirinden ayrı bütünler teşkil eden eserlerdir. Hattâ, Kafka’nın belli bir eserinin içindeki parçaların bile, kendinden önce ve sonra gelen parçalarla ilintisi olmıyan bir bütün olduğu söylenebilir. Bu bakımdan, Kafka’nın romanları, epopeleri hatırlatırlar.

Bununla birlikte, Kafka’nın yazdıklarının tümünde, üç ana temanın ortaya çıktığını görürüz. Bunlar, “hayvan”, “arayış” ve “sona-ermeyiş” temalarıdır.

“Hayvan” teması, *Akademi İçin Rapor*, *Değişim*, *Bir Köpeğin Araştırmaları*, *Şarkıcı Josephine*, ya da *Fareler Halkı*, *Yuva* gibi yazılarında ele alınmıştır. Bu tema, insanın uyanışı ile ilintilidir. Yani, Kafka, bu temayı ele alarak, insanın, hayvan dünyasından çıkışını ve insanların genel dünyasına girişini dile getirmek istemiştir. Ama insanların bu dünyası, alışkanlıkların ve herkesçe kabul edilmiş kuralların dünyasıdır. Kişilik sahibi olmamak, bu dünyanın temeli ve kuralıdır. Ama, insanın “uyanışı”nın derinlerinde kendi bilincini edinmeğe yönelmiş bir eğilim vardır. Uyanış, “ben neyim?” sorusunu içinde taşımaktadır. Böylece “uyanıştan” “arayışa” geçmek, kaçınılmaz bir şeydir.

“Arayış”, Kafka’nın *Dâva*, *Şato* ve *Amerika* adlarını taşıyan üç romanının ana temasıdır.

Kafka’nın boğuntularını ve sorularını mit’lere benzeyen bir biçim içinde yansıtan bu büyük eserler, hem epopeleri, hem de peri-masallarını hatırlatırlar. Peri-masallarında, kahramanın, hem kendi hayatını, hem de birlikte yaşadığı insanların hayatını birdenbire kökünden değiştirecek büyülü bir nesneyi aradığını görüyoruz. Nitekim, aynı özelliği, Kafka’nın bu üç romanında da görüyoruz. Gerçek bir peri-masalı olan *Dâva*’da da, Goethe’nin *Wilhelm Meister’in Çıraklık Yılları*’nı, ya da Dickens’in *David Copperfield*’ini andıran *Amerika*’da da, Bunyan’ın *Pilgrim’s Prog-*

gress'ini, ya da *Don Kişot*'u hatırlatan *Şato*'sunda da bu özelliği görürüz. Ama, Kafka'da, önceden bilinen ve herşeyi değiştirecek olan bir nesneyi "arayış" sözkonusu değildir. Bu bakımdan, Kafka'nın yazdıkları, yukarıda sözü geçen eserlerin çoğundan farklıdır. Kafka, *Dâva*'da ve *Şato*'da şu soruyu ortaya koymaktadır: Benden, yerine getirmemi istenen şey nedir? Kafka'nın kahramanı, varolma iznini, ancak uzun bir arayıştan sonra elde edebilecek olan bir kahramandır. Kafka'nın kahramanı, Tanrısını değil kendini ve bir insanî düzeni arayan kahramandır.

Peki, sonsuzu arayan bu kahraman, neyle karşılaşarak başarısızlığa uğramaktadır? Bu kahramanın, uğruna canını verdiği hakikat nedir?

Bu hakikati ve gerçekliği, içinde soludukları mit'ten ayırarak çözümlenmeye kalkışmak boştur. Herhangi bir hikâyenin, ya da romanın, anlatılışı ile anlamını birbirinden ayıramayız. Çünkü, böyle bir eser, soyut fikirlerin roman ve hikâye diline sokularak ortaya konmaları demek değildir.

Eser, bir sembol biçimini almışsa, bu, yazarın, söylemek istediğini başka türlü söyleyemeyeceğini ve bildiğini ancak bu bilginin içinde teneleştirdiği imge ile ve ondan ayırmaksızın anlatabileceğini gösterir. "Bütün bu semboller, aslında, kavranamayanın, kavranılamıyacağını gösteriyor." (17): Kafka, herhangi bir bilimsel ya da felsefî kavramı, dile getirmekten başka iş yapmamış bir kimse değildir. Kafka, bir bilim adamı, ya da bir filozof değil, bir şairdir. Yani, Kafka, bir tezi açıklamak ya da ispat etmek ödevini değil, dünya ile ilintili tüm bir görümü (vision) bize yaşatmak; belli bir yaşayış biçimi sunmak ama, bu yaşayış biçimi içinde kaybolmamızın da önüne geçmek ödevini yüklenmiştir.

Kafka, bütün büyük mit yaratıcıları gibi, dünyayı imgeler ve semboller halinde görmekte ve kurmaktadır. Bundan ötürü, onun imgelerinin ve sembollerinin soyut anlamlarını ortaya çıkarmak ya da onları soyut dille anlatmağa kalkışmak imkânsızdır. Sembolün somut gelişimi ile, soyut anlamı arasında bir paralellik kurmak kabil değildir. Ayrıca, Kafka'da, ayrıntılar karşısındaki gerçekçi tutumun, sembole aykırı düşmediğine, bunun tam tersine, ayrıntıcı gerçekçiliğin sembole can verdiğini de unutmamak gerekir.

Kafka, romanlarında, kendi içhayatını tasvirden kaçınmıştır. Daha doğrusu kendi içhayatını doğrudan doğruya anlatmaktan kaçınmıştır. İzlenimlerine kaynaklık eden nesneleri ve isteklerinin önüne bir engel gibi çıkan direnişleri açıklamıştır. Kafka'nın dile getirdiği gerçeklik, kendi içinde şaşırtıcı yanlar taşıyan bir gerçekliktir. Bu bakımdan, Kafka'nın, tanığı, kurbanı ve yargıcı olduğu toplumsal gerçekliğin, ilkel insanların büyülenmiş ve mit'lerle donanmış gerçekliği kadar fantasmagorik olduğunu ileri sürebiliriz. İçinde yaşadığımız modern toplumun yabancılaşmış gerçeği, her an üzerimize yıkılacak ve hepimizi silip süpürecek gibidir. Hayatımız, bu bakımdan tedirginlikle ve boğuntuyla doludur. Kafka, içinde yaşadığımız bu gerçekliği olduğu gibi dile getirmekle yetinmiştir. İçinde yaşadığımız toplumsal gerçekliğin, boğucu, tedirgin edici ve korkutucu gerçekliğini dile getirerek, bir başka dünyanın gerekli oldu-

ğunu duyurmuştur bize. Günlük dünyanın kendi kendisiyle tutarlı olmadığı sezdirmiş ve böylece bize yabancılaşmanın bilincini vermiştir.

Ama yabancılaşmanın bilincine ulaşan insan, günlük dünyanın alışılmış gerçeklerinden ve kalıplarından, dönmemesine çıkmıştır artık. Onun mantığı, alışlagelmiş mantıktan bambaşka bir biçimde işlemeğe başlamıştır. Bu gerçek, Kafka'nın eserlerinde, ele alınan kahramanların, beklenmedik bir değişime uğramaları ile (*Değişim*'deki kahramanın bir sabah tesbih böceği halinde uyanması gibi) dile getirilmiştir. Artık, öteki insanların dünyası ve bağıntıları ile, değişime uğramış insanın arasında aşılması imkânsız bir uçurum belirmiştir. Bu aşamaya ulaşan insanın geriye dönmesi kabil değildir. Mekanik bir hayatın yabancılaşması karşısına, Kafka, "sonuna-varmayan" bir dünya ve daima askıda kalan bir takım olaylar koymaktadır. Kafka, bizi buraya kadar getirdikten sonra, yapayalnız bırakmaktadır. Çünkü, Kafka'nın alanı, yabancılaşmanın ve yabancılaşmanın bilincinin alanıdır. Bu bakımdan, bizi, yabancılaşmanın sınırlarına kadar getirerek, başka bir şey göstermeden bırakması tabiidir. Kafka'nın üç büyük eserini "sonuna-erdirmemiş" olmasına, şaşmamak gerekir. Kafka, insana sözverilmiş toprağın kıyısına kadar gelmekte, ama orada duraklamaktadır. Kafka'nın sanatı, içinde taşıdığı olumsuzlamalarla, sonsuzluğun duyulmasını aşlamıştır bize. "Sona-ermeyiş" bu sanatın yasası ve temelidir.

Şiir, günlük gerçekleri mit haline, ya da henüz ortaya çıkmamış olanın "şifre" si haline dönüştürmek sanatıdır. Başka bir deyişle, şiir, aşkınlığın yaşanmasıdır. Burada söz konusu olan, bir "öte-dünya"nın dinî özlemini duyurmak değil, içinde yaşadığımız şu dünyanın sonsuzluğunu duyurmaktır. Kafka, bütün gerçek sanatçılar gibi, bu sonsuzluğun tanıklığını yapmıştır.

Kafka'nın büyüklüğü, gerçek dünyadan ayrı olmayan bir mit dünyası yaratmış olmasındadır. Sanattaki gerçeklik, insanın işe karışmasıyla, günlük gerçekliği başkalaşıma uğratmasını sağlayan bir yaratıştır. Nitekim Kafka'nın eserlerini ortaya koyduğu çağlarda, kübizm okuluna bağlı ressamlar da, farkında olarak yaptıkları başkalaşımlarla, günlük nesnelerin içindeki şiiri gözönüne seriyorlardı. Kafka, bu dünyadan aldığı maddeyle, ama bu maddeyi başka yasalara uydurarak fantastik bir dünya yaratmıştı. Kafka'nın eseri, Picasso'nun resmi üzerine söylediği sözlerle en mükemmel biçimde tanımlanabilir. Prag'da, kübistlerin açtığı ilk sergiden sonra, Janouch şöyle demişti: "Picasso, nesneleri zorla deforme ediyor." Kafka, Janouch'a şu cevabı vermişti:

"Hiç sanmıyorum. Picasso, bilincimizin alanına henüz girmemiş olan deformasyonları tesbit etmekle yetiniyor. Sanat, tıpkı bir saat gibi "ileri giden" bir aynadır."

★

NOTLAR

(1) Yabancılaşma (Aliénation) : İnsanlar arasındaki bağıntıların ve insanların ortaya koydukları ürünlerin, insandan kopup yabancılaşarak, onun denetiminden çıkan ve insanı avucu içine alan bağımsız güçler ve kurumlar haline gelmesi. Sözgelimi, günlük hayatta karşılaştığımız "bürokrasi — Kırtasiyecilik", yabancılaşmanın en belirgin biçimlerinden biridir. Bu konu için, bak: "Jean-Paul Sartre ve Marxisme", Roger Garaudy, Çev.: S. Hilâv, Sosyal Yayınlar. (Ç. N.).

(2) "Ceza Sömürgesi" F. Kafka, Çev.: T. Oflazoğlu, Varlık Yayınları.

(3) "Değişim" F. Kafka, Çev.: Vedat Günyol, Ataç Yayınları.

(4) "Dâva" F. Kafka, Çev.: Kâmuran Şipal, Ataç Yayınları.

(5) "Milena'ya Mektuplar" F. Kafka, Çev.: Adalet Cimcoz, Ataç Yayınları.

(6) "Journal Intime" F. Kafka, s. 221. Grasset.

(7) Aynı eser, s. 529.

(8) "Milena'ya Mektuplar".

(9) "Kafka m'a dit" Janouch, s. 141.

(10) Aynı eser, s. 15.

(11) Aynı eser, s. 223.

(12) "Milena'ya Mektuplar".

(13) "Kafka m'a dit" Janouch, s. 119 ve 162.

(14) "Kafka m'a dit" Janouch, s. 107.

(15) "Journal Intime" F. Kafka, s. 60.

(16) "Aphorismes" F. Kafka, (1917).

(17) "Des Symboles", La Muraille de Chine'de, F. Kafka, Gallimard, s. 130.

SİZİN BİR MİLLÎ DAMLACIĞINIZ DÜNYANIN OKYANUSLARI DEĞİLDİR

"Alain-Robbe-Grillet'nin "Politikanın Peşini Koyvermediği Edebiyat" adı altında 19 Eylül 1963 te Express'te yayınladığı yazının tartışması, Doğu ve Batı basınında hâlâ devam ediyor.

İspanya'nın genç romancılar kuşağının önde giden yazarı Juan Goytisolo'nun, edebiyatın yenicileri ve gericileri arasındaki tartışmayı aşarak, batıdaki endüstrileşmiş ülkelerin yazarlarıyla, hâlâ tam bir özgürlüğe kavuşmamış az gelişmiş ülkelerin yazarları arasındaki değişik tutum gerekliliğini göstermeğe çalıştığı cevabı yayınıyoruz."

Juan GOYTISOLO

Son uluslararası yazar ve sanatçılar toplantılarında, yalnız Lenin-grad, Floransa, Edinburgh'da değil, Formentor'da Madrid'de bile politikayla edebiyatın ilişkileri, sanatın kendi kendine yeterliliği ile, sanatın bir dâva emrinde kullanılabileceği görüşü tartışmalara konu oldu. Edebiyattaki değerlere karşı artan güvensizlik, büyük sayıda yazarı eserine sanatsal bir destek aramağa itiyor.

Tutumlar öylesine bir inatla savunuluyor ki, tarafsız dinleyici, çok kere, sağırılar kavgasına katılıyormuş sanıyor kendini. Bir kısmı, "politikayla edebiyat birbirinden ayrı iki şeydir" diyor. Berikiler ise, "Edebiyat gün ışığına çıkar çıkmaz toplumsal bir olay olur, böyle olunca da toplumsal bir tutumu yüklenir." diye cevap veriyorlar.

Geçenlerde Alain Robbe-Grillet "Express'te", Lucien Goldmann "Brüksel Sosyoloji Enstitüsü Dergisi" nde ve değişik kaygılarla Jérôme Lindon, güdümlü sanat anlayışının özüne hücum ederek: "Yazarın katılacağı tek dâva, kendi sanatıdır" diyorlardı. Özellikle, Alan Robbe-Grillet için, "yazarların ön safta bir politikacı olma gereklilikleri yok. Bu yüzden, çoğunun bu alanda kısa ve genel fikirleri olması doğal bir şey.

"Ama bu fikirleri her fırsatta açıklamaya niçin önem veriyorlar?.. Sadece yazar olmadan utandıkları için, devamlı bir baskı altında yaşıyorlar, onlara niçin yazdıkları, neye yaradıkları, toplumdaki yerlerinin görevlerinin ne olduğu durmadan sorulduğu, kınandıkları için böyle davranıyorlar. Yazar neye yaradığını bilemez. Yazar için edebiyat, bir dâvanın emrinde kullanılacak bir araç değildir..."

"Yeni Roman" ın en önemli teorikisinin sözleri pek yerinde, yalnız bazı açıklamaları gerektiriyor. Onlara gerçek boyutlarını verebilmek için tarihî bir bütüne yerleştirmek gerekiyor: Bu sözleri, belli bir toplum çer-

cevesi içinde, bir yazarın somut dileklerinin açıklanması olarak görmemiz gerek.

Söz ve düşünce özgürlüğünün, politik hakların, anlamdan yoksun bir söz olmadığı Fransa'da romancıyla halkın ilişkileri, İspanya, ya da Güney Amerika'daki ilişkilerden bütünüyle değişik olacaktır. Sebebi de, çok basittir.

Bir ülkenin gelişme ve yaşama gücünü sağlayan siyasî toplumsal ve ekonomik çatışmalara karşı sınıfların doğal örgütleri tarafından serbestçe meydana çıkarıldığı yerdeki yazarın görevi, bu menfaat ve dilekleri açıklama özgürlüğünden yoksun, örgütlenmenin olmadığı ülkelerdeki yazarın görevinden değişik olacaktır.

Fransız toplumunun özel durumu -sömürge savaşlarının son bulduğu ve yeni-kapitalizmin getirdiği dev gelişimle ihtilâl tehlikesinin atıldığı bir devrede- Vittorini'nin deyişine göre, avutucu ya da bilinçlenmeyi yönetici bir edebiyattan, araştırmacı, verimli cevaplara ve bilime giden bir edebiyata geçişe elverişlidir.

Aksine, az gelişmiş ya da gelişmelerinin ilk devresinde bulunan, -İspanya gibi- ülkelerde edebiyat, siyasî ve toplumsal gerçekleri yansıtmaya uğraşır (bu gerekliliğin aksi yöndeki çalışmalar, taklitçi bir eserin yaratılmasına yol açar, İngiltere, Almanya, Fransa gibi siyasî ve politik kültürel bir yüzeyin üstüne çıkmış ülkelerde yapılanların basit bir tekrarı olur). Ama bu gereklilikte edebiyatın gelişimini unutturabilir, eskimiş tekniklerle gerçeğe yönelen eserlerin yazılmasını kolaylaştırır, büyükbaşlarımızın natüralizmini aratan zevksizlikler ortaya çıkar.

Bu noktada Robbe-Grillet'nin getirdiği sanat-teknik bağının önemi üzerindeki ısrar geçerli, bu, yalnız kendi ülkesindeki edebiyat için değil, bazen karşıt düşünceler yüzünden sanat tekniğini harcayan, gerçeği kalıp şeklinde -dolayısıyla gerçekten uzaklaşarak- yansıtmaya çalışan diğer ülkelerin edebiyatları için de geçerli.

Buna rağmen, Robbe-Grillet gururu yüzünden günah işliyor, Bloch-Michel'in "Şimdiki Zamanın Bencillik Kipi" adlı kitabında belirttiği gibi, "Fransız yazarlarına öz bir milliyetçilikle Fransız edebiyatını edebiyatla karıştırma eğilimi" ne kapılarak, Fransa'nın özel durumunun ürünü olan kendi deneyini, siyasî, toplumsal, kültürel yüzeyleri uyuşmayan ülkelere uygulamak iddiasında.

Basın, resmî bir dileğe uyarak, politika dışında kalırsa -bugün İspanyada-, ya da devletin öngördüğü toplumsal açının emrinde bir araç olursa, -Stalin devrinde Sovyetler Birliği- toplumun verimli gerilimlerini, yaşayan çelişmelerini yansıtamaz ve toplum sınıfları (gene İspanya'da) duygularını açıklayamaz, menfaatlerini serbestçe savunamazlarsa, yazar ister istemez bu duyguların, bu hakların, bu yaşayışın sözcüsü oluyor. Görevi ancak bir emniyet supabının görevine benzetilebilir.

Başka bir fırsatta İspanya'daki sansürün baskısı yüzünden romancılar, halkın doğru haber alma isteğine cevap vermek için gazetelerin gerçektir yazdıkları bir olayın gerçek oluşunu eserlerine nasıl taşıdıklarını anlatmıştım; yazarlar, Fransa'da ve diğer ülkelerde basına düşen bir görevi yüklenmek zorunluluğundalar. Robbe-Grillet'nin, yazarları politikaya tâviz vermekle suçlaması bu durumda gülünç oluyor.

Fransa'da politikaya tâviz vermek, yazarın kişisel seçimine kalmışken, bu durumda edebiyat "avunmadan" çok, "araştırma" olduğuna göre, yazar da okuyucunun istek ve baskılarından kurtulup yakın gerçeği aktarmaktan sıyrılarak, sanatının biçimsel gelişimine bütün dikkatini toplayabilir. İspanya'da ve Sovyetler Birliğinde, karşıt sebepler yüzünden sanatçı, politikadan kaçınamaz, buna toplumdaki özel yeri ve okuyucusunun az-çok belirli ve şekillendirilmiş istekleri onu iter.

Politika böylece sanatı solduruyor, yazar da ister istemez, belli bir sınıfın baskısına, ya da kalıplaşmış bir ideolojinin tekeline karşı sessizce savaşılan kuvvetlerin sözcüsü olarak biçim değiştiriyor. Günümüz İspanyol edebiyatı, kaybedilmiş özgürlüğün günlük, karanlık, karınca kararınca savaşını yapanların bir aynasıdır, artık Sovyet şiiri de Stalincilerin yabancılaştırmasına karşı yeni kuşağın sanat devrimini şekillendiriyor. Politikayla edebiyat, kurtuluş için silâhlarını birleştiriyorlar, Kibarlık Buldalası, nesir yazdığının nasıl farkında değilse, yazar da bilmeden siyaset yapıyor.

Lucien Goldmann, roman şeklinin değişimiyle çağdaş ekonominin gelişimi arasındaki ilintiyi derinlemesine araştırıyor. Roman, Reform hareketinin getirdiği özgür düşünce akımının ve ortaçağ "cvitas" larının bozulmasıyla kişiyle toplum arasında başlayan çatışmanın ürünü oluyor; kendine destek olan bireyciliğin çöküşüyle beraber, romanda da krizler başgösteriyor.

Joyce, Kafka, Camus, Robbe-Grillet ve yeni romanın diğer yazarlarında kişinin yok olması ve gittikçe artan bir hızla kişilerin eşya halinde gözükmeleri, Goldmann'a göre, tekelci kapitalizmin ve yeni-kapitalizmin kişiyi, bireysel yaşayışı, silip süpürmesiyle bağıntılı. Böylece Butor'un Robbe-Grillet'nin, Nathalie Sarraute'un eserleri, genellikle biçimci sayılırlarken XIX uncu yüzyılın psikolojik romanlarından daha çok teknik ve endüstriyel bir devri, -ona katılmış gibi gözükiş eleştirmemesine rağmen-; yansıtıyorlar.

Goldmann'ın izniyle, Robbe-Grillet, roman sorunlarına sınırladığı "esnaf bir tâvizi" yasaklıyor, ama "seçim sandığına attığımız oyla başlayan" vatandaşlığı "savaş, toplum bilinci," gibi sorunlar da ilgilendiriyor, derken, vatandaşın tâviziyle sanatçının tâvizi arasında bir ayırım yapıyor. Oysa, İspanya gibi en basit siyasî özgürlüğü olmayan, ya da Stalin devri Sovyetler Birliği gibi devrimci bir ideolojinin kişisel diktatörlüğe kullanılabildiği ülkelerde Grillet'nin ayırımı pek uygulanamıyor, okuyucu, edebiyatı bir emniyet supabı olarak görüyor ve gerçek yazarı, sanat dışı bir alana, halkların bitmez tükenmez özgürlük savaşının ön safına itiyor.

Cehaletin, toplumsal adaletsizliğin, idarî baskı ve vahşetlerin vatandaşlık haklarını kullanılmaz hale getirdiği bir ülkede, genç İspanyol yazarları için, Asturias'lar, ya da Güney Amerikalı yazarlar için "yazı yüzeyindeki" tâvizlerin ne anlamı var? XIX yüzyıldaki muhafazakâr hükûmetlerimiz tarafından tanınan özgürlüklerin açıkça istenmesinin suç olduğu bir düzende kim, fikir bulanıklığından, seçim sandığından söz edebilir?

Siyasî özgürlüklerin olmadığı yerde her şey siyasettir, yazarla va-

tandaş ayırımı ortadan kalkar. Bu gibi durumlarda edebiyat bir siyasî silâh olmayı kabullenir, ya da edebiyat olmadan çıkar, değişik yüzeydeki toplumların yapmacık ve sahte bir taklidi olur (minik İspanyol, Meksika'lı, Portekiz'li, Arjantin'li Robbe-Grillet'lerin Kafka ve Faulkner salgınından sonra türemeleri, söylediklerimi doğrulamaktadır...)

Etrafımıza şöyle bir bakacak olursak, dünyanın beşte dördünün edebiyatı "avunma", ya da bilinçleri yöneltici durumdan kurtulamamaktadır, şartlar bunu gerektiriyor, Pavese'nin faşizm devrinde söylediği gibi, "insan hayatına karşı hakaretleri savunmak için" bu böyle devam edecektir. Goldmann'ın araştırması doğruysa, -ki ben doğruluğuna inanıyorum- yazı yüzeyindeki tâvizler teknik bakımdan gelişmiş sosyalist, ya da yeni-kapitalist ülkelerin ileri yazarlarına öz bir eğilim olacaktır.

Ancak İspanya'da ve az gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda toplumsal özgürlüğün elde edilmesi, "sosyal gerçekçilik" tekelinin ve devlet baskısının Sovyetler Birliği'nde son bulması, bütün ülkelerde kültürel yüzeyin yükselmesi evrensel bir araştırma ve bilim edebiyatına yol açabilir. Yoksa, yeni roman akımı gibi, "Minuit" yayınevi etrafında toplanmış oniki yazarın çabası bir "eşantiyon" olmadan öteye geçemez. Bu edebiyat, dev endüstriyel çarkın, plânlamanın, kör bir bürokrasi zincirinin bir halkası olan insanın çeşitli yönlerden yabancılaştırılmasını yansıtacaktır. Bu dünya, yeni kapitalizmde, sosyalizmin kuruluş devirlerinde rastlanan tatsız bir dünyadır, sanatçı olarak çelişmeleri meydana çıkarmak ister istemez bize düşecektir.

Bir deney ve bir ütopya, bir eylem ve bir kaçış olarak düşünülebilen edebiyat, dünyanın çehresini değiştiren bir sürü kararın birleşiminde olunca, gerçek siyasî bir rol oynar, ama bu rol aslında bir yanıltma üzerinde kuruludur. Maurice Blanchot'un da dediği gibi: "Bir yazar, romanlar yayınlar; bu romanlar bazı siyasî iddiaları kapsar, öyle ki, yazarın bir Dâvayla ilişkisi olduğu inancını yaratır. Ötekiler, yani Dâva ile bağları olanlar, onu kendilerinden saymaya başlarlar, eserindeki dâvanın onların dâvası olduğunu görmek isterler, ama katılma teklifinde bulunduklarında... yazarın hiçbir bağı olmadığını görürler, o oyununu kendi kendisiyle oynamaktadır, Dâvada onu ilgilendiren, kendi kendinin ameliyatıdır."

Politikayla edebiyatın buluşması, bunu gerçekleştiren sebeplerin ortadan kalkmasıyla, son bulur -siyasî baskı, sanat kalıpları- yalnız Batıda ve Doğuda bazen görüldüğü gibi, katıldığı dâvanın edebî methiyesini yapmak için edebiyatı bırakan yazarlar da çıkar. Ama onlar artık yazar değil, kalemsordur, "malı" ise edebiyattan başka herşeydir.

Şimdilik, Robbe-Grillet istese, istemese, İspanyol, Sovyet ve dünyanın hemen hemen bütün yazarlarının (birkaç gelişmiş ülke dışında) peşini politika daha uzun bir süre bırakmayacaktır.

Aksini savunmak, Bloch-Michel'in yeni romancıların fikir babaları için dediği gibi, "millî damlacıklarını dünyanın okyanusları, kendi yorgunluklarını insanlığın ümitsizliği" sanmak olacaktır.

Çeviren: Ali DİLBER

(Bu yazı, *Express*'in 6 Şubat 1964 sayısında Claude Couffon'un çevirisiyle yayınlanmıştır.)

OTUZDOKUZ

Sosyalizm ve Sosyal Mücadeleler Tarihi adlı ünlü eseri ülkemizde de yayımlanan MAX BEER, yakın tarihin bilinmesi çok gerekli gerçeklerini konu olarak aldığı bu kitabına "SAVAŞ OLMADI" adını vermiştir. Neden savaş olmadı?

Bütününü beş - altı sayıda yayımlıyacağımız kitabın ilgiyle karşılanacağına inanıyoruz.

SAVAŞ OLMADI

Yazan :
Max BEER
Türkçesi :
Babür KUZUCU

"... and I send these words to Paris with my love"

Walt WHITMAN

(... bu sözcükleri sevgilerimle yolluyorum Paris'e)

GİRİŞ

"SAVAŞ OLMADI..."

Fransa'da bir yer

Fransa dışındaki olaylardan habersiz, özgür halkların yaşaması ve düşüncesiyle bir ilintim olmaksızın bu sayfaları karalarken, dünyayı saran büyük akımların da dışındayım.

Bir hancının masasına çökmüş, bir çiftlikte ot minderin üstüne ilişmiş, ya da serin bir ırmak kıyısında, çayırırlara uzanmış olarak kaleme alıyorum bu kitabı.

Bugün sereserpe bir güneş, bir elde çiziktiriverdiğim satırları aydınlatan. Dün, defterlerime, Fransa'yı bir baştan bir başa dolaşırken köy bakkallarından aldığım o küçük, iddiasız okul defterlerine zavallı bir mum titrek ışıklarını serpiştiriyordu.

Hep o defterlerdir satılan; başlarken Fransa haritasından yapılma kapağına hayran olmaktan alamam kendimi. Bu ülkenin uyumunu serer gibidir gözlerimizin önüne. Her bitirişimde de, son sayfadaki, "Fransa tarihinin önemli olayları" çizelgesine takılır gözüm. İnsanı etkileyen bu çizelge 1624 le başlar; "Richelieu'nün iktidara gelişi" ve 1919 la biter; "Versailles antlaşması".

İşte bu kitabı yazarken beni kapsıyan hava, okurum gözönünde tutsun onu.

"Savaş olmadı..." Görüp geçirdiklerimi, bütün kanılarımı özetliyen bu sözü yazarken, ilk bakışta taşıdığı korkunç anlamı düşünüyor, duralıyorum.

Kendimi yazıma vermeden önce, bu canavarca serüven içinde nerdeyse

hayatlarını yitirecek olan oğullarımıza, yeğenlerimize, acı içinde bir köşeye çekilmiş ana-babalara, bu savaşı kahramanca yapıp korkunç acısını çeken bunca insana bağışlatıcı özürümün ne olduğunu iyice anlatmam gerekmez mi?

Bir Güney kasabasının küçük kahvesinde, şu satırları yazarken, bulanık gözlerle bana bakan şu Parisli banliyö işçisine, "o" nu yaşamış bu zavallı askere bu sözümün nedenini tanıtlamam gerekmez mi? Cepheden yeni dönmüş, iki aydır hiç bir haber alamadığı ailesinden gelen ilk mektup bu sabah eline geçmiş. Düşmanın ölüm saçan ilerlemesi sırasında karısının başına neler geldiğini kimsenin bilmediğini öğreniyor şimdi. Kızkardeşle enişte, askerin iki küçük çocuğuyla birlikte kaçmağı başarmışlardır. Ama, mültecilerle dolu bir yolda Hitler'in uçakları ateş açmışlardır bu yıkılmış aileye.. Kızkardeş kanlar içinde serilmiştir yere. Kendine gelince, çocuklara seslenmiş, bir karşılık alamamıştır. Paramparça mı oldular, bir moloz yığınının altına mı gömülüp kaldılar yoksa?.. Kimbilir, yaşıyorlar belki. Belki ellerinden bir tutan olmuştur bir yerde. Bu son umuda nasıl bağlandığını gözlerinden okuyorum zavallı askerin. Korkunç haberi alınca oraya gitmek, soruşturmak, olanları kendi gözüyle görmek için terhisini istedi. Bir kasabadan öteki kasabaya, bir bürodan öteki büroya koşup durdu günlerce.. Beyaz şarap bardaklarını dikeyor ard-arda şimdi. Suratı allak bullak, yumrukları sıkılmış. Bir ayaklanış duygusu -kime karşı ve niçin- büyüyor yüreğinde. Ona doğrudan doğruya "savaş olmadı" diyemem besbelli.

Bununla birlikte, bu aykırılıklı olayın, birçok umutlandırıcı şeyi adayan, olayların da beni haklı çıkardığı, bir açıklamasıdır, ileri sürdüğüm. 1939 Eylül başlarında, önceleri namuslu gözlemcilerin gözlerini boyuyarak, sonraları da gitgide kandırıcı bir güle kendini kabul ettirmeğe çalışan, yalnızca görünüşte "aykırılıklı" olay. Bu ana olayı, ne becerikli propagandacıların ne de yorgun ve görenekçi kafaların kötücül bir destan biçimine sokmalarına izin verilmemeli. Çünkü Hitler, gerçek bir savaşı, tarihin en büyük savaşını kazandığını bütün dünyaya kabul ettirdiğinde bile, bütün ve kesin bir zafer kazanmış olmayacaktı. Kurbanlar, başlarından geçen serüvenin gerçek bir savaş, barbarlıkla uygarlık arasındaki savaş olduğuna, bu savaşın kesinlikle yitirildiğine, yenilenlere barbar güçlerin üstünlüğünü tanımaktan, Kötü'nün önünde her şeyi kabul ederek eğilmekten, hattâ bundan böyle O'nu İyi'nin yerine koymaktan başka yapılacak bir iş kalmadığına kendilerini umutsuzca ve içten inanmadıkça, dün de bugün de özgür olan ülkelerin bozgunu, hattâ kendi özgürlüklerini yeniden kazanmak özleminde olan sayısız Almanın bozgunu tamamlanmış ve onulmaz olmayacaktı.

Oğullarımız, yeğenlerimiz, savaştan acı çeken herkes, karşımda oturan şu umutsuz ve yıkık insan, böyle bir çözümünden hoşnut olurlar mıydı? Değerlerini küçümsemeden, acılarını hor görmeden olayları yerine oturtmak için yapılacak bir çalışmanın sonunda, onları, alımlarına alık ve kör bir yazıyı kazmak isteyen yumruğun yükünden kurtaramaz mıyız? Böyle bir çalışma başarılabilirse ancak, onların, yeniden özgür insanlar sırasına girebileceğini, gerçek alinyazıları karşısında, sonsuza dek ellerinden alınmak istenen gücün, kendilerine verilebileceğini göremez miyiz? Savaş olmadı! Bu gerçekse, savaş yitirilmedi... Eğer bu doğruysa, yaşanabilir dünya.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPILMAK İSTENMİYEN SAVAŞ

I.

HİTLER'İN SAVAŞI

Günümüzün bunaltıcı dramı üstüne eğilirken, 1624 e, ya da 1919 a kadar çıkalım mı?

Şüphesiz, küçük okul çocuklarının defterlerindeki "önemli olaylar çizelgesi" gibi, Adolf Hitler denilen ilkelin bilimi de, Fransız dış siyasetinin bu iki tarihsel doruğuna çok önem verirdi, hele Doktor Goebbels'in propagandasına inanırsak, germen Führer'i, Cardinal de Richelieu'nün ve Başkanlardan Clemenceau ile Poincaré'nin zararları üstüne sık sık önemle parmak basardı.

Öte yandan, aralarında tanınmış Fransızların da bulunduğu, bazı yazarlar, 1939 - 1940 yıkımını, Fransa'nın Barış Konferansı'nda ve savaş sonrası yıllarında işlediği hatâların yarattığı inancındadırlar. Bunların bir kısmına göre, Fransa'nın tutumu, yenilmiş Almanya açısından, saldırgan gücünün, üçüncü Reich'da ifadesini bulan, yeniden biçimlenmesine imkân verecek kadar uzlaştırıcıydı. Diğerlerine göre, aksine, Reich'a gereğinden çok güvensiz ve sert davranılarak, ayaklanma duygusu kamçılanmış, Alman halkının yoksulluğunu ve hıncını sömüren aşırı bir partinin gelişmesine elverişli şartlar tabanda yaratılmıştı. Bunların dışında, Fransa'nın bu hatâların ikisini birden yaptığını ve Germen sorunu bakımından hiç bir zaman oturmuş, uygun bir siyaset güdemediğini söyleyenler de vardır.

Derine inmiyen bir bilgi, lâf kalabalığına getirilmiş bir tartışma, Hitler'in Savaşı'nı açıklamak için yeter mi bize? Şüphesiz, Versailles Antlaşması, daha önce Westphalie'nin de olduğu gibi, yeni bir savaşın filizlerini taşıyordu. 1919 da işlenmiş hatâlarla onu izliyen yılların, Hitler'in yükselmesini büyük oranda kolaylaştırdığı açıktır. Ama bu, ancak, Weimar Cumhuriyetinin Antlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi konusunda ki çabalarının ortaya çıkardığı önemli çözüm yollarını yadsımakla yapılan haksızlığı ispatlardı. 1932 yılı sonunda Avrupa'nın uyumlu bir görünüş sunmadığı bir gerçektir. Ama bu, Dünya Savaşı sonundaki duruma benzemekten çok uzaktı. Fransa'yla Almanya arasında birçok güçlüklerin sözü edilebilirdi, ama bunlar, diğer uluslar arasında süregiden uyumsuzluklardan daha tehlikeli bir görünüşte değildi. Hiç bir ciddi çıkmaz Reich'la İngiltere'nin, ya da Rusya'nın arasını açacak önemde değildi. Dünyayı etkileyen başlıca olay olan, Japonya'nın Çin'e saldırısının 1914 - 1918 dramıyla doğrudan doğruya, hiç bir ilintisi yoktu. Alman halkı, Nazi partisinin tutumuna rağmen, dayanıklı, oturmuş siyasal bir yönetimin, birkaç yıl içinde, bozgunun en kötü sonuçlarını bile bütünüyle silebileceğine inanıyor, savaş istemiyordu. Bazı devletler arasındaki geleneksel düşmanlıklardan doğmuş olan Birinci Dünya Savaşı bitmişti. 1939 da alevlenen felâket, bu savaşın yeniden kızışması değildi, yepyeni bir olaydı.

Bu, Almanya'nın Fransa'ya karşı savaşı değildi. Bu, Almanya'nın Avrupa'ya, hattâ Dünya'ya karşı savaşı da değildi. Bu, tek bir insanın, bütün İnsanlığa karşı savaşıydı. Bu, tek bir insanın, sapık ve yoz birkaç suç ortağına dayanarak, kendi düşleminden, kendi isteminden yarattığı, yıllardır kaçınılmaz, gerekli, şerefli ve büyük düşlerin gerçekleşmesinin, tek töresel çaresiymiş gibi gösterdiği, ululaştırdığı savaşı. Bu adam, bu birey, yenmişlerin hatâları üstüne, kendi bulgusu bir makinenin, dev bir yapının gerçekleşme tasarılarını ustalıkla oturtmasını bilmişti. Onun yarattığı parti ve bu partinin Almanya'yı ele geçişi liberal bir toplumun, Mussolini diktatörlüğü örneği aşırılaştırılarak, hiç bir Alman geleneğine dayanmaksızın, ahlâksız bir serüvenciler çetesinin, önce Alman gençliğine sonra orduya el koyması, bu tasarılar karşıt bütün kurum ve düşünceleri (*Kamutay, hanedan, basın, sanat ve bilimler, hristiyanlık, musevîlik*) yok etmesi yoluyla, barbar bir "ırka tapınma" duygusunu, ilkel ve korkunç bir hayat görüşünü yaratıp - kısaca Üçüncü Reich'in öğretisi diyebileceğimiz - her şeyi "Başbuğ"a, yıkılmaz bir ordu, "keskin bir kılıç", "sivri bir kama" sağlamak için kullanma amaç edinmiş bir öğretiyse, totaliter bir devlete dönüştürülmesiydi. "Mein Kampf" a göre, iç siyasanın tek amacı, bu silâhı dövmektir. Demirciye bu aracı geliştirecek olanakları sağlamak ve silâh arkadaşı bulmak da dış siyasanın görevidir. Savaşın, kimsenin aklına gelmiyen şartlarını Reich'in yapısında toplayarak, Hitler, uluslararası savaş tasarısının taslağını hazırlayabildi. Bu taslak, Almanya'ya eylem özgürlüğü sağlamak için, saldırmayı düşündüğü ülkeler arasındaki antlaşmaları bozmayı, Uluslar Topluluğu'nu parçalayıp suç ortaklarını sağlamayı, diğer ulusların içlerindeki ve aralarındaki karışıklıkları, fikir ayrılıklarını körüklemeyi içeriyordu. Bir gün savaş kazanmak amacıyla, başka ulusları ve onların başındakileri, türlü yollarla aldatıyor, ne "en sert çıkışlar", dan ne de "en umulmadık caymalar" dan yılıyordu.

Diğer savaşın en aşağısıanmış devleti İtalya'yla bağdaşık (müttefik) haline gelirken, can düşmanı İngiltere'nin de aynı şartlarla işbirliğine çağırıldığı, bu, 1918 (galiplerinden) bir öç alma değildi, şüphesiz. Mein Kampf'a göre; "1914 sınırlarını yeniden sağlamak düşüncesi, türlü türlü ve sonuçları yönünden gerçek bir suç bile sayılabilecek olan siyasal bir saçmalaktır" ve bu sınırlar "Strateji açısından ne mantıksal, ne de ussal" — "Üstünde düşünülmüş bir siyasal eylemin ürünü olmaktan uzak, hiç de bitmemiş bir savaş arasında, bir anda saptanmış sınırlardır bunlar, bir raslantının sonuçlarıdır hattâ. Onların yeniden sağlanması "Alman ulusunun geleceği bakımından değeri olmayan bir şeydir" — "İngiltere'yle aramızdaki ayrım giderilmiş olmayacak, Birleşik Devletler'in büyüklüğüne erişilemeyecek ve Fransa'nın Dünya siyasasındaki yerinin öneminde özlü bir değişme olmayacaktır." Öyleyse bu, 1914 Alman sınırlarını yeniden sağlamak amacını da gütmüyordu.

Ya, Versailles Antlaşması? Anlaşıyor ki, Hitler, ondan kendi adına bir şey beklemiyordu. Bu Antlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi Diktatör'e, öteki yüce tasarılarının gerçekleşmesi, önce Almanya'yı uyarıp sonra Dünya'yı delice bir ateşe boğması yolunda elverişli bir olanak sağlamaz mıydı acaba? "1918 yıkımı, bir gün, halkımızın geleceği bakımın-

dan büyük bir nimet haline gelebilir! Bu çöküntü gerçekte, dış siyasamızda, halkımıza yeni bir yön getirmektedir!" Eğer Versailles Antlaşması olmasaydı, Hitler onu yaratabilirdi.

Versailles'in değersiz kılınmasından ve Ruhr'un ele geçirilmesinden birinci derecede sorumlu Fransa'ya gelince, Hitler, "aşağılık ulus"a zaman zaman duyduğu aşırı öfkeye rağmen, yalnız ona özgü bir ereği yoktur. Elbette, Alman halkının amansız can düşmanı olarak kalacak, "etkin ve kesin bir açıklama" için bütün güçler ona karşı çıkarılacak, çevredekilerinden kopması, tek başına bırakılması gerekecekti. Ama, y o k e d i l m e s i "Alman halkına, başka bir alanda istenilen bütün yayılma olanağını sağlayacağı için gerekliydi" — "Bugün hepimiz, Fransa'yla ilgili birtakım hesaplar yapmamız gerektiğine nasıl inanıyorsak, dış siyasamızın amacı bu kadarla kalırsa, bu hesapların etkisizce sürüp gitmekten başka bir işe yaramıyacağına da öylece inanmalıyız. Bunlar, Avrupa'da yaşayabilmek için, halkımıza gerekli topraklara yayılmamız sırasında, gerimizi sağlama almak için yapıyorsa, bir anlam taşıyabilir." — "Bugün Avrupa'da seksen milyon Almanız! Fakat biz, en çok bin yüzyıl içinde, bu kıta üstünde, Yeni Dünya fabrikalarında üstüste çalışan sömürgeciler gibi değil, yaşamalarını kendi emekleriyle sürdüren, işçiler ve köylüler olarak ikiyüz elli milyon Almanın yaşaması gerektiğini düşünerek ayarlamalıyız dış siyasamızı." — Avrupanın iki büyük askerî gücünden biri olan Fransa'nın işini, daha sonra ötekini, Kader'in Bolşeviklerin eline vererek Almanlara "yıkımıyla ırkçı inandırıcı onayını" bağışlamış sayılacağı Rusya'yı yıkmak için, bitirmeliyiz. Topraklar, toprak gene topraklar! Gelmiş geçmişlerden daha geniş bir Dünya İmparatorluğu yaratır. Birinci kertede sorumlu Fransa'ya gelince, Hitler, "aşağılık ulus" a zaman. Çünkü "Sınırlar insanlar tarafından çizilir ve onlarca değiştirilir."

Öyleyse, Kutsal Germen İmparatorluğunun yeniden kurulması mı? Führer, düşünde ötelere, sonsuzca ötelere uzanıyordu. Bu imparatorluğu kurmuş olan epeski, en ilkel güçlere başvuruyordu. Kavimler göçü sırasında, Germenlere Avrupayı altüst ettiren barbar içgüdüleri uyandırmaya çalışıyordu. Germen destanının karanlık ve gürültülü köklerine inerken Führer, halkı için ölçsüz bir sevginin, coşkun bir yurtseverliğin mi etkisi altındaydı? Görüşlerinin aşırılığı, "kanını adama" ve "savaş" tapınısını doğuran kan dökücülüğü, bu kandırıcı varsayımı çürütmektedir. Führer ne Roma İmparatorluğunu yıkan Cermenlerle, ne de 1871 yılı Versailles'da Bismark İmparatorluğunu (gene o Versailles'da 1919 da bu imparatorluğun budanması onaylanmıştı) kuran Almanlarla ilgileniyordu. Savaşın amacı, Almanya'nın yüceliği olmadığı gibi, tutku nöbetlerinin nedeni de Almanların mutluluğu değildi. Savaşın amacı, kendi öz tutkusuydu, çünkü onun tek tutkusu, kendi öz "b e n" iydi. Almanya'nın yüzyıllar boyu tanıdığı yöneticilerin hiçbirine benzemiyen bu boy-başı, özençlerinin (ambition) en ulusçu Alman yurtseverlerinin düşünceleriyle bile ilgisi bulunmıyan bu geleneksiz varlık, tümüyle öznel bir amaç güderek, kendine, ne Alman, ne Cermen, fakat arî bir devlet yaratabilen bu uyruksuz: Kişisel yönetimini Avrupa kıtasına ve bütün yeryüzüne tanıtmak, ne Alman, ne Cermen, Hitler bilgeliği üstüne oturtulmuş bir Hitler İmparatorluğu kurma, bu İmparatorluğu kurduğu araçlarla, yani zorla, kalleşlikle, insan kişiliğini yıkmakla, soyut değerleri yok et-

mekle, yürütmek. Tek bir adamın yere ve göklere egemenliği: İşte Hitler savaşının amacı.

★

Bu savaş, bir yüzyıldan beri Avrupa'yı kırıp geçiren savaşlar dizisinden miydi? Birkaç ödün, birkaç erkeli (énérrique) davranış, birkaç saf diplomatik oyunuyla onun önlenebileceği nasıl düşünülebilir? Bu savaş, doğal güçler gibi, kendiliğinden olagelen, sonuçları önceden kestirilemeyen devrimsel bir yapıt, dev bir yapıt olarak anlaşılmıştı. Napoléon serüveninin uzağından geçerek, salt özgünlüklü (originalité) bir olgudan geliyordu. Bu savaş daha hazırlanırken, ciddi bir uygulama biçimi aldığı, yani Almanya'da bütün iktidara el koymak isteyen adamın bunu başardığı, uyruğunda geniş bir imparatorluk kurmasını sağlayacak korkunç araç kesinlikle, su götürmez bir biçimde ele geçirdiği günden itibaren kaderin çizdiği bir olay haline getirildi.

Bu belirli ânın hemen arkasından davranılabilseydi, savaşın başlamasına engel olunmasa bile, bozgundan kaçınılabilir, saldırgan tasarıların, fetih ve egemenlik düşlerinin önüne geçilebilir, kısaca, bu İnsanlık düşmanı, hazırlanıp, saldırmasına imkân verilmeden yenilebilirdi. Yönetiminin ilk iki yılında kolayca, daha sonraları daha çetince, fakat ta 1939 a kadar yapılabilirdi bu.

Ayrıca, hiç bir durumda, hiç bir koşulla kaçıp kurtulunamayacağı düşünüülerek, salt bu gerekçeyle bile göze alınabilirdi bu savaş. Nitekim sonunda savaş oldu, hem öylesine bir savaş.. Bunca şeye malolan, acayip, koca savaş. Hitlerizm gibi direnci kerte kerte yok eden bir âfetin baskısı karşısında, bir halkın, tek başına, sürekli olarak dayanamayacağı gözönüne alınırsa, hiç bir ulusun ona karşı döğüşmek zorunluluğunu kesinlikle belirtmemesi, bu "savaştan kaçma", çarpışmasız bir yenilgeyi peşin olarak kabul etmek, bir serüvenin, sağduyusuz, bağışlanamayacak bir serüvenin dosdoğru önüne gitmek demektir.

Hitler'in bütün Avrupa'yı fethile son bulacak bir savaşın yeni bir Dünya kurabileceği nasıl düşünülebilir? Başlangıçtaki başarılarının sürekliliği ve bolluğu ne olursa olsun, insan ve doğa yasalarına karşı yapılmış, insanları ve topluluklarını kendi adına güden bir devrim ancak "karşı devrim" olarak adlanabilir. *Hitlerizm savaşı yaratabilirdi, ama barışı asla.*

1624 ve 1919 yıllarının, hattâ 1933 e kadar olanların uzağındayız artık. 1939 da denilen savaş, aslında 30 Ocak 1933 de, Hitler'in iktidara gelmesiyle başlamıştı. Cardinal de Richelieu'nün, Başkan Clemenceau, ya da Poincaré'nin gölgelerinde, barış içinde uyumaktan kurtulalım artık. — Führer'in karşısında bulacağı onlar değil.

(Devam edecek)

Sosyalist Alman Gazeteleri

kâğıt tüccarı basına karşı

Pierre SIMONITSCH
Çev.: Nurkalp DEVRİM

İlk bakışta Federal Almanya'da çıkan 1418 günlük gazete ve 300 kadar haftalık dergi, Ren'in ötesindeki komşularımızda söz söyleme özgürlüğünü ve inanış farklarını ifade etme imkânının gerçekten varolduğu kanısı uyandırabilir. Bellibaşlı Alman gazetelerinin tirajları **Paris-Match**, **France-Soir** ve **Figaro**'nun sahiplerini hayallere daldıracak niteliktedir: **Hör Zu** adlı derginin tirajı 4 milyon, **Bild Zeitung** gazetesinin günlük tirajı 3,5 milyondan fazla, resimli **Sterne**, **Quick** ve **Revue** dergilerinininki ise sırası ile 1 milyon 700 bin, 1 milyon 600 bin, ve 1 milyon 500 bindir. Öteki on kadar derginin tirajları ise 1 milyonu geçer.

Bu durumu ile Alman basını tam bir demokrasinin ve kuvvetli bir bireyciliğin mükemmel bir örneği olarak görülebilir. Fakat bu görünüş, sadece bir yanıltmadır; çünkü Alman gazetelerinin yüzde sekseni birkaç kişinin kontrolünde bulunmaktadır. Bu kimseler ise, basın üzerindeki hâkimiyetlerinin kendilerine verdiği politik gücün farkındadırlar.

SPRINGER TRÖSTÜ

Takma adı Sezar olan Axel Springer, Hamburg'da tek başına, toplam olarak onbeş milyonu aşan bir tirajı kontrolü altında tutuyor. Bu kimse, haftalık **Hör Zu** dergisi ile, günlük halk gazetesi **Bild Zeitung**'un, siyasal bir haber gazetesi olan **Die Welt**'in, Berlin ve Hamburg'da çıkan en büyük gazetelerin sahibidir. Son olarak da Düsseldorf'da yayımlanan **Mittag** gazetesini satın almış ve bunun aracılığı ile sosyal demokratların geleneksel kalesi olan Ruhr bölgesinin bu merkezine sokulmak çareleri aramağa başlamıştır. Springer, satın aldığı bu son gazeteden çok şeyler beklemektedir: Liberal bir gazete olarak ün salmış olan **Mittag** bundan böyle, "Büyük bir halk gazetesi" olacak ve "devletin parçalanmasına değil, kuvvetlendirilmesine çalışacaktır."

Axel Springel, Moskova'ya yaptığı bir yolculuktan Kruşçev'i Almanya'nın birleştirilmesi için nüfuzunu kullanmağa ikna edemeden döndükten sonra, gazetelerinin politik hattını daha çok kendisi çizer hale gelmeye başlamıştır. Arkadaşı Adenauer'in kışkırtmaları sonucunda **Die Welt**'in iki önemli yazarını, ona bağlı iki yazarla değiştirdikten sonra, başyazarlarını da eski Şansölyöye yazdırmağı düşünmektedir. Fakat Springer, servetini politikadan çok, heyecanlı haber avcılığına borçludur. Onun **Hör Zu** adlı dergisinin -ki, Avrupa'nın en yüksek tirajlı dergisidir-, başyazarı Eduard Rhein, eğer yanılmıyorsak ismarlama romanın bulucusudur. Ismarlama romanın tekniği basittir. Bütün mesele bunu düşünebilmiş olmaktadır. Tefrikaların yazarları eserlerinde sadece olayların akış tarzını önceden hazırlamaktadırlar. Eğer derginin satışı bir bölgede düşerse, romanların yeni kısımlarında sürüp giden olaylar hemen o bölgeye taşınmaktadır.

Hizmetlerinin karşılığı olarak M. Rhein, patronundan hayat boyunca ge-

çerli bir kontrat elde etmiş olup, dergi başına bir pening almaktadır, ki, bu, haftada 40 bin mark tutmaktadır.

Springer'in en büyük günlük gazetesi **Bild Zeitung**'a gelince, o da tanrı üzerine oynamış ve kazanmıştır. Bu gazetenin *Legende* maden faciası sırasındaki en basit başlığı "Tanrı da Bizimle Beraber Kazıyor" şeklindedir. Şimdi ise Springer özel bir televizyon örgütü kurmak istemektedir. Ve şüphesiz bunu da başaracaktır. Basın alanında itirazsız lider olan Springer'in yanında yer alan öteki halk oyu yapıcılarının isimleri şunlardır. Burda; Bauer, Kingler, Nannen.. Dimitag adlı 129 editörden meydana gelen başka bir gurup ise, orta tirajlı gazeteleri kapsamakta ve 150 ye yakın gazeteyi kontrol etmektedir. Bu gurubun yönetim kurulu, son zamanlara kadar Adenauer'e karşı gösterdiği sonsuz hayranlıkla dikkati çekmişti. Fakat yeni Şansölye, Erhard'ın safına geçmesi için de bir gece yetmiştir.

SOSYAL DEMOKRAT BASIN

Muhalefet dergilerine gelince: 1945-1950 yılları arasında Amerikan işgal bölgesi makamları her türlü politik basına, özellikle sosyalist basının ortaya çıkmasına şiddetle karşı koydular. Durum normale dönünce, kaybedilen imkânları tekrar bulmak için zaman çoktan geçmişti: Bundan ötürü, Bavyera'da ve genellikle Güney Almanya'da solcu basın hemen hemen yoktur.

İngiliz bölgesinde ise, 1945 den sonra sosyalist gazeteler geleneksel yerlerini almışlardır. Böylelikle Alman Sosyal Demokrat Partisi (S.P.D.) 1946 yılında *Konzentracion GMBH* adı altında 25 yayınevi ve matbaayı kapsayan bir "mahdut mesuliyetli" ortaklık kurdu. Bu sıralarda partinin **Hamburger echo** adlı gazetesinin tirajı 300 bini bulmuş, Berlin'de çıkan **Telegraph**'inki ise yarım milyonu geçmişti. Fakat Alman ekonomik mucizesinin yanıltıcı görüntülerinin ortaya çıkması ile, emekten yana basın hızla zayıfladı. Ve bugün bu iki gazeteden birincisinin tirajı 37 bin, ikincisinin ise 93 bine kadar düştü.

Sosyalist ya da sol eğilimli basının yayılmasını önlemek için sanayiciler ve mali çevreler, klâsik bir yöntem kullanmaktadırlar: Solcu gazetelerde reklam yapan firmaların reklâmlarının diğer gazetelerde reddedilmesini sağlamak ve dağıtımda mümkün olan bütün zorlukları çıkarmak.

YANLIŞ MANEVRALAR

Fakat Sosyalist Partinin de kendi gazetelerinin tirajlarındaki düşmeyi hızlandırdığını söylemek gerekir. Seçimlerde her zaman eristikleri, fakat bir türlü aşamadıkları % 30 oy oranını çoğaltmak amacı ile ve eskiden bir sınıf partisi olan partilerini bir yığın partisi haline getirirken, sosyal demokrat yöneticiler organlarının yapı ve özünü de değiştirmeyi uygun buldular. Oysa ki, deneyler, tertiplerin heyecan verici ve şişirilmiş haberlere feda edilen bu sergilerin aynı usullerle yayımlanan öteki büyük tirajlı dergi ve gazeteler karşısında başarılı olmadığını gösterdi.

Bugün, *Konzentracion GMBH*, bir yandan politik etkisi olmayan haber gazeteleri (345 bin tirajlı **Hamburger Morgen Post** gibi).. Öteki taraftan ise **Westfälische Rundschau** gibi bölgesel gazetelere sahiptir. En fazla otoritesi

KIRYEDİ

olan günlük sosyalist gazete **Frankfurter Rundschau**'dur. Fakat o da, sosyal demokrat partinin kapısını çekip giden ve şimdi bağımsız bir sol hattı temsil eden yazar Karl Gerold tarafından yönetilmektedir. Bu gazete, yüksek mali çevrelerin resmen sözcülüğünü yapan **Frankfurter Allgemeine**'nin karşı-ağırlığını meydana getirmektedir.

RESİMLİ SOSYALİST DERGİLER

Fakat şimdi, Sosyalist Partisi, geçmişteki başarısızlıklarının nedenlerini anlıyarak, Springer ve benzerlerinin meydan okuyuşlarına cevap vermeğe hazırlanıyor. İlk hedef olarak da elde ettiği "mevki" leri kuvvetlendirmeye çalışıyor. Son zamanlarda, 1887 de kurulmuş olan ve yılda iki milyon mark zarara sebep olan **Hamburger Echo**'yu tasfiye etmek bahis konusu olunca, Willy Brandt ve bir zamanlar bu derginin yazı kurulunda bulunmuş olan Herbert Wehner bu gazetenin muhafazası için şiddetle müdahale ettiler. Gerçekten, Hamburg'da Sosyal Demokratlar, Şehir Meclisinde mutlak çoğunluğa sahipken bir tek organlarının bile olmaması, biraz garip olurdu. Fakat Sosyal Demokratlar, daha başka şeyler de yapmak istemektedirler: Bu arada, Partinin etkisini arttırmak için yeni gazeteleri kontrol altına almayı plânlamaktadırlar. Konzentration GMBH, son günlerde Frankfurt'da büyük bir gazetenin hisse senetlerinden bir kısmını elde etmiş olup, Güney Almanya'da Sosyalist fikirleri savunan yüksek tirajlı resimli dergileri de içine alan bir Halk Basını kurmak istemektedir.

Almanya'da muhalif basın her zaman yenik düşmemektedir. Ve bunun en güzel örneği, Frantz Josef Strauss ve Adenauer'e karşı yaptığı savaştan ötürü ün salan **Der Spiegel** dergisinin 1961 deki 430 binlik tirajının günümüzde 700 bini bulmasıdır.

France Observateur'den

OKURLARIMIZA

- ★ Bugünkü imkânlar içinde EYLEM'in çok sayıda basılamamış olması, zorunlu olarak Dağıtıcıya 250 kuruştan verilmesini gerektirmektedir
- ★ EYLEM'i pahalı bulan okurlarımız BEŞ lira ile ÜÇ AYLIK, ON lira ile ALTI AYLIK abone olmakla dergiyi 167 kuruşa alabileceklerini unutmamalıdır.
- ★ ATAÇ KİTABEVİ'nden ONBEŞ liralık kitap almakla EYLEM'e üç sayı için ücretsiz abone olabileceğinizi unutmayın.
- ★ EYLEM'in eğitiminiz içinde bir yeri olacağı kanıdaysanız bu kolaylıkları dostlarınıza da anlatın.
- ★ EYLEM üstüne düşündüklerinizi yazarak derginin hazırlanışına katılın.

Şehir Tiyatrosuna Yapılan Baskın

DERGİ

Tiyatro basmak, salonda küfür savurmak, kadınları hırpalamak, bir sanat eserini seyretmeğe gelmiş her şeyden habersiz vatandaşlara hücum etmek, maskaralığın ve edepsizliğin türlü çeşidini göstermek.

Ve sonra bu aşağılık davranışları Üniversite gençliğine maletmeğe çalışmak.

Bütün bu numaralar faydasız gayretlerdir. Üniversite gençliği bu memleketin gerçek sanatçıları gerçek bir saygıyla izlerken, dikkatlerini ve nefretlerini bu memleketin hırsızlarına çevirmiştir. Artık gençlik, vatanseverlik ölçüsünü sanat adamını dövmeğe kalkışmaktan ötede; bu toprakların halkını sömürmeğe kalkışanlarla iktisadi mücadele kesiminde aramaktadır.

22 Mart Pazar akşamı, İstanbul Belediyesi Şehir Dram Tiyatrosunda oynanmakta olan Bertolt Brecht'in Sezuanın İyi İnsanı adlı eserinin ikinci perdesi başlamadan önce, oyunda Komünizm propagandası yapıldığını ileri sürerek yarıda kalmasına sebep olan birtakım kişilerin davranışını Cumhuriyet gazetesinde İlhan Selçuk böyle yorumluyordu.

Bilindiği gibi, ülkemizde Brecht'in ilk yayımlanan eseri, tanınmış sanatçılarımızdan Haldun Taner, Adalet Cimcoz, Teoman Aktürel'in birlikte hazırladıkları **Bertolt Brecht** adlı kitaptır. Bu kitapta Sezuanın İyi İnsanı adlı oyunla birlikte, Brecht'in üç-dört hikâyesi de verilmiştir. D. P. baskısının özellikle sanatçılar üzerinde git-tikçe şiddetlendiği 1958 yılında bu kitap için de kovuşturma açılmış, fakat Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Naci Şensoy'un bilirkişi raporu üzerine "ademi takip" kararı verilmiştir.

Sonraki yıllarda Varlık, Dost, Yeditepe, Ataç, Yelken, Oyun gibi başlıca sanat dergilerinde Brecht'in Tiyatro tekniği üstüne inceleme yazıları yayımlandığı gibi, türlü yayınevlerince Carrar Ananın Silâhları, Kural ve Kural Dışı, Kafkas Tebeşir Dairesi, Tiyatro İçin Küçük Araç adlı yapıtları basılmıştır.

Ayrıca Carrar Ananın Silâhları, bir süre önce Grup 6 Tiyatrosunca, Komünizm propagandası yaptığı ileri sürülen Sezuan'ın İyi İnsanı da son yıllarda ülkemizde Amerikan Koleji ve Batı Almanya'dan gelen bir Üniversite gençlik tiyatrosunca da oynanmıştır.

Bilet ve para dağıtımı.

22 Mart Pazar akşamı Dram Tiyatrosunda olağanüstü bir durum göze çarptığını belirten Tiyatro Müdürü Basri Dedeoğlu, gazetelere verdiği demeçte:

"Bunun bir komplo olduğunu sanıyorum. Çarşamba günü talebe günü idi. O gün neden böyle birşey olmadı? Bilet satışı ile meşgul olan arkadaş, bilet alıcılarının durumundan şüphelenmiş, bilet alamayanlara orta boylu, kır saçlı birinin para ve bilet dağıttığını görmüştür." demiştir.

Olayın ertesi günü öğrendiğimize göre, baskın yapanlar, Brecht'in eserlerinin hiçbir sanat değeri taşımadığını, salt bir propaganda aracı olduğu için Batı bloku ülkelerinde oynatılmadığını iddia etmişler. Oysa, bilindiği gibi, Brecht'in Amerika'da oynanan eserlerinin başında Sezuan'ın İyi İnsanı gelmektedir.

KIRKDOKUZ

Sezuan'ın İyi İnsanı Amerika'da

Bu oyunun -Amerika'da Brecht'in en çok oynanan eseri olması bakımından, 1960 yılına kadar- nerelerde oynandığını görelim :

- 1 — Hamline Üniversitesi Tiyatrosu, St. Paul, Minnesota - 16 Mart, 1948.
- 2 — Eldred Tiyatrosu, Cleveland, Ohio - 2 Kasım, 1948.
- 3 — Minnesota Üniversitesi Tiyatrosu - Minneapolis, Minnesota - 26 Kasım, 1948.
- 4 — Hawai Üniversitesi, Farrington Hall, Honolulu - 1 Nisan, 1949.
- 5 — Vanar College, Poughkeepsie, N. Y. - 27 Nisan 1949.
- 6 — Carnegie Tiyatrosu, Pittsbrogh, Paris - 15 Kasım, 1949.
- 7 — Illinois Üniversitesi, Lincoln Hall Tiyatrosu, Urubana, Illinois - 29 Mart, 1950.
- 8 — Wyoming Üniversitesi, Larenne, Vyoming - 22 Ağustos, 1950.
- 9 — Morent Holyoke College, South Hadley, Massachusetts - 27 Kasım, 1951.
- 10 — Küçük Tiyatro, Stanford Üniversitesi, California - 30 Ocak, 1952.
- 11 — Lewisburg High Schuul Auditorium, Lewisburg, Paris - 11 Ocak 1952.
- 12 — Playmakers Theatre, North Carolina Üniversitesi Chapel Hill, N. C. - 26 Şubat 1953.
- 13 — Alegheny College, Meadville, Paris - 23 Mart, 1955.
- 14 — Silvermine School of Art., Norwalg, Connecticut - Haziran, 1956.

Brecht'in Hayatından Notlar

10 Şubat 1898 de Augsburg'da doğan Brecht, ilk ve orta öğrenimini bu şehirde yaptıktan sonra, 1917 de Münih'de Tıp ve Tabii Bilimler okumağa başladı. 1918 de askere çağırıldığı için, öğrenimini bir süre yarıda bırakarak, 1919 da tekrar Münih Üniversitesindeki çalışmalarına devam etti. Bu arada Der Volkswille gazetesinde tiyatro eleştirmenliği de yapıyordu.

1920 de Münih'de Kammerspiele'de dramaturg olan sanatçının iki yıl sonra 3 Eylül 1922 de "Gece Davul Sesleri" adlı ilk oyunu oynadı ve 1928 de Berliner Illustrierte'nin kısa hikâye armağanını kazandı.

Brecht'in Almanya dışında oynanan ilk eseri Haziran 1933 Paris. Yedi Öldürücü Günah'tır. 1933-1951 arasında gene Almanya dışında sahneye konulan eserlerinden tesbit edebildiklerimiz şunlardır :

- Newyork, Theatre Union Civic Theatre'da Ana. Kasım 1935.
Paris'te Carrar Ana'nın Silâhları, 1937.
Newyork'ta III. Reich'in Korkusu ve Yoksulluğu, 1942.
Züricht'de, Sezuan'ın İyi İnsanı, 4 Şubat 1943.
Galile, Aynı yıl, aynı şehirde.
Hollywood'da, Galile, 30 Kasım 1947 -Charles Laughton oynuyor-.
Paris'de, Theatre National Populaire'de Cesaret Ana, 8 Kasım 1951.

Brecht, Hitler'in kara listesinde

Dünya sahnelerinde seyirci önüne çıkan eserlerini gördüğümüz sanatçı Brecht'in adı, Almanya'da Hitler iktidara geçince "tenkil edilecek" yazarlar listesinin başında bulunmaktadır. Bu yüzden, karısı ve oğlu ile birlikte önce Viyana'ya kaçar Brecht, sonra Prag, Paris, Londra. 1935 sonlarında Newyork'da Thetre Union, Ana'yı oyna-

mayaya karar verince, Amerika'ya giderek oyuna epik havasını vermiye çalışır. Sonra gene Avrupa'da Danimarka, Finlandiya, Norveç'de geçen beş sürgün yıl.. Hitler orduları bütün bu ülkeleri işgal ettikçe sığınacak yeni yurtlar arar Brecht. Nihayet 21 Temmuz 1941 de Amerika'ya sığınır, California'ya yerleşerek film işlerinde çalışmaya başlar. Ama Hollywood piyasası çıkar bir yol olmaz sanatçı için, satabildiği film hikâyeleri asılları ile ilgisini kaybedecek kadar değişikliklere uğratılır.

1947 ye kadar Brecht, Amerika'da Alman yazarları ile birlikte bir yayınevi kurar. Charles Laughton, Galile çevirisi için yardım eder Brecht'e ve 30 Temmuz 1947 de eseri Beverly Hills'de Cronet Tiyatro'da oynar. Eylül 1947 de Un-Amerikan Hareketler Komitesi, Hollywood'un şöhretleriyle birlikte sorguya çektiği zaman, verdiği cevap şöyledir, Brecht'in:

"Benim çalışmalarım, hattâ Hitler'e karşı olanlar bile hep tamamen edebiyat çerçevesinde kalmış, bütünü ile bağımsız çalışmalardır. Birleşik Devletlerde bir misafir olarak kalırken, bu ülkeyi ilgilendiren politik konulardan, edebiyat içersinde bile uzak durdum.

Ama, Un-Amerikan Hareketler Komitesi karşısında konuşurken ilk kez kendimi bu memleket politikası üzerine birkaç söz söyleme özgürlüğüne ulaşmış hissediyorum. Son yirmi yıldır, Avrupa'da bir oyun yazarı ve şair olarak başımdan geçenlere bakarak konuşmam gerekirse, şunu söylemeliyim ki: Büyük Amerika halkı düşüncelerin serbestçe çarpışmasını engellemek ya da sanat niteliğine erişmesi için önce hür olması gereken sanata sınırlar çizmek yolunu tutarsa çok şey kaybeder, çok şeyi tehlikeye atmış olur.."

Alman Komünist Partisine yazılmak üzere müracaat edip etmediği sorusuna verdiği cevap ise: "Hayır, hayır, hayır, hayır, hayır.. Asla" olmuştur Brecht'in.

Soruşturmadan sonra Brecht, Amerika'da durmuyarak İsviçre'ye geçiyor ve Zürich'e yerleşiyor. Sonra Avusturya'ya. Bir süre sonra da Doğu Almanya'da kendisine teklif edilen tiyatro yöneticiliğini kabul ettiği halde Avusturya pasaportu ile yaşıyor Almanya'da. Bu kez bu ülkenin yöneticileri ile savaşı başlıyor. Politikaçıların Tiyatro'ya verdikleri anlamla Brecht'in verdiği anlam uyusmuyor hiç. Doğu Almanya'da iki oyunu yasaklandıktan başka "Evet Diyen" adlı okul operasını, "Hayır Diyen" olarak yeniden yapmaya zorluyorlar. En ağır yergiyi de Moskova'da yayımlanan Uluslararası Devrimci Yazarlar Birliği dergisinden alıyor. Measures Takeu adlı oyunu için, Kurella adlı eleştirmen, "Tipik bir küçük burjuva oyunu. Entellektualist bir sanat eseri." yargısını veriyor. Bu arada Batı Almanya'da, Fransa'da, İsviçre'de Brecht'in eserleri büyük başarılarla oynuyor. 1956 da Moskova'ya davet edildiğini öğrenince şöyle diyor Brecht:

"Bütün dünya sahnelerinde oynandıktan, milyonlarca seyircinin sevgisini kazanıp, tiyatro dünyasında böylesine heyecanlı tartışmalara yol açtıktan sonra oyunlarım nihayet Moskova'ya geliyor."

22 Mart Tiyatro baskınına katılan az gelişmiş bireyler, uygar dünya önünde ulusumuzun şerefini ne duruma düşürdüklerini şimdi olsun öğrenselerdi bari...

TİYATRO OLAYININ YARATTIĞI TEPKİ

Bilirkişi kurulunun eserde zararlı bir yön görmediği için, Sıkı Yönetim Komutanlığınca da oynanmasına izin verilen "Sezuan'ın İyi İnsanı" adlı oyunun uğradığı baskın karşısında aydın çevrede haklı bir tepki uyanmıştır.

Bu tepkiyi belgelemek için aydınlara, ne düşündüklerini soran arkadaşımız Egemen Berköz'ün aldığı cevapları yayımlıyoruz.

E Y L E M

SANATÇILARDA

Burhan ARPAD (Yazar)

Brecht'in ilginç eserlerinden birinin Türk seyircisinin nihayet karşısına çıkabilmiş olması hence başlıbaşına bir sanat olayıdır. Bu bakımdan, çeviri, sahneye koyuculuk, oynayırlar üzerine hiçbir yargı yürütmemek gerekiyor.

Bu oynanışın bir de iç politika yanı var. Bildiğiniz son olay. Bu olay ne bir rastlantı sonucudur, ne de tek tek şunun, bunun işidir. İkinci Dünya Savaşı yıllarından başlayarak gittikçe daha bilince varan belirli sosyal katların bir davranışdır. Bunun ilk belirtisi, 1947 de İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynanmış olan DÜŞMAN piyesine karşı ortaya çıkmış ve birkaç seyirci sahnede kadın'ın küçük düşürüldüğünü ileri sürerek, tiyatrodan olay çıkarmıştı. O olaydan birkaç yıl önce Ankara ve İstanbul'da Nazi Almanya'sında olduğu gibi, alanlarda kitap yakmalar ve kışkırtılmış grupların matbaa yıkmaları da görülmüştür. İşte son Brecht olayı yirmi yıldır gittikçe daha belirli olan davranışların en son bir örneğidir.

Muzaffer BUYRUKÇU (Hikâyeci)

"Bu memleketi kurtarmak istiyorsak, ilk başta sanatçıları ve düşünürleri öldürmeliyiz."

Bu sözleri; milyonları iktisadi baskı altında tutarak sömürücülüklerini konsu-
laştırmak isteyen bir azınlığın temsilcileri, ya da savunucuları söylemişlerdir.

Elbet bunların ilk saldıracağı, sanatçılar ve düşünürler olacaktır. Çünkü, onların içyüzlerini yapıtlarıyla halka açıklıyan sanatçılar, düşünürlerdir.

Bütün iş, bunların karşısında şaşırmaamak, yılmamak, memleketi bunlardan temizlemek için kesin sonuçlu bir savaşa girişmenin olanaklarını aramak ve onlara, sanatçıların düşünürlerin öldürülmeleriyle değil, ancak onları yaşatmakla, onların gösterdikleri olumlu yollarda yürümekle memleketlerin kurtulacağını, anlatmaktır.

Edip CANSEVER (Şair)

Beni olaydan çok, olayın sonucu düşündürdü. Artık her türlü gerici davranış daha güçlü bir ilerici davranışla bastırılabilir. Bu olay karşısında da aydınlardan, üniversite gençliğinden, sanatçılardan, giderek devlet adamlarından gelen tepki çok umut verici. Yıllar-yılı söz ve düşün özgürlüğünden yoksun kalan sanatçılar da bun-

ELLİİKİ

dan böyle, güvenle çalışabilecekleri bir ortam bulacaklardır sanırım. Bu olayın düşün ve sanat hayatımızda bir dönüm noktası olmasını dilerim.

Ceyhun CAN (Şair)

Gericilerin Şehir Tiyatrosuna saldırılarını nefretle karşılıyorum. Bence, bu olayın oyunun tutumu ile ilgisi yoktur. Bu, tamamen sanata, sanatçıya ve düşünürlerle yöneltilmiş bir davranıştır. Eğer geçen yıl Aslan Asker Şvayk oynanırken aynı saldırıyı yapmamışlarsa, bu o sıralarda sinmiş olmalarındandır. Yoksa, özel tiyatrodan oynadığından değil. Şehir Tiyatrosuna yaptıkları saldırıyı Belediyenin böyle bir oyun oynatmasına acıdıklarından değildir. İçinde bulunduğumuz siyasi olayların gevşekliğinden güc bulan kimselerin son zamanlarda birbirine bağlı olarak sürüp giden davranışları en kısa zamanda susturulmak gerektir.

Kaldı ki, sanatı, sanatçıyı ve düşünürü korumaktan yoksun bir ülkede korkuların en büyüğü, durup durup ortaya çıkmaktadır. Düşünürden yoksun bir ulus olmanın gerçek nedeni budur bence.

Mengü ERTEL (Dekorator)

Beni üzen, her olumlu işe karşı duran birkaç karanlık kafanın ahmakça davranışı değil, bütün aydınların sert karşı tepkisine rağmen, oyunu iki, üç gün de olsa durdurabilmeleridir.

Memet FUAT (Eleştirmen - De Yayınevi Yönetmeni)

Brecht'in sanat alanında durduğu yere politika erişemez. Öyle bir çizgisi var ki sanatın, ondan öteye geçince sağcı-solcu ölçüsünün yargılara gücü kalmıyor. Faşist diye Ezra Paund, Komünist diye Picasso küçümsenebilir mi? Gülerler insana. Bu çaptaki sanatçılar karşısında çok güçsüz politika, acınacak kadar güçsüz. Bence, "Sezuan'ın İyi İnsanı" nı değil, toplum olarak bizleri temize çıkardı bilirkişiler.

Vedat GÜNYOL (Yazar, Çan Yayınevi Yönetmeni)

"Sezuan'ın İyi İnsanı" adlı oyuna yapılan çirkin saldırı, tâ Pilavoğlu rezaletiyle başlayıp, sonradan "düşükler" in on yıl sistemli olarak uyguladıkları karartma yoluyla vurgun politikası içinde gelişen iğrenç davranışın normal bir sonucudur. Özgür düşünce düşmanlığı içinde -hem de halkın parasıyla- yetiştirilen birtakım gençleri ileriye sürüp vurgunlarını sürdürmek isteyen, ama kendileri ortaya çıkmayan bir alay namussuz çıkarıcının tertiplelediği, göz yumulursa, daha da tertipliyeceği bir kundaktır bu, sonu Türk ulusunu başka uluslara köle etmeye varacak bir kundak. Tiyatroyu bir avuç aldatılmış zavallıya bastırtan bu namussuzların amacı, aydınlarla birlikte, özgür düşünceyi de yoketmektir. İleride daha da azıtmaları umulan bu kimselerin istekleri önünde gevşek davranmak, uygar dünyaya katılmazsa, bir gün bile yaşayamayacak olan Türk toplumu için bağışlanmaz bir suç olur. Aydın Türk gençliği bu konuda ne denli uyanık olduğunu gösterdi. Aynı uyanıklığı ve bilinci yetkililerden de beklemek hakkımızdır.

Orhan KEMAL (Romancı)

Cehalet, gerilik, vahşet... Anlatmak için kelimte bulamıyorum. Başka ne denebilir? Bunlardan, başka türlü beklenemez ki.

Afşar TİMUÇİN (Şair)

Ben böyle bir hareketi olağan buluyorum. Türkiye, Sezuan'ın İyi İnsanı'nı ra-

hatlıkla kaldırabilecek kadar ileri değildir. Olmamasını elbette çok isterdim. Üzüldüm de. Bize düşen, bu davranışlara kaynak olan kafaları biraz daha yumuşatmak olmalı. Bu da bizim gücümüze ve zamana bağlıyor.

Suat YALAZ (Karikatürist, Karaoğlan Dergisi Sahibi)

Oyunu okumak ve görmek fırsatını bulamadığım için oyun hakkında bir şey diyemem. Fakat, davranış olarak pek ilkel ve üzücü. Bu çağda, hele hele sanat alanında hiç bir topluluğun zorbalık etmeğe hakkı yoktur. Bu gibi olaylar karşısında devlet otoritesinin çok uyanık, anlayışlı ve olumlu davranması temenni olunur.

A Y D I N L A R D A

Bülent DALYANCI (Edebiyat Fak. Öğrencisi)

Fikir özgürlüğüne karşı karabaşların bir hezeyanı bu.

Muzaffer DİLMAÇ (Tıp Fak. Öğrencisi)

Bu olayları yaratanlar çok "düşünceli" kişiler doğrusu. Ne yapsak böyle reklam olmazdı.

Gençay GÜRSOY (Doktor)

İğrenç olmasına iğrenç de, bir bakıma faydalı oldu. Kendilerini politikanın üstünde gören sanatçı çevrelerin hangi yanda olmaları gerektiğini apaçık gösterdi. Ben amatör tiyatroların yerinde olsam, hemen sahnedeki oyunu indirir Brecht'i oynarım. Kafkas Tebeşir Dairesi, Carrar Ana'nın Silâhları..

Cenî KARACAOĞLU (Hukuk Fak. Öğrencisi)

Bir değil, iki değil, on değil... Dünyanın her yanında oynanan bir oyunu Komünist sözü ile karalamaya çalışıyorlar. İtalya'ya faşizm, Almanya'ya nazizm, böyle geldi.

Abidin ÖZKAN (Avukat)

Aynı gün 15.30 da oyunu seyretmişim. Bütün oyun süresince piyes alkışlandı. Şimdiye kadar gördüğüm oyunların en iyisi diyebilirim.

Orhan TUĞSAVUL (Bakırköy Halkevi Başkan)

31 Mart'ı 22 Mart'a aldı kara kuvvet.

Ergun YORDAM (Öğretmen)

Bu, Sezuan'ın İyi İnsanı'na değil, düşünce özgürlüğüne kurulmuş bir tuzak; düşünce özgürlüğünden korkanların tuzağı. Tek kelime ile, iğrenç.

VE MART AYINDA GERİCİ OLAYLAR...

KİTAP DAĞITAN NURCU 3 SUÇTAN YARGILANACAK

"Ben, Said Nursi'nin kitaplarını bütün dünyaya dağıtacağım." diyen Nurcu hakkında Savcılık üç ayrı suç iddiası ile dâva açmıştır.

Beyoğlu'nda fotoğrafçılık yapan Rifat Tımaroğlu adındaki nurcu, Said-i Nursi'nin kitaplarını dağıtırken yakalanmıştır. Nurcunun elinde yakalanan kitaplar Savcılıkça bilirkişi heyetine tetkik ettirilmiştir. Bilirkişi heyeti kitaplarda suç unsuru görmüştür. Bu arada, Nursi'nin bu kitaplarında Atatürk'e de dil uzattığı anlaşılmıştır.

Kitapları dağıtan nurcu hakkında Atatürk'e hakaret, dinî devlet düzeni kurulması için propaganda ve dini istismar ederek şahsî menfaat temin etmek suçları iddiası ile Sorgu Yargıçlığınca dâva açılmıştır.

DOKUZ DİN ADAMI İÇİN TAHKİKAT AÇILDI

Aralarında dört müftünün de bulunduğu 9 din adamı hakkında "Görevleri sırasında dinin ve ilmin esaslarına aykırı beyanlarda bulundukları" gerekçesiyle tahkikat açılmıştır.

Bunlardan, Kırıkhan vaizi Remzi Çardak tevkif edilmiş, Develi'de İmam-Hatip Mehmet Aslantürk, İbrahim Tuna, Alanya vaizi Hasan Arslan, Adana Şeyhoğlu camii imamı Mehmet Coşkun ile Fethiye Müftüsü Necip Yıldırım, Kadirli Müftüsü Mustafa Avcıoğlu haklarında da tahkikat açılmıştır.

ISPARTA'DA NURCULAR YAKALANDI

Isparta, 27 (Telefonla) — Şehrimizin Emre mahallesinde Mustafa Kürklükaya ve Fevzi Tonguç adlı kişilerin Arapça ders verdikleri haber alınmış ve emniyet memurları tarafından yapılan baskında Risale-i Nur parçaları ile kara tahta üzerinde çalışırken suçüstü yakalanmışlardır. Suçlular adalete verilmiş, sorgularına başlanılmıştır.

7 NURCU YAKALANDI

Nurculuk faaliyetlerinde bulundukları ve Arapça öğrenim yaptıkları iddia edilen yedi kişi, dün suçüstü yakalanarak adalete verilmişlerdir.

Sephavan mahallesinde, Mustafa Kırıkçı'ya ait evde emniyet mensuplarınca yapılan baskında, Ankara'lı Ahmet Çapan, İstanbul'lu Necati Yayla, Hadım'lı Halil Ozer, Kadınhanı'lı Ahmet Siren, Ereğli'li Ali Polat ve Karaömer'li köyünden İbrahim Korkmaz, Arapça öğrenim yaparken yakalanmışlardır.

Nurcularca "medrese" adı verilen evde, camlı ve elektrikle mücehhez rahleler, nur risaleleri, nurculuk broşürleri, arap harfleri ile yazı yazmakta kullanılan levazımat ele geçirilmiştir.

Ev sahibi Mustafa Kırıkçı da Konya Ereğli'sinde nurculuğa ait kitaplar satarken yakalanarak Konya'ya getirilmiştir.

BİR KADİRİ "ŞEYHİ" İLE EŞİ TEVKİF EDİLDİ

Cerrahpaşa'da Kadiri Tarikatı kurarak faaliyet göstermekten sanık Şeyh İbrahim Taş, eşi Şerife, Cemal Özkabaş, Rıza Tunceli ve Ali Önemli, dün Savcılığa getirilmişlerdir. Sanıkların her cuma âyin düzenledikleri, muska yazarak müritlerinden para topladıkları iddia edilmektedir. Son defa para toplama yüzünden Şerife Taş ve Ali Önemli arasında çıkan münakaşa, karakola intikal edince, şoför ve Teknik Okul mezunu olduğunu belirten sakallı Ali Önemli tarikatı açıklamıştır.

Sanıklardan İbrahim Taş ile eşi Şerife, Nöbetçi 5 inci Sulh Ceza Mahkemesince tevkif edilmiştir.

ELLİBEŞ

İSKENDERUN'DA 10 GÜNDE 13 NURCU TEVKİF EDİLDİ

Savcı Mehmet Doğan'ın ilçemizde nurculara açtığı savaş her gün gelişmekte ve bölgedeki nurcular, yavaş yavaş kanunun pençesine düşmektedir. Son olarak da C. K. adındaki bir nurcu, Savcılığa müracaat ederek, kendisinin (Said-i Nursi'nin askeri) olduğunu söylemiş, kendisine (bir âyet nazil olduğunu) ileri sürmüş, tevkifini istemiştir.

Kendi ayağı ile Savcı Mehmet Doğan'ın karşısına gelen nurcu, şöyle demiştir:

"Nurcuları tevkif etmekle bütün talebelerimi elimden aldınız. Hiç biri artık derslere gelmez oldular. Ben de geçimimi ne ile sağlayacağımı bilemez oldum. Bari beni de tevkif edin de kurtulayım."

Soruşturma yapan ve bazı kimselerin ifadelerini alan Savcılık, Cuma Kurnaz adlı 30 yaşlarındaki gencin, hakikaten nurcular üzerinde büyük bir otoritesi olduğunu tesbit etmiş, birtakım vesikalar da bularak tevkif etmiştir.

Bu suretle, ilçemizde son 10 gün içinde tevkif edilen nurcuların sayısı 13 ü bulmuştur.

KİLİS'TE BİR ÖĞRENCİ, NURCULUĞU TENKİD EDEN ÖĞRETMENİNE SALDIRDI

Kilis, 9 (Güney illeri Merkez Bürosu - Teleksi) — Polis, bir camide Risale-i Nur okuyan nurcuları yakalarken, bir lise öğrencisi de 31 Mart vak'asını anlatan tarih öğretmenine, Said-i Nursi adına sandalye ile hücum etmiştir.

Kirlioğlu camiiinde bazı gençlerin Risale-i Nur okudukları ve ilçede Nurculuk propagandası yapıp yaymaya çalıştıkları ihbar edilmiştir. Bunun üzerine, tertibat alan polis, camii basmış, ve 6 s s lise öğrencisi olan 10 Nurcuyu suçüstü yakalamıştır.

10 şahsın üzerinde yapılan aramada, yayınlanması ve okunması yasak edilmiş olan bazı gerici dergi ve kitaplar bulunmuştur.

Sanıklar hakkında kovuşturma açılırken, Lise Müdürlüğü de kendi yönünden inceleme yapmaktadır.

İkinci olay da, lisede cereyan etmiştir. Muharrem Bayar adında lise 1 inci sınıf öğrencisi, tarih dersinde öğretmen Dinçer Oktay'ın 31 Mart vak'asını anlatmasına sinirlenmiş, sıradan kalkarak öğretmen kürsüsüne gidip oradaki sandalyeyi öğretmenin başına geçirmek istemiştir.

"Ben, üstadımız Said-i Nursi'nin talebesiyim," diye bağırarak Muharrem Bayar'ı arkadaşları güçlkle teskin edip elinden sandalyeyi almışlardır.

Olay polise intikal ettirilmiş ve öğrenci hakkında kovuşturma açılmıştır.

Gaziantep Valiliği ve Millî Eğitim Müdürlüğü olayla derhal ilgilenmiş ve soruşturma açtırmıştır. Müfettişler, lisede yayılan Nurculuğun menşini araştıracaklardır.

AKYAZI'DA ATATÜRK HEYKELİ PARÇALANDI

Akyazı ilçesinin Kaymakamlık binası önündeki Atatürk büstü, önceki akşam Eyüp Türker adında bir genç tarafından parçalanmıştır.

Gölcük Askerî Fabrikasında işçi olarak çalışan Sanat Enstitüsü mezunu Eyüp Türker, kendisini yakalayıp linç etmek isteyen halka hitaben: "Artık taptıkları yeter! Bu tapınak mıdır?" demiştir. Polis tarafından halkın elinden güçlkle kurtarılan Eyüp'ün aklı muvazenesinin bozuk olduğu ve bir süre Bakırköy Akıl Hastanesinde yattığı ileri sürülmektedir.

Sakarya Valiliği ve Mustafa Kemal Derneği tarafından, dün parçalanan büstün yerine, törenle yeni bir büst dikilmiştir.

(Bu haberler Milliyet, Cumhuriyet, Dünya, Vatan gazetele rinden derlenmiştir).

Olaylar Önünde

31 MART VAK'ASI

Şükran KURDAKUL

"Eski kabine güya galeyan neticesi istifa etmiş. Meclis-i Mebusan reisi Ahmet Rıza bey tebdil de edilmiş, güya bundan da Mabeynin malûmatı yokmuş. Otuz dört senedir bizi Mabeynin yalanlarına aldattığınız yeter. Artık milletin böyle aşikâr kizbe aldanacak zamanı geçti. Eski kabine yerine geçmeli, Ahmet Rıza bey makamına getirilmeli ve illâ ölümlerden ölüm beğenilmeli vesselâm."

Sadece "Padişaha" hitabı ile 15 Nisan 1909'de çekilen bu telgrafın (1) altında İttihat ve Terakki Cemiyeti adına yedi sekiz imza görülüyor. Aynı tarihlerde gene Sultan Hamid'e çekilen telgrafları okumak İstanbul'da cereyan eden olayların sonuçlarına boyun eğmiyecek bir kuvvetin bulunduğunu, bu kuvveti İttihat ve Terakki Cemiyetinin yönettiğini tesbite yetecektir. Sözünü ettiğimiz olaylar, İstanbul'da eski tarihle 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) günü cereyan ettiği için tarihimize 31 Mart Vak'ası olarak geçmiştir.

★

20. Yüzyıl batıda yeni kültürün imkânlarını hayata geçirirken Osmanlı yenilikçileri gene bir önceki yüzyılın bıraktığı sorunlarla uğraşmak zorundaydılar. İskolâstik, geri kalmış toplumlardaki hareket kabiliyeti ile - bilimin karşısında yaşama alanları kazanabilmek için - herşeyi zorluyor, bu zorlama zaman zaman toplumsal bir çatışmayı da aşarak bir savaş özelliği gösteriyordu.

Eski Osmanlı toplum düzeninde Seyfiyye sınıfı (Ordu) ile, İlmiyye sınıfı (Medrese) arasındaki bağlar, ordunun tekniğe inanması sonucu kopmuş, Harp Okulu çıkışlı subayların yenilikçi ahlâk değerlerinin öncülüğünü kazanmasına karşı, medreseye bağlı unsurlar eski felsefelerin sınırları içinde kapanmış kalmışlardı. Bu çelişki giderek halk tabakalarını kapsıyor, ordunun zorlaması ile ilân edilen Meşrutiyet döneminde Medrese en savaşçı unsurlarını bir siyasal parti kadrosunda alaylı zabitlerle birleştiriyordu. İttihadı Muhammedi Fırkası adını alan bu partinin amacı eski düzeni koruma "fikriyatı"nı siyasal alanda kazanmağa çalışmaktı.

Kuruluşunu Ayasofya camiinde ilân eden İttihadı Muhammedi Fırkasının kadrosunda yer alan şu isimler bu kanıyı kesinlikle doğrulamaya yetiyoruz.

Şeyhülislâm Feyzullah, Beyazıt dersiamlarından Hayreti, Şeyhülhac M. Emin, Karagümriük ikinci imamı M. Sabri, Darende Binbaşı Refik, Hacı İzzet Paşa, Fatih dersiamlarından A. Ziyaeddin, Volkan muharriri Derviş Vahdeti, Bediüzzaman Saidi Kürdi İbni Mirza... (2)

Dünya görüşleri meslekleriyle bağlanan isimlerin kurduğu siyasi partinin amaçları mesleğin belirlediği amaçlara dayanacaktı elbet. Nitekim, İttihadı Muhammedi'nin organı olan Volkan gazetesinden seçilebilecek olan aşağıdaki parça hem bu dünya görüşünü, hem amaçları göstermek bakımından önemlidir:

"Dikkat edelim ki, Avrupadan gelmiş dört tane herifi nâşerif bizi

Avrupalıların ahlâkı ile mütehallik edemesinler; meselâ kadınlarımız tedricen çarşaflarını atmak yahut bir müslüman hürdür diye meyhaneler, kârhaneler açmak gibi müslümanlığa yakışmayan şeylerin memleketimizde husulüne meydan vermiyelim."

Eski tarihle 23 Mart 1325 günü kurulan İttihadı Muhammedi Fırkası 31 Mart gününe kadar Volkan gazetesinde temeli "şeriat" istemeye dayanan konuları ve "Alaylı - Mektepli zabitan" ayrımını işlemiştir. Kütahyalı din adamlarının "kanun vazının mehaz olarak şeriatı alması" yolundaki talepleriyle Meclisi zorlama hareketlerini Volkan büyük bir şevkle toplumsal bir hareket havası biçiminde vermeye çalışmıştır.

Bu gerçekler İttihadı Muhammedi Fırkası ile Volkan gazetesinin bir hafta boyunca devam eden çabalarını 31 Mart vak'asını hazırlayan etmenlerin başında gören ve olayı gerici bir başkaldırma olarak kabul eden tarihçileri haksız çıkarmaz. Sayın Prof. Tarık Zafer Tunaya, İslâmcılık Cereyanı adlı kitabında "31 Mart Vak'ası" nı şöyle anlatıyor:

"Vak'a Taşkıslaya yerleştirilmiş olan dördüncü avcı taburu eratının subaylarını kışlaya hapsettikten sonra, hattâ bir kısmını ağaçlara bağladıktan sonra sabaha karşı Sultanahmet meydanında toplanmaları ile başlamıştır.

Meydanda toplanmış olan 5 - 6 bin asker sabahın ilk saatlerinden itibaren silâh sesleriyle İstanbul halkını dehşet içinde uyandırmışlar ve hareketi Muhammedi'lerin devlet prensibini bağırarak ilân etmişlerdir.

"Şeriat isteriz". Askerlerin başında Hamdi Çavuş, Bölükemini Mehmet, Kamacı ustası Arif vardı.

Meydanda toplananlar siyasi isteklerini beş noktada toplamışlardı: Bunlar meydan istekleridir."

1 — Kabinenin toptan çekilmesi. 2 — Volkan'ın ilân ettiği dört beş "herif-i naşerif" in sınır dışı edilmesi (Bunlar Mebusan Meclisi Başkanı Ahmet Rıza, Hüseyin Cahit, Talât, Rahmi ve Bahaeddin Şakir beyler olarak belirtilmiştir). 3 — Harbiye Nazırı Ali Rıza Paşa ile Birinci Ordu Kumandanı Mahmut Muhtar Paşanı azledilmesi. 4 — Alaylı subaylardan açığa çıkarılarak mağdur edilenlerin yerlerine geri alınması. 5 — Ahkâmı Şer'iyenin (dini kaidelerin) tamamen uygulanması. 6 — Bu harekete katılanların affedilmesi.

Askerler arasında ilmiyye mensupları bilhassa göze çarpmaktadır. Hamdi Çavuşun karşılığı olarak ilmiyenin lideri Ahmet Rasim Avni hocadır. İrsat heyetleri halinde kışlalar ziyaret edilmekte, bütün eratın bu olaya katılmaları telkin edilmektedir. Kısa bir süre içinde İstanbul'un çeşitli semtleri asker kontrolü altına alınmıştır. Askerler, subaylar üzerine ateş etmekte, ölüm vak'aları artmaktadır. İstanbul'un üzerine bir dehşet ve anarşi havası çökmüştür..

Mebuslardan bir kısmı Meclise girmeye muvaffak olmuşlardır. Bu arada Adliye nazırı Nazım Paşa, Ahmet Rıza beye benzediği için Lazkiye Mebusu Aslan bey de Hüseyin Cahit bey sanılarak öldürülmüşlerdir. Bahriye Nazırı Rıza Paşa yaralanmıştır.

Bu "cehennemî gün"ü anlatan bir mebusa göre, mecliste kırk kadar mebus toplanmıştır. Meclis askerin kordonu ve kontrolü altına girmiştir. Askerlerin himayesinde meclise heyetler gelmekte, bu heyetlerin başında hocalar bulunmaktadır. İstekleri karışıktır, esassızdır. Ve ittihamlarla do-

ELLİSEKİZ

ludur. Bir manga kadar askerle meclise giren Ahmet Rasim hoca ve temiz âzalarından Haydar efendi, kürsüden itham, tehdit ve taleplerini bildirmiştir. Bunlar da "meclisteki istekleridir".

Bir kere Mebuslar içinde dinsizler vardır, bunlar temizlenmelidir. Sonra azınlıklar istese de istemese de islâm ilkeleri kanunların temeli olacaktır. Şeriat bütün fert ve devlet hayatına nüfuz etmeli ve düzen vermelidir. Mebuslar dindar olmalıdır. Avrupa bize karışamaz, ondan pervamaz yok. Kız - erkek talebeleri birarada okutacak "İnas mektepleri" şeriata aykırı olduğu için lüzumsuzdurlar; Hüseyin Cahit, şeriat hakkındaki makalelerini kimseye yutturamaz."

Nihayet Rumelinin çeşitli merkezlerinde reaksiyonlar başlamış, Selânik'te bir miting tertip edilmiştir. İttihat ve Terakki teşkilâtı sarayı bir telgrafla tehdit yağmuruna tutmuşlardır. Alelâcele kurulan "Hareket Ordusu" İstanbul üzerine yürümüş, 24 Nisan 1909 tarihinde şehre girmiştir. Türk devriminin müstakbel liderleri bu hareketin bastırılması olayında birbirlerini tanımışlardır. Peyki Şevket gemisi kumandanı Hüseyin Rauf bey (Orbay), Ayastafonos (Yeşilköy) telgrafhanesinde Mahmut Şevket Paşanın yanına girdiği vakit, Paşa İstanbul'a yürüyen kıta kumandanlarından Ali Fethi beyin (Okyar) telgrafını okuyor ve karşısında duran Hareket Ordusu Erkânıharbiye Reisi Mustafa Kemal beye (Atatürk) bu telgrafın karşılığını yazdırıyordu. Aynı gün İsmet beyin (İnönü) birliği de Yıldız sarayını kuşatmış bulunuyordu.

Vak'anın sonu da sarsıntılı olmuştur. Divan harpler geniş ölçüde idam kararı vermişler, İstanbul'un belli başlı meydanlarında kurulan sehpalara, başta Vahdeti olmak üzere vak'a faillerinden birçoğunun cesetlerini teşhir etmişlerdir."

Sayın Tarık Z. Tunaya'nın yazısından öğrendiklerimizin ışığı altında Mart 1909 olaylarını 1964'e kadar süren olaylar zincirine bağlayarak değerlendirdiğimizde hangi sonuçlarla karşılaşırız? 1909'un gerici, karşı devrimci kuvvetleri Sevr antlaşmasına boyun eğen son Osmanlı padişahı ile birlikte düşmanla işbirliği yapıyor. Giderek, gene işgal kuvvetlerinin isteği ve Halife Vahdettin efendinin fermanı ile kurulan Kuvayi İnzibatiye ordusunu millî bağımsızlık savaşı kahramanlarının karşısına çıkarıyor. 1923'ten sonra Şeyh Sait isyanında, suikast teşebbüslerinde, Menemen, Bursa olaylarında gene aynı gerici, karşı devrimci kuvvetin ipliği pazara çıkan felsefesi.. Ve geçtiğimiz Mart ayında tesbit edilen olaylar: Tarih dersinde 31 Mart vak'asını anlatan öğretmene saldırtılan lise öğrencisi.. Gizli âyinler.. Saidi Kürdi İbni Mirza'nın risaleleri.. Başbakan İnönü'ye, Atatürk anıtına, tiyatro sahnesine yapılan saldırılar...

Tarih gerçeğinden haberli olmayanlar sahneye koymaya çabalıyor bütün bunları. Osmanlı hanedanı iktidarda iken işbirliği yaptığı düşmanla birlikte bozguna uğratılan bu kuvvet, bu uygarlık düşmanı gösterilerden bugün çıkar yol arıyor gene. Aynı dünya görüşü, aynı amaç, aynı davranış...

Türk devrim tarihini unutuyorlar ama.

(1) 31 Mart Vak'ası - İ. Hâmi Danişmend. İstanbul: 1961.

(2) Prof. Tarık Z. Tunaya - Türkiye'de Siyasi Partiler. İstanbul: 1950.

ANTONY CROSLAND'IN "SOSYAL VE İKTİSADİ ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ"NDEKİ KONUŞMASINI AÇIKLIYAN MEKTUBU

Arkadaşımız Sina Pamukçu Eylem'e gönderdiği mektupta Çınar Otelinde toplanan "Sosyal ve İktisadi Araştırmalar Enstitüsü" çalışmalarına katılan İngiliz İşçi Partisinden Antony Crosland'ın konuşmasını söz konusu etmekte ve şöyle demektedir:

"Barış Dünyası dergisinde Antony Crosland'ın konuşmasını çok yanlış ve yalan olarak yansıtan bir yazı çıktı. Ben o yazıyı aynen çevirerek arkadaşım M. David'in aracılığı ile İngiliz İşçi Partisine gönderdim. M. David, Antony Crosland'ın bu konuyu aydınlatmak için kendisine yazdığı mektubun bir örneğini de bana yolladı. Bir gerçeğin ortaya çıkması için Eylem'de yayımlayacağımızı umarım."

Azizim David,

Mektubuna teşekkürler. "Biraz yanlış ifade edilmiş!" söylediklerim tam tersine çevrilmiş. Gerçek aşağıdaki biçimdedir:

Bir kez, Konferans, Türkiye'den yazıldığı gibi işverenlerce organize edilmemişti. Bağımsız bir kurulca organize edilmmişti; ve işverenlerden başka sendikacılar, politikacılar, ve yabancı akademisyenler vardı. Bunların arasında İsveçli bir Sosyal Demokrat ve Amerikalı sol-kanatçı bir Demokrat da vardı. Yazışmalarına bakıyorum da şimdi, katılmam dolaylı olarak senin yolunla olmuştu, çünkü organizatör (Dr. Neyzi) ismimi, onun deyişiyle "İşçi Partisi Dış Sekreterliğinden" aldığını bildiriyor. Fakat oraya varınca gördüm ki işverenler, sendikacılara göre hayli fazlaydılar. Ve konferansda buna şiddetle itiraz ettim.

Söylenenlere gelince, tahmin edeceğin gibi dergide çıkandan çok farklıydı. Birinci mesele bakımından, Partinin tutumunu şaşmaz bir biçimde ifade ettim. Çelik, su işkolunu ve kara ulaştırmasının bazı kısımlarını devletleştireceğimizi (nationalize), (millileştireceğimizi demek daha doğru olur), öbür bakımlardan, kendimizi hiç bir hususda bağlamadığımızı bildirdim. Her ne kadar rakip kamu teşekkülleri kurmaya kendimizi hazır görüyor isek de.

İkinci meseleye gelince, çok açık olarak belirttim ki Sosyalist Partilerle Tutucu Partiler arasındaki temel ayrılıklardan biri, birincilerin yüksek vergilere ve Hükümet giderlerine inanmış olmalarıdır. Tabii vergi bakımından teşvik unsurları mevcuttur.

Üçüncü meseleye gelince: dedim ki İngiliz Sendika Hareketi geleneksel olarak birlikte - idareye ve birlikte - karar vermeye karşı olmuştur ve mümkün olduğu kadar bağımsız toplu pazarlık gücü sağlamaya taraftar olmuştur.

Göreceğin gibi bu cevaplar, benim söylediğimi iddia edilenlerden çok farklı!

Şimdi ne yapacağımıza gelince, Türkiyedeki dostlarımız Konferans için yazdıklarını kolaylıkla bulabilirler ve zaten bunlar zamanla yayınlanacaktır. Bundan istedikleri gibi faydalanabilirler. Türk organizatörü şiddetle protesto ettim ve hata eden dergide tekzipte bulunmasını istedim. Türk dostlarımız isterlerse bu mektuptan yararlanabilirler ya da kendiliklerinden bir tekzip yayınlatabilirler ya da yayınlacakları kısa bir yazımı isteyebilirler.

Bütün bunların olmasına çok üzüldüm. Bu gibi yabancı konferanslar, durumu çok şüpheli olan halihazır basın da göz önünde bulundurulursa, daima tehlikeli oluyor; ve konferans bitmeden ben de hissettim ki istismar edilmek ve yanlış yansıtılmak tehlikesiyle karşı karşıyayım. Fakat bu kadar kötüye gideceğini düşünmemiştim.

Saygılarımla,

Anthony CROSLAND

T. İ. PARTİSİ İZMİR GÜLTEPE'DE BELEDİYE SEÇİMLERİNİ KAZANDI

Üç partinin yoğun bir propaganda çalışması ile katıldığı İzmir-Gültepe Belediye Başkanlığı ve Belediye Meclis üyelikleri seçimleri sonucu özellikle İzmir'de türlü yorumlara sebep olmuştur.

Türkiye İşçi Partisinin desteklediği bağımsız aday Hüseyin Polat 2178 oyla başkanlığı kazanırken Meclis üyeliklerinin onbirini A.P., yedisini T.İ.P., beşini C.H.P. almıştır.

Gültepe İzmir'in yaşama şartları en kötü olan elektrik ve sudan yoksun bir gecekondü semtidir. Halkı göçmenler, fabrika işçiliği yapan Konyalılar ve yapı işçisi olan Doğululardır. Bunlardan göçmenler T.İ.P. ne, Konyalılar Adalet Partisine, Doğulular C.H.P. ne oy vermişlerdir. Oyların dağılışında A.P. nin % 5, C.H.P. nin % 50 gerilemesine karşılık T.İ.P. % 400 ilerleme göstermiştir.

A.P. adaylarının müteahhit, tüccar, mali müşavir, iş adamı olmasına karşılık T.İ.P. nin adaylarının çoğunluğunun işçi olduğu dikkati çekmiştir. Meclis üyesi olan T.İ.P. adayları şunlardır: Mehmet Günay (İşçi), Veli Erdemir (Esnaf), Kanber Güven (Diş hekimi), Ali Çelik (Esnaf), Ali Kanbal (İşçi), İsmail Şentürk (İşçi), Ali Akan (İşçi)

Seçimlerden birkaç gün sonra yayımlanan bir İzmir gazetesi başkanlığı kazanan bağımsız aday Hüseyin Polat'ın Türkiye İşçi Partisine girdiğini bildirmiştir.

T.İ.P. Genel Merkezinin bu konuda yayımladığı bildiride şöyle denmektedir:

Bu sonuçlar, Partimize karşı halkımızın her gün artmakta olan ilgi ve bağlılığının, Türkiye İşçi Partisinin, yurt sorunlarının çözülmesinde gerçekçi yolu gösteren biricik parti olduğunun halk tarafından gittikçe daha iyi anlaşılmasının bir ifadesidir. Gene bu sonuçlar, her türlü maddi imkânsızlık ve sıkıntılara rağmen iyi bir çalışmanın ne derece başarılı olabileceğini de göstermekte ve bütün örgütlerimiz için güzel bir örnek teşkil etmektedir. İzmirli partili arkadaşlarımızı candan tebrik eder, kendilerinden gelecekte daha büyük başarılar bekleriz.

T.İ.P. NİN GERİCİLİK KONUSUNDA YAYIMLADIĞI BİLDİRİ

T.İ.P.'nin Ankara'da toplanan Genel Yönetim Kurulu yurt ve parti örgütleri içindeki son gelişmelere değinen bildirisinde şöyle denmektedir:

"Son menfur suikast teşebbüsünden sonra yurdumuzda gericilik konusu uzun zamandır su yüzüne çıkmamış olan tehlikeli yanı ile tekrar günün ön plânda bir meselesi oldu. Buna karşı Hükûmetin imam hatip okullarına yeni bir düzen vermek, aydın din adamları yetiştirmek, nurcuları sıkı takip etmek gibi tedbirlerle sadece dine yüklenmesi gericiliğin nedenlerini hâlâ anlamamış olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü gericiliğin kökü dinde değil toplum yapısındadır. Bu yapı geri olarak kaldıkça, halkın daha iyi yaşama çabası daima boşa gidecek ve bu ümitsizlik içinde akıl dışı çözüm çabası daima boşa gidecek ve bu ümitsizlik kolayca sürüklenecek ve âlet olacaktır. Nitekim bugün gördüğümüz manzara da budur. Yıllardanberi din maskesi altında memleketi bölücü ırkçı ve faşist akımları besleyen gene memleketin bugünkü geri sosyal ve ekonomik yapısıdır. Bu sebepten gericilikle mücadeleyi dinle mücadele şeklinde anlamaya karşıyız. Anayasa ilkelerinin eksiksiz, tastamam uygulanmasını isteyen Türkiye İşçi Partisi vatandaşın dinî inançlarına içtenlikle saygılıdır, ve herkesin de mutlaka saygı göstermesini ister.

Köklü dönüşümlerle ekonomik, sosyal yapı değiştirilmedikçe, yurdun ekonomik sorunlarına gerçekçi ve sosyal adalete uygun bir çözüm yolu seçilmedikçe, din ve fikir alanlarında rasyonel, bilimsel ve hür düşüncüyü inkâr eden tutumlar ortadan kaldırılamaz.

ALTMİŞBİR

KIBRIS KONUSU

Geçtiğimiz ay Kıbrıs'ta Papaz Makarios'a bağlı kuvvetler, silâhlı saldırılara devam ettikleri için Uluslararası Barış Gücü'nün gönderileceği günlerde hükûmetimiz, "tecavüz hareketleri devam ettiği takdirde 16 Ağustos 1960 tarihli garanti anlaşmasına dayanarak harekete geçeceğini" bildiren aşağıdaki notayı vermiştir:

"Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 4 Mart 1964 tarihinde almış olduğu kararda, Milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası yararına olarak Kıbrıs'ta bir Birleşmiş Milletler barış kuvvetinin teşkilini tavsiye ve bu kuvvetin görevinin Ada'da iki cemaat arası çarpışmaların yeniden başlamasına mâni olmak ve hukuk ve asâ-yişin muhafaza ve iadesine ve normal şartlara dönülmesine yardım etmek olacağını tasrih eylemiştir.

Güvenlik Konseyi aynı kararında, ayrıca, Kıbrıs'ın karşılaştığı meseleyi, ilgili-ler arasında mutabakat sağlayacak bir anlaşmaya varılmak amacı ile elden gelen gayretlerini sarfedecek bir arabulucunun tâyinini de öngörmüştür.

Güvenlik Konseyi kararının ittihazını hemen takip eden günler zarfında, Birleşmiş Milletler Kuvvetinin, Kıbrıs'a gelmesinden evvel, Rumlar tarafından Ada'da kat'î netice almağa mâtuf bir kı'tâl hareketine tekrar başladığı ve bu hareketin devam ettiği görülmektedir. Bu vahşiyâne taarruzların, evvelki ateşkes anlaşmalarını kaale almadan Türklere karşı devam ettireceği ve Türk cemaatine kayıtsız, şartsız teslim olması talebine dayanan açık bir harbe girişildiği bizzat sorumlu Rum liderleri başta olmak üzere, bütün Rum basınıncı ıftiharla ilân edilmiştir.

Türkiye, malûm bulunan birçok sebeplerle ve Kıbrıs'taki yüzünü mütecaviz soydaşının hayat, emniyet ve refahlarının korunması mükellefiyeti dolayısıyla Kıbrıs'ta cereyan eden bu olaylarla doğrudan doğruya alâkalıdır.

Barışa bağlılığını her vesile ile isbat etmiş olan Türkiye Cumhuriyeti ve Türk milleti, bugüne kadar cereyan eden kanlı olayları derin bir izdirap ve heyecan içinde, fakat devamlı bir itidâl, sabır ve soğukkanlılıkla mütalâa etmeğe gayret etmiştir. Fakat son günlerde Türklere karşı Ada'da girişilen tecavüz hareketinin bütün insanlığı isyana sevk ederek, bir şenaat arzetmesi, umumî bir mahiyet alması ve gittikçe artması, dünya kamu oyunca övülen barışsever ve itidâlli Türk tutumunun yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

Kıbrıs'ta şiddet hareketlerini ve kan dökülmesini durdurmak için Kıbrıs Hükûmetinden gerekli munzam tedbirleri almayı talep eden Güvenlik Konseyi kararını Rum liderlerin en ufak bir sorumluluk hissinden yoksun olarak, Türklere munzam tecavüze müsaade mânasında yorumladıkları görülmektedir. Bu teşebbüsler, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Ada'ya gelmeden, Türk cemaatinin varlığının topyekûn ortadan kaldırılması gibi, insanlığa karşı milletlerarası bir suçun işlenmekte olduğunu delilleridir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, bu durum karşısında, Kıbrıs'ta Türk cemaatine karşı girişilen münferid veya toplu her türlü tecavüzlerin, kı'tâl, yağma, soygunculuk, kundakçılık, ırza tecavüz, işkence gibi bütün fiillerin derhal durdurulmasını, Ada'nın her tarafında derhal ateş kesilmesini ve mevcut ateşkes anlaşmalarına ve Lefkoşa'da yeşil hat anlaşmasına istisnasız tam riayet edilmesini, Türk halkına karşı tatbik edilen muhasaranın her yerde derhal kaldırılmasını, hareket, muvasala ve muhabere hürriyetinin derhal iadesini, alınmış Türk rehinelerinin ve bunlardan katledilenlerin nâaşlarının vakit geçirilmeksizin iadesini talep eder.

Aksi takdirde, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, 16 Ağustos 1960 tarihli Garanti

Anlaşmasında haiz olduğu münferiden harekâta geçmek hakkını kullanacağını beyan eder."

Ayın son günlerinde Uluslararası Barış Gücü'nün Kıbrıs'ta resmen faaliyete geçeceği bildirilmiş ve arabulucu Tuomioja verdiği demeçte şunları söylemiştir:

"Herhangi bir netice elde edebilmem için üç aydan fazla zamana ihtiyaç olacaktır. Laos'ta Birleşmiş Milletlerin arabulucusuydum. Fakat Kıbrıs arabuluculuğu şimdiye kadar aldığım görevlerin en müşküllü. Gene de Kıbrıs'ta barışı kurtarmanın mümkün olduğu kanısındayım. Aksi halde, bu görevi üzerime almazdım."

Güvenlik Konseyi kararında arabulucunun görevlerini "Birleşmiş Milletler Yasası uyarınca ve Kıbrıs halkının tümünün refahı ve uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası endişesiyle hareket ederek Kıbrıs meselesine barışçı ve âhenkli bir çözüm yolunu benimsetmek.." biçiminde belirlerken, Genel Sekreter U-than da: "Tuomioja'nın tâyini ile, Kıbrıs meselesinin çözüm yolunda önemli bir adım atıldığı"-nı söylemiştir.

BİN BELLA'NIN YUGOSLAVYA NUTKU

Cezayir bağımsızlığına kavuştuktan sonra ihtilâl liderlerinin aralarındaki görüş farklarından doğan mücadelelere rağmen sorunlarını çözmek yolunda başarılı adımlar atmıştır. 1 Temmuz 1962 de bağımsızlığına kavuşan Cezayir, tehlikeli kaynaşmalardan ötürü üç dört defa geri bıraktığı genel seçimleri Eylül 1962 sonunda yapmış ve Bağımsız Cezayir'in devlet başkanlığına Bin Bella seçilmiştir. Bin Bella'nın sunduğu hükümet programında:

- 1 — Toprak reformu
  - 2 — Dış ticaretin ve kredi müesseselerinin devletleştirilmesi
  - 3 — Yeraltı servetlerinin ve enerji kaynaklarının devletleştirilmesi
  - 4 — Hayat seviyesinin yükseltilmesi
  - 5 — Okuma yazma seferberliği
  - 6 — Mesken yapımının programa bağlanması
  - 7 — Sağlık işlerinin düzenlenmesi
  - 8 — Kadınlara her çeşit hak ve hürriyetlerin tanınması öngörülmüş.
- Cezayir'in ana meselesi olan tarım reformunun ilk elde çözüleceği bildiriliyordu.

Bin Bella'nın, Yugoslavya gezisinde yaptığı bütün konuşmalar bu programın ana ilkeleri göz önünde tutularak yapılmıştır. Bu bakımdan "Sosyalist bir ekonomi yolunda önüne çıkan engelleri yenmek" azminde olan Cezayir Devlet Başkanının nutkunu okumakta fayda vardır. Yugoslavya ile dostluk politikasının bundan sonra da aynı güç ve hızla devam edeceğine inandığını belirten Bin Bella diyor ki:

"Yugoslavya'ya gelirken özellikle Yugoslav ulusların ekonomik ve sosyal alanla ilerlemelerini yerinde müşahade etmeyi istiyordum. Bugün arkadaşlarımla birlikte kazandığımız bu fırsatın ayrı bir önemi vardır. Çünkü uluslarımızın sosyalist ekonomi yolunda önüne çıkan engelleri ye-

nebilmek için devamlı temas ve kazandığımız tecrübeleri öğrenmemiğ gerekemektedir.

II. Dünya Savaşı bittikten sonra Sosyal Federatif Yugoslavya, Sosyalizm yolunda büyük ilerlemeler göstermiştir. Ve bugün artık istismarın tamamen yok edilebilmesinin gerektirdiği şartlar yaratılmıştır. Üretim imkânları bu memleketin emekçilerine emanet edilmiştir.

Bu sonuç devrimci ve sosyalist politikanın uygulanması adına hepimizin birlikte katlandığımız mahrumiyetlerin aşılarda daha iyi yaşanabilecek bir topluluk yaratmamızın nedenlerini içinde taşır. Cezayir delegasyonu, işçilerinizin kendi kendilerini yönetme sisteminiz, plânlama düzeyiniz sosyalist birliklerin faaliyetleriyle ve sosyalist devriminizin geçtiği bütün aşamalarla - ki biz bunlardan ilham aldık ve alıyoruz - ilgilenecektir.

Biz bir yandan zenginlik, bir yandan fakirlik dengesizliğinin yakın tanıklarıyız. Çağdaş dünyamızın en fazla acı veren konularından birinin bu ekonomik dengesizlik konusu olduğunu görüyoruz. Bağımsızlıklarına yeni kavuşan uluslara karşı sömürgeci devletler hâlâ "adil olmayan" istismar metotlarını uygulamak istiyorlar. Uluslararası ticaret hiç hoşamıyemeyen durumlar gösteriyor. Bu ticaret her zaman yeni ülkeler aleyhine sürüp gidiyor. Yakında toplanacak olan uluslararası ticaret konferansının adil bir ticaretin kurallarını yaratacağını umut ediyoruz. Gerçekler bizden uyanık olmamızı istiyor. Bu konferansın istediğimiz sonuçlara ulaşması da bizim çabalarımıza bağlıdır. Biz Afrika ülkeleri ve Yugoslavya ile birlikte yeni gelişmekte olan ulusları kapsıyacak uluslararası adil bir ticaret için çalışacağız."

Bin Bella, Afrika ülkelerinin çözüm yolu bekliyen çeşitli sorunları olduğunu, bunların başında sömürgecilik ve ırkçılık akımlarının geldiğini belirterek Cezayir'in köleleştirilen Afrika ülkelerine elinden gelen bütün yardımlarını yapacağını söylemiştir:

"Birçok ülke bu köhne ve utanç verici sistemlerin boyunduruğu altında yaşıyor. Bu sözlerimle kardeş Angola, Mozambika, Yeni Gine, Rodezya ve Güney Afrika'nın kanlı ve insanlık dışı davranışlara sahne olduğunu anmak istiyorum. Bir daha şerefle tekrar ediyorum ki: Cezayir, bu kardeş uluslara yardımcı olmaya sonuna kadar kararlıdır. Cezayir ancak bütün Afrika ulusları ırkçılık, sömürgecilik ve yeni sömürgecilik sistemlerinden kurtulduğu takdirde kendisini tamamiyle hür ve bağımsız hissedecektir. Bu ana sorunların çözümünde kesin rolü oynayacak antiemperyalist cephenin müşterek hareketleridir."

Bin Bella bu ziyaretinde Fransızların Cezayir'den çekildiği günler 2 milyon köylü ile yarım milyon muhacirin topraklarını işliyememesi tehlikesi karşısında 500 traktör yardımı yapan Motor fabrikasını gezmiş, işçilere teşekkürlerini bildirmiştir.

SA-HA KİTABEVİ

Bütün yayımları eksiksiz bulabileceğiniz kitabevidir

Köprü - Kadıköy iskelesi karşısı

A T A Ç K İ T A B E V İ Y A Y I N L A R I

DÜŞLERİN ÖLÜMÜ. Tahsin Yücel - Türk Dil Kurumu armağanı -	2 lira
DEĞİŞİM. Franz Kafka - Çev. : Vedat Günyol	>
İÇE KAPANIŞ. Charles Baudelaire - Haz. : Şükran Kurdakul	>
KORKUNUN PARMAKLARI. Muzaffer Buyrukçu	>
YENİ NİMETLER. André Gide - Çev. : Vedat Üretürk	>
KIRMIZI YAPRAKLAR. William Faulkner - Çev. : Ülkü Tamer	>
FELSEFE TARİHİ SÖZLÜĞÜ - Hatemi Seniğ Sarp (Millî Eğitim Bakan- lığınca okullara salık verilmiştir.)	>
YANLIŞLIK. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü (Tükenmiştir)	>
ÇİVİ YAZISI. İlhan Berk	>
İNGİLİZ - AMERİKAN ŞİİRİ - Haz. : Bilge Umar (Onüç İngiliz - Amerikan şairlerinin hayatları; eserlerinden örnekler)	>
ALIN TERİ. Jack London. - Çev. : Selma Kurdakul	>
MAVİ VE KARA - Sabahattin Eyüboğlu	>
ÇOK KAPILI ODA - Asım Bezirol	>
MÜTHİŞ ÇOCUKLAR - Jean Cocteau. Çev. : Vedat Üretürk	2 lira
MİTOLOGYADAN ÜNLÜ KİŞİLER. - Emel Dılman (Millî Eğitim Bakan- lığınca okullara salık verilmiştir.)	>
TAŞ ÇATLASA - Yaşar Kemal	3 lira
SAYGILI YOSMA. Jean - Paul Sartre - Çev. : Orhan Veli Kanık	2 lira
DOĞU - BATI. Melih Cevdet Anday	3 lira
DİRİLEN ŞEHİR. Jules Romains - Çev. : Sabahattin Eyüboğlu (Resimler : Ferruh Doğan.)	2 lira
MEMLEKET ÖZLEMİ. Langston Hughes - Çev. : Necati Cumalı	2 lira
DÜŞÜŞ. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü	3 lira
BULANTI. Jean - Paul Sartre - Çev. : Selahattin Hilav	6 lira
SPLEEN DE PARIS - Paris Sıkıntısı - Charles Baudelaire Çev. : Tahsin Yücel	3 lira
BELÂ ÇİĞEĞİ - Attila İlhan	3 lira
KAPALI MUTLULUK - Dünya Şiirinden Seçmeler - Çev. : Coşkun Zengin	2 lira
SUSUZ YAZ - Necati Cumalı	4 lira
SISYPHE EFSANESİ. Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel	4 lira
YÜZ ÜNLÜ SENFONİ. Paul Grabbe - Çev. : Selma Kurdakul	5 lira
ÇAĞDAŞ ALMAN HİKÂYESİ — Haz. : Kâmuran Şipal	4 lira
HAYDARI KAMPI - Themis Kornaros - Çev. : Nevzat Hatko	5 lira

(Devamı arka sayfada)

Ataç Kitabevi Yayınları

Asım Bezirci - Hüseyin Cöntürk	
GÜNLERİN GETİRDİĞİ, GÜNLERİN GÖTÜRDÜĞÜ -	4 lira
KALPAKLILAR — Samim Kocagöz	7,5 lira
ÖLEN ADAM — D. H. Lawrence - Çev.: Bilge Karasu (Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)	2 lira
VOLTAIRE — Çev.: Suat Erginer	2 lira
GERGEDAN — E. Ionesco - Çev: Fikret Adil	3 lira
DİNAMİT — B. Traven - Çev : Adalet Cimcoz	3 lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR — F. Kafka - Çev. : Adalet Cimcoz II. Baskı. İki cilt bir arada (Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)	6 lira
TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel	3 lira
DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz	7,5 lira
KURTLAR SOFRASI — Attilâ İlhan	7,5 lira
YAZ DÖNEMİ — Behçet Necatigil	2 lira
ALEKSİ ZORBA — Nikos Kazancakis - Çev.: Ahmet Angın	7,5 lira
SİYASET ÇARKI — Jean - Paul Sartre - Çev.: Gülzin Sayar	3 lira
NİCE KAYGILARDAN SONRA — Şükran Kurdakul	2 lira
DÜNYADA HARP VARDI — Orhan Kemal	2 lira
BİR AÇIDAN — Mehmet Seyda	2 lira
KAVEL — Hasan Hüseyin (Yeditepe Şiir Armağanı)	3 lira
SİNEKLER — J. Paul Sartre Çeviri: Tahsin Yücel	3 lira
BEN SANA MECBURUM — Attila İlhan - İkinci Baskı	3 lira
PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT — Freud - Yung - Adler Çev. : Selâhattin Hilav	3 lira
KOMEDİ SANATI — A. Seyler - S. Gaggard Çev.: Suat Taşer	3 lira
BİR DELİNİN NOTLARI — Gogol. Çev.: Mehmet Özgül	3 lira
DÂVÂ — Franz Kafka - Çev.: Kâmuran Şipal	7,5 lira

BU AY ÇIKANLAR

KURDLAR SOFRASI — II. Cilt - Attila İlhan	7,5 lira
ASLAN ASKER ŞVAYK — İ. Hasek - Çev: Ayşegül Günkut	6 lira

1 — Yayınlarımızdan satış fiatları ile 60 liralık kitap sipariş eden okurlar Eylem'e bir yıllık, 30 liralık kitap sipariş eden okurlar altı aylık abone kaydedilir.

Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. **ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.**

2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlara 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. **ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.**